

**PIANOLLE JULKAISTU VAPAAN
SÄESTYKSEN OPPIMATERIAALI**

Suvi Ojala
Pro gradu -tutkielma
Musiikkikasvatus
Jyväskylän yliopisto
Syyslukukausi 2008

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Laitos Musiikin laitos
Tekijä Suvi Ojala	
Työn nimi Pianolle julkaistu vapaan säestyksen oppimateriaali	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Syyslukukausi 2008	Sivumäärä 88
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimustehtäväni on analysoida keskeiset pianolle julkaistut vapaan säestyksen oppikirjat ja pianokoulut. Tutkimusaiheena vapaa säestys on minulle läheinen, koska opetan sitä itse ja olen tekemässä omaa pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia. Tutkimukseni tarkoitus on myös esittää pohdintoja siitä, millaiselle uudelle pianon vapaan säestyksen oppimateriaalille olisi tarvetta ja miten uutta pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia olisi hyvä laatia. Tutkimusmenetelmä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimusaineistoni koostuu kolmestatoista aikaisemmin julkaistusta pianon vapaan säestyksen oppikirjasta sekä seitsemästä pianokoulusta, joissa vapaan säestyksen opetus on otettu hyvin huomioon.</p> <p>Tutkimustyön tuloksena löysin eri vapaan säestyksen oppikirjoista ja pianokouluista yhtäläisyyksiä ja eroja kohderyhmän, tavoitteiden, opetuksen etenemisen, ohjelmiston, ulkoasun ja alkeisopetukseen soveltuvuuden osalta. Lisäksi tutkin oppimateriaalien vapaan säestyksen opetusta (opetuksen määrää ja eri osa-alueiden opetusta) sekä soittotekniikan ja musiikin teorian opetusta. Hyvästä pianon vapaan säestyksen oppimateriaalista on pulaa. Eniten pulaa on alkeisoppimateriaalista, mutta uutta oppimateriaalia tarvittaisiin myös pidemmällä oleville pianonsoitonharrastajille ja musiikin ammattiopiskelijoille. Uutta oppimateriaalia tarvittaisiin ainakin lasten vapaan säestyksen opetukseen, pääaineiseen vapaan säestyksen opetukseen, Suomen musiikkioppilaitosten liiton tasosuoritusvaatimusten mukaisten pianon vapaan säestyksen perustasojen 2 ja 3 oppimäärien opetukseen sekä pari- ja ryhmäopetuksena järjestettävään vapaan säestyksen opetukseen. Lisäksi tarvetta olisi alkeisoppimateriaalille, jonka pohjalta niiden pianonsoitonopettajien, jotka eivät ole erityisesti perehtyneet vapaaseen säestykseen, olisi helpompi opettaa. Uudessa vapaan säestyksen oppimateriaalissa vapaata säestystä olisi hyvä opettaa monipuolisesti, järjestelmällisesti ja pääasiassa vajaasta nuottikuvasta tai täysin ilman nuotteja. Osassa aikaisemmin julkaistuissa pianon vapaan säestyksen oppimateriaaleissa on selkeitä puutteita näissä asioissa.</p> <p>Tutkimustuloksiani voidaan käyttää hyväksi uusien pianon vapaan säestyksen oppikirjojen ja pianokoulujen tehtäessä, vapaata säestystä opettaessa, vapaan säestyksen opetusta tutkittaessa ja kehitettäessä sekä uusien vapaan säestyksen oppilaitoskohtaisia opetussuunnitelmia laadittaessa. Jatkotutkimuksen aiheena voisi hyvin olla toimintatutkimus omasta pianon vapaan säestyksen oppimateriaalistani.</p>	
Asiasanat Vapaa säestys, oppimateriaali, oppikirjat, soitonoppaat, pianokoulut, soitonopetus, pianonsoitto	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston musiikin laitoksen kirjasto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	VAPAAN SÄESTYKSEN MÄÄRITTELY	9
3	PIANON VAPAAN SÄESTYKSEN OPETUS SUOMESSA	14
	3.1 Historiallinen kehitys	14
	3.2 Opetuksen nykytilanne	17
	3.3 Opetuksen tulevaisuuden näkymiä	20
4	VAPAA SÄESTYS OPETUSSUUNNITELMIEN NÄKÖKULMASTA	23
	4.1 Taiteen perusopetus	24
	4.2 Vapaa sivistystyö	26
5	AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	28

6	TUTKIMUSASETELMA	30
6.1	Tutkimustehtävä	30
6.2	Tutkimusmenetelmä ja tutkimusaineisto	31
6.3	Tutkimuksen luotettavuus	32
7	PIANON VAPAAN SÄESTYKSEN OPPIMATERIAALIN ANALYYSI	33
7.1	Kohderyhmä	36
7.1.1	Harrastajat, opiskelijat ja ammattilaiset	36
7.1.2	Vapaata säestystä erillisenä oppiaineena ja klassisen pianonsoiton yhteydessä opiskelevat	38
7.1.3	Yksilö-, pari- ja ryhmäopetus	39
7.2	Tavoitteet	39
7.3	Opetuksen eteneminen	40
7.4	Ohjelmisto	43
7.5	Vapaan säestyksen opetus	45
7.5.1	Vapaan säestyksen opetuksen määrä	45
7.5.2	Vapaan säestyksen eri osa-alueiden opetus	46
7.5.3	Oppimateriaaliin kuuluvat äänitteet	49
7.6	Soittotekniikan opetus	50
7.7	Musiikin teorian opetus	53
7.7.1	Nuotinluku	53
7.7.2	Muu musiikin teoria	54
7.8	Ulkoasu	56
7.8.1	Tekstit	56
7.8.2	Kuvitus	57
7.9	Soveltuvuus pianon vapaan säestyksen alkeisopetukseen	58

8	VAPAAN SÄESTYKSEN OPETUS PIANON VAPAAN SÄESTYKSEN OPPIMATERIAALIN NÄKÖKULMASTA	61
8.1	Oppimateriaali opiskelumahdollisuuksien tukena	61
8.2	Oppimateriaalin ja vapaan säestyksen määrittelyn vastaavuus	64
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	68
9.1	Pianon vapaan säestyksen uuden oppimateriaalin tarve	68
9.2	Pianon vapaan säestyksen uuden oppimateriaalin laatiminen	71
9.3	Tutkimustulosten käytettävyys	74
9.4	Tutkimustulosten luotettavuus	75
9.5	Jatkotutkimusaiheita	76
	LÄHTEET	78

1 JOHDANTO

Kiinnostuin pianon vapaan säestyksen oppimateriaalin tutkimisesta sen jälkeen, kun olin alkanut opettaa pianonsoittoa taiteen perusopetuksen yleistä oppimäärää antavassa yksityisessä musiikkikoulussa ja lisäksi kansalaisopistossa. Koska olin lapsesta asti kokenut vapaan säestyksen mielekkääksi ja innostavaksi tavaksi soittaa pianoa, halusin opettaa oppilailteni vapaata säestystä alkeista lähtien monipuolisesti ja järjestelmällisesti. Ensimmäisinä vuosina vapaan säestyksen opettaminen oli yllättävän työlästä. Silloin jouduin kokoamaan oppilaille sopivaa oppimateriaalia lukuisista eri kirjoista, koska en löytänyt yhtään pianon vapaan säestyksen oppikirjaa, joka olisi soveltunut hyvin pianonsoittoharrastuksessa alkuvaiheessa olevien oppilaiden opettamiseen. En myöskään löytänyt yhtään pianokoulua, joka olisi sisältänyt vapaan säestyksen opetusta riittävän paljon. Syksyllä 2001 aloin laatia omaa pianon vapaan säestyksen alkeisoppimateriaalia. Alun perin suunnittelin oman oppimateriaalini liittämistä pro gradu -tutkielmaani, mutta silloin tutkielmasta olisi tullut liian laaja.

Pro gradu -tutkielmassani perehdyn aikaisemmin julkaistuun pianon vapaan säestyksen oppimateriaaliin. Tutkimusmenetelmäni on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimustehtäväni on analysoida keskeiset pianolle julkaistut vapaan säestyksen oppikirjat ja pianokoulut. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, millaista pianolle julkaistua vapaan säestyksen oppimateriaalia on saatavilla sekä esittää tutkimustulosten ja tutkielman teoreettisen taustan perusteella pohdintoja siitä, millaiselle uu-

delle pianon vapaan säestyksen oppimateriaalille olisi tarvetta ja miten uutta pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia olisi hyvä laatia.

Tutkielmani teoreettisessa taustassa käytän monia aikaisempia vapaasta säestyksestä tehtyjä tutkimuksia. Aikaisemmissa tutkimuksissa pianon vapaan säestyksen oppimateriaalista ei ole tehty kattavaa sisällönanalyysiä.

Luvuissa 2–4 esittelen vapaata säestystä oppiaineena ja selvitän musiikinharastajien ja musiikkialan ammattilaisten mahdollisuuksia opiskella pianon vapaata säestystä Suomessa. Sen jälkeen luvussa 5 esittelen aikaisempia tutkimuksia ja luvussa 6 esittelen tutkimusasetelman. Luvussa 7 kuvaan analysoimani keskeisen pianolle julkaistun vapaan säestyksen oppimateriaalin sisältöä, minkä jälkeen luvussa 8 tarkastelen vapaan säestyksen opetusta pianon vapaan säestyksen oppimateriaalin näkökulmasta. Luvussa 9 esitän johtopäätöksiä uuden pianon vapaan säestyksen oppimateriaalin tarpeesta ja laatimisesta.

2 VAPAAN SÄESTYKSEN MÄÄRITTELY

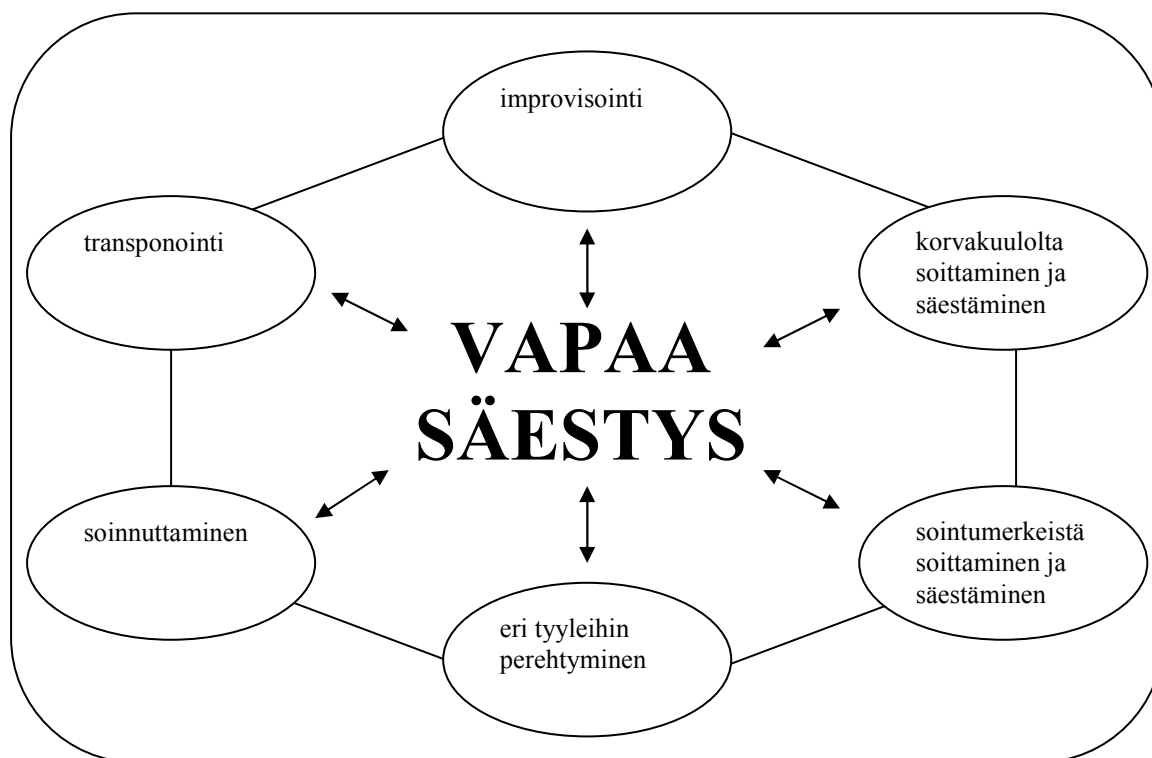
Vapaan säestyksen määritelmiä löytyy muun muassa aikaisemmista tutkimuksista, musiikkitietosanakirjoista, vapaan säestyksen oppikirjoista ja vapaan säestyksen taso- suoritusvaatimuksista. Musiikkitietosanakirjoissa olevat määritelmät ovat suppeita (ks. Otavan musiikkitieto 1997, 421; Sävelten maailma 1994, 312; Suuri musiikkitietosanakirja 1992, 207; Otavan iso musiikkitietosanakirja 1979, 571). Sen sijaan useimmat aikaisemmista tutkimuksista, oppikirjoista ja taso- suoritusvaatimuksista löytyvät määritelmät ovat paljon laajempia ja tarkempia. Yhteenkään vapaan säestyksen määritelmään en ollut täysin tyytyväinen sellaisenaan, mutta kun kokosin tietoa useista eri lähteistä, sain mielestäni selvitettyä hyvin, mitä vapaa säestys on.

Vapaa säestys on sekä oppiaine että soittamisen laji (Vatjus 1996). Sitä voidaan opiskella ja soittaa sointusoittimilla, esimerkiksi pianolla, kitaralla, harmonikalla ja kanteleella (ks. esim. Pianon vapaa säestys 2005, 2; Sassali 2005, 27).

Vapaa säestys oppiaineena sisältää sointumerkeistä soittamista ja säestämistä, korvakuulolta soittamista ja säestämistä, improvisointia, transponointia, soinnuttamista sekä eri tyyleihin perehtymistä (ks. Oksanen 2003, 20–21; Kemppainen 2000, 80; Vanamo 1998, 18; Tervo 1997, 11; Vatjus 1996, 97; Pekkarinen 1996, 17–18; Lindbohm & Lintula 1994, 5; Ruismäki 1992, 377–378; Hukkinen 1990, 6; Tenni & Varpa- ma 2006, 6; Pitkäpaasi ym. 1995, 5; Hovi 1983, 3; Pianon vapaa säestys 2005). Sointu- merkeistä musisoitaessa soittajalla on apunaan valmiiksi kirjoitetut sointumerkit ai-

nakin kappaleen opetteluvaiheessa. Korvakuulolta tapahtuvalla musisoinnilla ymmärretään sen sijaan nuoteita soittamista siten, että nuotteja ei käytetä sen enempää kappaletta opeteltaessa kuin sitä soitettaessa (Vatjus 1996, 83). Sointumerkeistä ja korvakuulolta voidaan soittaa joko siten, että säästyksen lisäksi soitetaan myös melodia tai siten, että keskitytään pelkästään säestämään. Nämä kaksi tapaa voidaan erottaa toisistaan käyttämällä edellisestä ilmaisua sointumerkeistä tai korvakuulolta soittaminen ja jälkimmäisestä ilmaisua sointumerkeistä tai korvakuulolta säestäminen. (Vatjus 1996, 61–62; Hovi 1983, 17, 39.) Improvisoitaessa pyritään luomaan uutta musiikkia (Otavan musiikkitieto 1997, 154; Vatjus 1996, 98). Transponointi on melodian tai sointujen soittamista jostakin muusta kuin alkuperäisestä sävellajista (ks. esim. Otavan musiikkitieto 1997, 443). Soinnuttamisella tarkoitetaan kappaleeseen sopivien sointujen keksimistä. Lisäksi myös alkuperäisen sointupohjan muuntelemista esimerkiksi korvaavilla soinnuilla sekä sointujen värittämisestä lisä- ja muunnesävellillä voidaan pitää soinnuttamisena. Vapaassa säestyksessä pyritään tyylinmukaisuuteen. Vapaa säestys ei oppiaineena ole kuitenkaan sidoksissa mihinkään tiettyihin musiikkityyleihin: populaarimusiikin lisäksi siinä voidaan perehtyä myös taidemusiikin ja kansanmusiikin tyyleihin (Vatjus 1996, 74–76, 97–98).

Kehittelemästäni kuviosta (kuvio 1) ilmenee, että kappaletta soitettaessa harjoitetaan useimmiten useita eri vapaan säestyksen osa-alueita yhtä aikaa (vrt. Sassali 2005, 107; Kurkilahti 2001, 43, 49). Jopa kaikkia vapaan säestyksen osa-alueita voidaan harjoittaa samassa kappaleessa. Toisaalta jokaista vapaan säestyksen osa-aluetta voidaan harjoittaa monella eri tavalla. Esimerkiksi improvisointi voi olla melodioiden tai säestysten improvisointia ja improvisoida voidaan joko sointumerkeistä tai korvakuulolta. Myös soinnutus voidaan improvisoida ja improvisoituja melodioita, säestyksiä ja sointuja voidaan transponoida eri korkeuksille. Eri tyyleihin sopii erilainen improvisointi.

KUVIO 1. Vapaan säestyksen osa-alueet

Kaikkia vapaan säestyksen tehtäviä voidaan valmistaa etukäteen enemmän tai vähemmän huolellisesti tai niitä voidaan esittää täysin valmistamatta (Vatjus 1996, 53, 95). Vapaata säestystä voidaan soittaa solistisesti tai säestyksellisesti (Perälä 1996, 17). Säestettäessä säestäjä voi laulaa melodian itse tai säestää muita laulajia tai soittajia (Kemppainen 2000, 4).

Vapaan säestyksen opintojen tarkoituksena on kehittää oppilaan sävelkorvaa ja sitä kautta yleismuusikkoutta ja käytännön soittotaitoa. Yleis- ja käytännönmuusikkoudella voidaan ymmärtää sitä, että muusikko ei tarvitse nuotteja voidakseen soittaa ja että hän selviytyy erilaisista vastaantulevista soittotehtävistä. (Vatjus 1996, 54, 96-97; ks. Ruismäki 1991, 169.)

Vapaa säestys perustuu ns. sisäisen kuulon hyödyntämiseen. Soittajan olisi hyvä kuulla etukäteen musiikki mielessään – niin yksittäiset sävelet, intervallit ja soinnut kuin kokonaiset melodiat ja sointukulut. Tavoitteena on oppia toteuttamaan soittimella sisäisiä, soivia mielikuvia. (Vatjus 1996, 67.)

Vapaa säestys eroaa klassisen musiikin soitonopetuksesta ennen kaikkea nuottikuvansa perusteella. Vapaassa säestyksessä nuottikuva on vajaa tai nuotteja ei ole lainkaan, kun taas klassisen musiikin nuottikuva on useimmiten hyvin tarkka. Vajaasta nuottikuvasta puhutaan silloin, kun nuottiin on kirjoitettu melodia, sointumerkit tai molemmat sekä mahdollisesti laulun sanat. (Ks. Kemppainen 2000, 4; Vatjus 1996, 91; Perälä 1996, 2; Ruismäki 1992, 377–378.)

Vapaa säestys ja kevyen musiikin soitonopetus eivät eroa toisistaan yhtä selvästi kuin vapaa säestys ja klassisen musiikin soitonopetus. Vapaalla säestyksellä ja kevyen musiikin soitonopetuksella on paljon yhteistä. Kaikkia kuutta vapaan säestyksen osa-aluetta opetetaan jossain määrin myös kevyen musiikin soitonopetuksessa. Erot vapaan säestyksen ja kevyen musiikin soitonopetuksen välillä ovat lähinnä painotuseroja. Selkein ero vapaan säestyksen ja kevyen musiikin soitonopetuksen välillä on se, että kevyen musiikin soitonopetuksessa yhtyetyöskentely on tärkeällä sijalla, kun taas vapaan säestyksen opetukseen yhtyetyöskentely ei varsinaisesti kuulu lainkaan tai ainakin se on toissijainen solistisen ja säestyksellisen työskentelyn rinnalla. Yksin soittamista sekä soittajien ja laulajien säestämistä opetetaan sen sijaan vähemmän kevyen musiikin soitonopetuksessa kuin vapaan säestyksen opetuksessa. (Ks. Pianon opinto- ja sisältökuvaukset 2004; Valkonen 2007, 19; Sassali 2005, 121; Vatjus 1996, 74; Palonen & Sorsa 1991, 7.)

Sanaliiton määriteosa ”vapaa” voi periaatteessa viitata ainakin kolmeen asiaan: 1) vapauten nuoteista siinä mielessä, että niitä ei tarvitse soittaessa jatkuvasti tuijottaa, 2) vapauten sovittaa kappale mieleisekseen sitä soittaessa ja 3) suhteellisen vapaaseen, joskin tyylinmukaiseen äänenkuljetukseen (Vatjus 1996, 87). Alun perin vapaa säestys oppiaineena on ollut nimensä mukaisesti koululaulujen säestämistä vapaasti ilman nuotteja. Vuosien varrella oppiaineen sisältö on kuitenkin muuttunut siinä määrin, ettei oppiaineen nimi enää tunnu osuvalta. (Ks. Mattila 1997, 6; Vatjus 1996, 18–21, 87, 96, 98; Lindbohm & Lintula 1994, 46, 60; Palonen & Sorsa 1991, 6–7). Nykyään oppiaineesta olisikin johdonmukaisempaa käyttää jotain muuta nimeä, mutta osuvampaa ja yleisesti hyväksyttyä nimeä ei ainakaan toistaiseksi ole onnistuttu keksimään. Vatjuksen (1996, 98) mukaan uusi nimi voisi olla vapaat soittotaidot.

Lindbohmin ja Lintulan (1994, 60) mukaan nimen pianon vapaa säestys voisi korvata esimerkiksi nimellä käytännön pianonsoittotaidon opetus.

Myös muualla maailmassa opetetaan samantyyppisiä aineita kuin vapaa säestys Suomessa. Ruotsin bruksklaver ja brukspiano (eli käyttöpiano) saattaa olla jopa täysin samanlainen aine kuin meidän vapaa säestyksemme. Myös mm. Tanskan brugsklaver, Norjan akkompagnementsimprovisasjon (eli säestysimprovisointi) ja Yhdysvaltojen ja Englannin keyboard harmony (eli kosketinsoitinharmonia) ovat vapaan säestyksen sukulaisaineita. (Vatjus 1996, 13–17.)

Seuraavaan määritelmään olen tiivistänyt oleelliset asiat vapaasta säestyksestä: vapaata säestystä voidaan opiskella ja soittaa sointusoittimilla, esimerkiksi pianolla, kitaralla, harmonikalla ja kanteleella. Vapaa säestys oppiaineena sisältää sointumerkeistä soittamista ja säestämistä, korvakuulolta soittamista ja säestämistä, improvisointia, transponointia, soinnuttamista sekä eri tyyleihin perehtymistä. Kaikkia vapaan säestyksen tehtäviä voidaan valmistaa etukäteen tai niitä voidaan esittää täysin valmistamatta. Vapaata säestystä voidaan soittaa solistisesti tai säestyksellisesti. Vapaan säestyksen opintojen tarkoituksena on kehittää oppilaan sävelkorvaa ja sitä kautta yleismuusikkoutta ja käytännön soittotaitoa.

3 PIANON VAPAAN SÄESTYKSEN OPETUS SUOMESSA

3.1 Historiallinen kehitys

Pianon vapaa säestys on musiikkioppilaitosten oppiaineena vielä melko nuori. Sen historialliset juuret löytyvät vuodelta 1957, jolloin sen opetus alkoi Sibelius-Akatemian vastaperustetussa koulumusiikkiosastossa. Aluksi oppiaineen nimi oli improvisointi. 1960-luvun alussa nimi muuttui vapaaksi säestykseksi. (Vatjus 1996, 18–19, 96; Dahlström 1982, 190.)

Vuosikymmenten aikana vapaan säestyksen opetuksen sisällössä on tapahtunut muutoksia. Huomattavin sisällöllinen muutos tuli 1970-luvulla, jolloin reaalisointumerkit yleistyivät koulujen musiikinkirjoissa ja vapaan säestyksen tunneilla ryhdyttiin opettamaan sointumerkeistä soittamista ja säestämistä. Aikaisemmin koululaulukirjoista oli julkaistu vain pelkät melodiat ja sanat sisältävä oppilaan kirja ja lisäksi usein erillinen säestyskirja opettajan käyttöön. Toinen huomattava muutos vapaan säestyksen opetuksen sisältöön tuli, kun 1980-luvun alkupuolella opetukseen otettiin mukaan enemmän populaarimusiikkia. (Mattila 1997, 6; Vatjus 1996, 19–20; Palonen & Sorsa 1991, 6–7.)

Samoihin aikoihin kun reaalisointumerkit yleistyivät koulujen musiikinkirjoissa, pianon vapaata säestystä alettiin opettaa myös luokanopettajiksi opiskeleville (Kemppainen 2000, 5; Vatjus 1996, 38, 96; Pitkäpaasi 1993, 1). Vuoden 1973 opettajan-

koulutustoimikunnan mietinnössä (1975, 97–98) opettajankoulutuksen soitinopintoihin lisättiin “soitinmerkeistä soittamista sekä helppojen säestyskuvioiden hallintaa”. Pianon vapaa säestys on sittemmin vakiinnuttanut asemansa luokanopettajien koulutuksen soitinopiskelun tärkeimpänä osana (Vatjus 1996, 38; Pitkäpaasi 1993, 1). Myös lastentarhanopettajakoulutuksen opetussuunnitelmissa on ollut pianon- tai kitaransoittoa 1970-luvulta lähtien (Hänninen & Valli 1986, 223). Nykyään varhaiskasvatuksen koulutuksessa järjestettävä soitinopetus on yhä enemmän vapaan säestyksen opetusta (Tervo 1997, 51).

Pianon vapaan säestyksen opetus yleistyi kansalais- ja työväenopistoissa 1970-luvun puolivälin jälkeen. Tähän vaikutti se, että lakiin kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta (521/1962) vuonna 1974 voimaan tullut lakimuutos (87/1974) mahdollisti musiikinopetuksen niissä myös alle 16-vuotiaille lapsille ja nuorille. Vähitellen 1980-luvulla pianon vapaa säestys tuli oppiaineeksi myös konservatorioihin ja musiikkiopistoihin. Esimerkiksi Espoon musiikkiopistossa pianon vapaata säestystä on voinut opiskella jo lukuvuodesta 1983–1984 lähtien. 1990-luvulla pianon vapaasta säestyksestä tuli monilla konservatorioiden ammattilinjoilla pakollinen aine. (Vatjus 1996, 49, 96.) Myös Jyväskylän yliopistossa musiikinopettajiksi opiskeleville on opetettu pianon vapaata säestystä vuodesta 1982 alkaen ja Oulun yliopistossa musiikinopettajiksi opiskeleville vuodesta 1993 alkaen eli siitä lähtien, kun musiikinopettajakoulutus on niissä alkanut (ks. Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan opinto-opas 1982–1983, 346; Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opinto-opas 1993–1994, 45–47).

Vuonna 1993 alkoi pianon vapaan säestyksen pedagogiikan opetus. Ensimmäisenä sitä alettiin opettaa Sibelius-Akatemiassa musiikkikasvatuksen osastolla ja Oulun yliopistossa musiikinopettajiksi opiskeleville (Mattila 1997, 39; ks. Sibelius-Akatemian opinto-opas 1993–95, 129; Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opinto-opas 1993–94, 52). Vapaan säestyksen pedagogiikan opetuksen alkaminen on merkittävä askel eteenpäin vapaan säestyksen opettajien koulutusta ajatellen, sillä aikaisemmin vapaata säestystä opettavat eivät olleet saaneet koulutusta siihen, miten vapaata säestystä opetetaan.

Vapaan säestyksen määrittelyn yhteydessä (luku 2) totesin, että vapaalla säestyksellä ja kevyen musiikin soitonopetuksella on paljon yhteistä. Myös kevyen musiikin pianonsoiton opetuksen historia on vielä nuori. Suomen ensimmäinen kevyen musiikin oppilaitos, Oulunkylän pop/jazz musiikkiopisto (nyk. Pop & Jazz Konservatorio), aloitti toimintansa Helsingissä vuonna 1972 (Pop & jazz 10 1982, 15). Toisena kevyen musiikin soitonopetus alkoi Jyväskylän musiikkikoulun (nyk. Jyväskylän ammattiopiston konservatorion) pop/jazz-linjalla vuonna 1982 (ks. Collin 1994, 15).

Vuonna 1998 suoritetun musiikkioppilaitosten perusopetuksen arvioinnin mukaan 33,5 % musiikkiopistojen perusasteella, 35,8 % musiikkiopistoasteella ja 18,7 % aikuisosastolla opiskelevista sekä 40,8 % avoimen opetuksen oppilaista soitti klassista pianoa pääaineena. Pianon vapaa säestys ja kevyen musiikin pianonsoitto (kosketinsoittimet, pop/jazz-piano, rock/jazz-piano, sähköurut tms.) olivat musiikkiopistoissa pääaineena hyvin harvinaisia. Niiden osuus jäi alle yhden prosentin sekä perus- että musiikkiopistoasteella opiskelevista. (Heino & Ojala 1999, 22–25.) Musiikkioppilaitosten arviointia suorittaneen vierailijaryhmän mielestä musiikkioppilaitosten päätehtävä oli edelleen klassisen musiikin opettaminen ja pop/jazz-opetus sekä kansanmusiikki olivat toiminnan erityisalueita. Pianon vapaa säestys nähtiin hyvänä tuki- tai sivuaineena siksi, että se kehittää pianistien yhteissoittotaitoa, tukee teoriaopintoja ja auttaa usein motivaatio-ongelmissa. (Kurkela & Tawaststjerna 1999, 123–125.)

Pianon vapaan säestyksen asema musiikkiopistoissa parani merkittävästi syksyllä 2005, kun Suomen musiikkioppilaitosten liitto virallisti pianon vapaan säestyksen ensimmäiset valtakunnalliset tasosuoritukset (ks. Pianon vapaa säestys 2005). Lisäksi tasosuoritusuudistusten myötä pianon vapaan säestyksen opetusta integroitiin klassisen pianonsoiton ja musiikin perusteiden opetukseen (ks. Piano 2005, 4–7, 9; Musiikin perusteet 2005, 7, 13, 20).

3.2 Opetuksen nykytilanne

Musiikin harrastajien ja ammattilaisten mahdollisuudet opiskella vapaata säestystä Suomessa ovat vuosi vuodelta parantuneet. Musiikin harrastajille vapaan säestyksen opetusta tarjotaan mm. monissa musiikkiopistoissa, musiikkikouluissa, kansalais- ja työväenopistoissa, joissakin kansanopistoissa ja musiikkileireillä, joissakin peruskouluissa 8. ja 9. luokan valinnaisaineena sekä monissa musiikkilukioissa ja myös joissakin muissa lukioissa valinnaisaineena. Vapaata säestystä opettavat myös useat yksityisopettajat. (Ks. esim. Tervo 1997, 8; Vatjus 1996, 1; Palonen & Sorsa 1991, 8.) Ammattikoulutuksen puolella vapaata säestystä opetetaan musiikin ammattiopiskelijoille sekä luokanopettajiksi ja lastentarhanopettajiksi opiskeleville.

Vapaan säestyksen opetusta järjestetään pää-, sivu- ja tukiaineena sekä valinnaiskursseina (ks. Sassali 2005, 121–125; Vatjus 1996, 57). Eri paikoissa vapaan säestyksen opetusta järjestetään yksilö-, pari- tai ryhmäopetuksena joko säännöllisenä viikoittaisena opetuksena tai periodiopetuksena (ks. Mattila 1997, 19). Paitsi erillisillä vapaan säestyksen tunneilla vapaata säestystä voidaan opettaa myös klassisen soitonopetuksen yhteydessä (Sassali 2005, 89, 96; Mattila 1997, 8; Linjama-Palonen 1993, 11).

Musiikkiopistoissa opiskelevat oppilaat ja myös jotkut muut musiikin harrastajat suorittavat Suomen musiikkioppilaitosten liiton vaatimusten mukaisia tasosuorituksia. Pianon vapaan säestyksen perusteet eli vapaan säestyksen perustaso 1 on tasosuoritusvaatimusten mukaan kaikille pianonsoiton harrastajille tarkoitettu opintojakso (Pianon vapaa säestys 2005, 3). Se sisältyy klassisen pianonsoiton perustasojen 1 ja 2 opintoihin. Myös klassisen pianonsoiton perustason 3 ja musiikkiopistotason opintoihin sisältyy tasosuoritusvaatimusten mukaan vähän vapaan säestyksen perusteita. (Ks. Piano 2005, 4–7, 9.) Varsinaisia pianon vapaan säestyksen opintoja eli pianon vapaan säestyksen perustasojen 2 ja 3 sekä musiikkiopistotason opintoja voidaan suorittaa pää- tai sivuaineisina opintoina. Suomen musiikkioppilaitosten liiton tasosuoritusvaatimusten mukaan pianon vapaa säestys voi olla oppilaan pääaine seuraavin edellytyksin: oppilaitoksella on resurssit tarjota opiskelijalle pääaineista vapaan säestyksen opetusta, opettaja kykenee huolehtimaan teknisten val-

miuksien kehittymisestä, opiskelua pystytään tukemaan yhteismusisoinnilla ja musiikin perusteissa pystytään ottamaan huomioon vapaan säestyksen erityispiirteet. (Pianon vapaa säestys 2005, 3.)

Laura Valkonen (2007) kartoitti musiikkikasvatuksen lopputyössään pianon vapaan säestyksen opetusta Suomen musiikkiopistoissa lukuvuonna 2004–2005. Kyseisenä lukuvuonna 67 opettajaa opetti pianon vapaata säestystä erillisenä oppiaineena musiikkiopistossa. Valkosen kyselyyn vastanneista 39 pianon vapaan säestyksen opettajasta 20 ilmoitti, että heillä oli pääaineisia vapaan säestyksen oppilaita. Useimmiten vapaa säestys oli oppilaiden sivuaine. Musiikkiopistoissa pianon vapaata säestystä opetettiin useimmiten yksilöopetuksena. Vain 31,6 % opettajista ilmoitti, että heidän musiikkiopistoissaan pianon vapaata säestystä opetetaan ryhmäopetuksena. Ennen pianon vapaan säestyksen opetuksen saamista 18,4 % musiikkiopistoista vaati oppilailta pianon perustaso 1 -tasosuoritusta vastaavia taitoja ja 50 % vähintään pianon perustaso 2 -tasosuoritusta vastaavia taitoja. Musiikkiopistoista 31,6 % ei edellyttänyt oppilailta minkäänlaisia lähtövalmiuksia pianonsoitosta. (Valkonen 2007, 24, 27, 32, 35–36, 49.)

Vaikka pianon vapaan säestyksen opiskelu pääaineena on vielä toistaiseksi melko harvinaista musiikkiopistoissa, niin toisaalta seuraavasta Suomen musiikkioppilaitosten liiton toiminnanjohtajan Timo Klemettisen kommentista käy ilmi, että sivuainemaisen opetuksen ongelmana on sen kalleus ja tosiasia on, että kaikille musiikkiopistojen pianonsoitonopiskelijoille ei ole mahdollista järjestää vapaata säestystä sivuaineeksi:

“Jos oletettas, että oppilaitoksessa on niinku rajaton säkki rahaa, niin sitä vois niinku harkita, että tehtäs niin, että jokainen kävis niinku kerran viikossa klassisella tunnilla ja ottas sivuaineen vapaa säestys, mutta näin nyt valitettavasti ei ole eikä valitettavasti tule olemaan ja silloin tavallaan me tultas siihen tilanteeseen, että jos lähtökohta on, että jokaisen nuoren tulis omata tietyt perusvalmiudet ja silloin me romutettas se ideologia ja jotkut vaan pääsis sinne sivuaineeseen, et se sivuaineena oleminen se on hankalaa.” (Klemettinen teoksessa Sassali 2005, 90)

Pianon vapaan säestyksen integrointi klassisen pianonsoiton opetukseen varmistaisi, että kaikki pianonsoitonharrastajat saisivat mahdollisuuden oppia vapaan säestyksen perusteita. Timo Klemettisen mukaan integroinnin ongelmana ovat kuitenkin soitto-

tuntien pituudet ja oppilaitosten vähäiset resurssit tarjota lisäopetusaikaa vapaalle säestykselle:

“Integroimalla me voidaan ehkä optimitilanteessa saavuttaa se, että meillä on semmonen minimivaatimukset käytössä ja jos me siihen tyydytään, niin varmaan silloin tällanen tietynlainen integraatio on niinku paras, mutta selvää on, että ku mennään tonne 3/3- ja I-tason kursseihin, niin opettajat ei pysty edes sen 45–60 minuutin aikana käymän läpi edes niitä klassisia kappaleita, niin siinä vaiheessa sanotaan, että opeta vielä vartti puol tuntia vapaata säestystä niin ne sanoo, että ei toimi.” (Klemettinen teoksessa Sassali 2005, 95.)

Pianon vapaa säestys on oppiaineena vakiinnuttanut paikkansa musiikin ammatillisessa koulutuksessa (Kurkilahti 2001, 22). Suurimmalla osalla musiikkia ammatikseen opiskelevilla on nykyään mahdollisuus opiskella pianon vapaata säestystä oppilaitoksesta riippuen 2–17 opintopisteen laajuisena oppiaineena. Sibelius-Akatemiassa sekä Jyväskylän ja Oulun yliopistossa musiikkikasvatusta opiskelevilla, Sibelius-Akatemian solistisella osastolla pianonsoittoa opiskelevilla ja Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa musiikkipedagogeiksi ja musiikinohjaajiksi opiskelevilla on myös nykyään mahdollisuus opiskella pianon vapaan säestyksen pedagogiikkaa oppilaitoksesta riippuen 3–10 opintopisteen laajuisena oppiaineena. (Ks. Sibelius-Akatemian opetussuunnitelmat 2007–2008, 43–44, 90, 101, 115, 137–138, 148; Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan opetussuunnitelma 2007–2009, 6–8; Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opinto-opas 2006–2008, 257–259; Pirkanmaan ammattikorkeakoulun musiikin koulutusohjelman opinto-opas 2007–2008; Kurkilahti 2001, 25, 52.)

Suurella osalla pianonsoittoa tällä hetkellä opettavista ei kuitenkaan ole ollut mahdollisuutta opiskella pianon vapaata säestystä omana opiskeluaikanaan ja vielä harvemmillä on ollut mahdollisuus opiskella pianon vapaan säestyksen pedagogiikkaa (ks. Linjama-Palonen 1993, 15). Pianon vapaan säestyksen oppitunneista tuntuukin olevan kysyntää paitsi oppilaiden myös soitonopettajien keskuudessa (Mattila 1997, 8; Vatjus 1996, 1; Linjama-Palonen 1993, 11). Vapaata säestystä työssään tarvitseville onkin järjestetty täydennyskoulutuskursseja (Sassali 2005, 97).

Koska vapaan säestyksen opettajia ei toistaiseksi varsinaisesti ole koulutettu missään, nykyisillä vapaan säestyksen opettajilla on mitä erilaisimpia musiikkialan koulutuksia ja jokainen heistä on kehittänyt oman tapansa opettaa käytännön koke-

muksensa ja oppilaiden tarpeiden pohjalta (ks. Palonen & Sorsa 1991, 12–13). Vapaan säestyksen alkeiden opettaminen ei välttämättä vaadi hyvää kevyen musiikin tunte-
musta, joten myös klassiseen musiikkiin perehtyneet pianonsoitonopettajat voivat
opettaa vapaan säestyksen alkeita (ks. Sassali 2005, 98; Vanamo 1998, 24; Linjama-
Palonen 1993, 16). Suomen musiikkioppilaitosten liiton uusien tasosuoritusvaatimus-
ten mukaan jokaisen pianonsoitonopettajan pitäisi opettaa perustasojen 1–3 ja mu-
siikkiopistotason tasosuorituksia suorittaville oppilaille ainakin jonkin verran va-
paan säestyksen alkeita klassisen ohjelmiston ohessa ellei oppilaitoksessa järjestetä
vapaan säestyksen opetusta muulla tavalla (ks. Piano 2005). Kaikilla pianonsoiton-
opettajilla ei kuitenkaan ole rohkeutta, valmiuksia, kiinnostusta tai halua opettaa va-
paata säestystä (ks. Sassali 2005, 97; Linjama-Palonen 1993, 11).

3.3 Opetuksen tulevaisuuden näkymiä

Vapaan säestyksen historiaa tarkastellessa huomaa selvästi, että kiinnostus vapaata
säestystä kohtaan on lisääntynyt ja arvostus kasvanut vuosi toisensa jälkeen. Kuiten-
kaan vapaata säestystä ei vielä arvosteta oppiaineena riittävästi, jotta sen opetus pys-
tyttäisiin järjestämään tasaveroisesti klassisen soitonopetuksen kanssa. Yhtä hyvin
kuin klassinen pianonsoitto myös pianon vapaa säestys voisi olla pääaineena mu-
siikkioppilaitoksissa opiskelevilla oppilailta, mutta useimmissa musiikkioppilaitok-
sissa vapaan säestyksen opiskeluun pääaineena ei tarjota vielä mahdollisuutta (ks.
Valkonen 2007, 32; Vatjus 1996, 1, 98). Vapaa säestys on vasta tulossa oppiaineeksi
moniin musiikkioppilaitoksiin, kun taas klassisella soitonopetuksella on jo pitkät pe-
rinteet.

Antti Perälän (1996) pro gradu -tutkielman tulokset ovat vahva kannanotto
sen puolesta, että taiteen perusopetusta antavien oppilaitosten tulisi antaa fyysiset
mahdollisuudet pianon vapaan säestyksen opetuksen toteuttamiselle, sillä niissä
opiskelleet nuoret pitävät vapaan säestyksen taitoa tärkeänä ja toivovat, että vapaata
säestystä opetettaisiin enemmän (Perälä 1996, 114, 118, 120–121). Erja Kososen (2001)
ja Annu Tuovilan (2003) väitöskirjojen mukaan suurin osa soittamista harrastavista

lapsista ja nuorista kuuntelee ja soittaa vapaa-aikanaan populaarimusiikkia ja monet heistä kaipaavat myös soitonopiskeluun enemmän populaarimusiikin soittamista ja vapaan säestyksen opetusta (ks. Tuovila 2003, 122–124, 248–250; Kosonen 2001, 61–64, 72–77, 116).

Osa pianon vapaan säestyksen opettajista on sitä mieltä, että vapaata säestystä ei kannata opettaa erillisenä oppiaineena aivan aloittelijoille, vaan alkeisvaiheessa sitä on parasta opettaa klassisen pianonsoiton opetuksen yhteydessä ja vasta myöhemmässä vaiheessa erillisenä oppiaineena joko pää- tai sivuaineena. He perustelevat tätä näkemystään sillä, että oppilas voi oppia samat vapaan säestyksen taidot paljon nopeammin, jos hän hallitsee pianonsoiton perustekniikan ja musiikin teorian perusasiat jo vapaan säestyksen opintojen alkaessa. (Sassali 2005, 92, 96–97, 104.) Myös Suomen musiikkioppilaitosten liiton tasosuoritusvaatimukset on laadittu tämän näkemyksen pohjalta (ks. Piano 2005; Pianon vapaa säestys 2005).

Toisen näkemyksen mukaan vapaa säestys voi olla pääaineena alusta asti pianonsoittoa harrastavalla lapsella. Tätä näkemystä tukevat Sibelius-Akatemian vapaan säestyksen ja vapaan säestyksen pedagogiikan opettajan Carita Holmström-Ilveksen ajatukset:

“Olisi myös mielenkiintoista aloittaa pianonsoitto vapaasta säestyksestä ja sitä voisi kokeilla myös vapaan säestyksen pedagogiikan opinnoissa Sibelius-Akatemiassa.” (Holmström-Ilves teoksessa Mattila 1997, 45.)

Myös Annu Linjama-Palosen (1993) lasten vapaan säestyksen opetusta koskevan tutkimuksen mukaan vapaan säestyksen opetus on helppo aloittaa vasta-alkajien kanssa ja se on luonteva osa alkeisopetusta (Linjama-Palonen 1993, 83). Silloin kun pianonsoitto aloitetaan vapaasta säestyksestä, on kehitettävä samalla myös soittotekniikkaa sekä opetettava nuotinlukua ja muuta musiikin teoriaa. Linjama-Palosen tutkimuksen mukaan vapaan säestyksen kautta musiikin teoriaa voidaan opettaa käytännönläheisellä tavalla (emt., 83). Myöskään tekniikan kehittäminen vapaan säestyksen yhteydessä ei ole välttämättä ongelma. Holmström-Ilves uskoo, että perustekniikan oppii pianon vapaan säestyksen tunneilla ihan yhtä hyvin kuin klassisen pianonsoiton tunneilla ellei paremminkin. Esimerkiksi asteikot ja kolmisoinnut ovat

hänen mukaansa paljon mielenkiintoisempia vapaan säestyksen yhteydessä. (Vatjus 1996, 59.)

Holmström-Ilveksen mukaan paitsi musiikkioppilaitokset myös koulut voivat olla tärkeitä vapaan säestyksen opetuspaikkoja tulevaisuudessa. Kouluissa opetusta voitaisiin organisoida normaaliopetuksen jälkeen vapaaehtoisille oppilaille resurssien mukaan. (Vanamo 1998, 22.) Vaihtoehtona voisi olla myös koulun ja musiikkioppilaitoksen välinen yhteistyö, jolloin musiikkioppilaitos tarjoaisi vapaan säestyksen opetuksen ja koulu olisi paikka, jossa oppilaat pääsisivät hyödyntämään taitojaan käytännön musisointitilanteissa (Sassali 2005, 113).

Tähän mennessä vapaan säestyksen opettajille ei ole järjestetty juurikaan koulutusta, vaikka siihen olisi ollut tarvetta. Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen osastolla syntyi Holmström-Ilveksen mukaan jo 1990-luvun puolivälissä idea saada vapaa säestys vaihtoehtoiseksi pääaineeksi klassisen pianonsoiton sijaan, jolloin opiskelijat saisivat riittävät valmiudet toimia vapaan säestyksen opettajina musiikkikouluissa ja -opistoissa (Mattila 1997, 21, 49-50; ks. Vatjus 1996, 58).

Syksyllä 2008 varsinainen vapaan säestyksen opettajien koulutus on vihdoin alkamassa Metropolia Ammattikorkeakoulussa Helsingissä. Koulutus toteutetaan 240 opintopisteen laajuisena aikuiskoulutuksena ja siitä valmistuu musiikkipedagogiksi (Musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehto aikuiskoulutuksena 2008).

4 VAPAA SÄESTYS OPETUSSUUNNITELMIEN NÄKÖKULMASTA

Osa musiikkiopistoista, musiikkikouluista sekä kansalais- ja työväenopistoista antaa laajan tai yleisen oppimäärän mukaista taiteen perusopetusta, jota toteutetaan opetushallituksen vahvistamien taiteen perusopetuksen musiikin opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laadittujen oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien mukaan. Peruskoulussa ja lukiossa kaikille annettavan yleissivistävän taidekasvatuksen opetus perustuu opetushallituksen vahvistamien perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laadittuihin eri taideaineiden koulukohtaisiin opetussuunnitelmiin. Yleissivistävän taideopetuksen ja taiteen perusopetuksen antamalta taito- ja tietopohjalta voi hakeutua taiteen ammatilliseen koulutukseen. Ne kansalais- ja työväenopistot, jotka eivät anna taiteen perusopetusta, kuuluvat vapaan sivistystyön piiriin, joka on myös osa lakisääteistä suomalaista koulujärjestelmää yleissivistävän koulun, ammatillisen koulutuksen ja taiteen perusopetuksen rinnalla (Porna 2003, 5, 21).

Niillä musiikkikouluilla, kansalais- ja työväenopistoilla ja yksityisopettajilla, jotka eivät kuulu taiteen perusopetuksen piiriin, ei ole velvoitetta laatia ja noudattaa taiteen perusopetuksen mukaisia eikä muunlaisiakaan opetussuunnitelmia, joten opetusta on mahdollista toteuttaa vapaammin kuin taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa. Käytännössä kuitenkin musiikkiopistojen perinteet ja tavoitteet vai-

kuttavat myös muualla tapahtuvaan soitonopetukseen, sillä osa konservatorioissa ja ammattikorkeakouluissa koulutuksen saaneista opettajista toimii soitonopettajina taiteen perusopetusta antavien oppilaitosten ulkopuolella (Männistö 1999, 50; Tervo 1997, 48).

4.1 Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetuksen viimeisimmän saatavilla olevan rekisterin mukaan musiikin perusopetusta antavia oppilaitoksia oli lukuvuonna 2001–2002 yhteensä 210. Nämä oppilaitokset olivat pääasiassa kunnan tai yksityisten ylläpitämiä musiikkiopistoja, musiikkikouluja tai kansalaisopistoja. Tuntiperusteista valtionosuutta sai 89 musiikkiopistoa. Musiikin perusopetuksen piirissä opiskeli 45 000 oppilasta, joista 30,4 % oli poikia ja 69,6 % tyttöjä. Heistä 7,6 % oli alle kouluikäisiä, 70,9 % peruskouluikäisiä ja 21,5 % 16 vuotta täyttäneitä. Jopa 5,4 % koko peruskouluikäluokasta (kaikkiaan 595 000 lasta tai nuorta) oli hakeutunut musiikin perusopetuksen piiriin. (Porna 2003, 11–13, 15–16.)

Musiikin perusopetus on taiteen perusopetuksesta säädetyn lain (633/1998) ja asetuksen (813/1998) sekä taiteen perusopetuksen musiikin yleisen (2005) tai laajan (2002) oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden pohjalta tapahtuvaa opetusta, jota toteutetaan oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien mukaan (Porna 2003). Taiteen perusopetuksesta säädetyn lain (633/1998) 1 §:n mukaan taiteen perusopetus on “tavoitteellista tasolta toiselle etenevää ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää eri taiteenalojen opetusta, joka samalla antaa oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen” (Laki taiteen perusopetuksesta 1998). Valtionosuutta saavat musiikkiopistot toteuttavat musiikin perusopetuksen laajaa oppimäärää ja muut oppilaitokset yleistä oppimäärää (Porna 2003, 13, 23; ks. Asetus taiteen perusopetuksesta 1998).

Taiteen perusopetuksen musiikin yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2005) on määritelty kymmenen oppiainetta, joista yleistä oppimäärää toteuttavat oppilaitokset rakentavat opetustarjontansa. Vapaa säestys on yksi näistä

oppiaineista. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan vapaan säestyksen opetuksen tavoitteina ja keskeisinä sisältöinä on, että oppilas ”oppii käyttämään hankkimiinsa soittotaitoja erilaisissa tilanteissa, saa valmiuksia ilmaista musiikillisia ajatuksiaan ja ideoitaan improvisoimalla ja tuottamalla ääntä ja musiikkia, oppii soittamaan sekä sointumerkeistä että korvakuulolta, oppii improvisointia ja transponointia ja vapautuu nuottikuvaan sidotusta soittamisesta, oppii tyylinmukaista rytminkäsittelyä ja fraseerausta, oppii erityylyisiä säestyksiä ja kehittää instrumentin soittotekniikkaansa”. Näiden tavoitteiden ja sisältöjen pohjalta koulutuksen järjestäjä määrittelee vapaan säestyksen opintojen keston ja laajuuden opintokokonaisuuksina, mikäli tarjoaa vapaan säestyksen opetusta (Taiteen perusopetuksen OPS 2005, 5, 8.)

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2002) ei ole suoraan sanottu, että vapaan säestyksen opetusta pitäisi järjestää. Musiikin perusteiden opetuksen keskeisistä sisällöistä löytyy kuitenkin maininta, että musiikin perustason opintoihin sisältyvät musiikin perusteet suoritettuaan oppilas ”tekee itse säestyksiä” ja musiikkiopistotason musiikin perusteiden opinnot suoritettuaan oppilas ”osaa soveltaa tietojaan käytäntöön esimerkiksi sointusoittimella säestämässä”. Vapaan säestyksen opetus on siis opetussuunnitelman perusteiden mukaan osa teoria-aineiden opetusta, mutta toisaalta vastuuta voi siirtää myös soitonopettajille, sillä opetussuunnitelman perusteiden mukaan musiikin perusteiden opetus pyritään toteuttamaan vuorovaikutuksessa instrumentti- ja yhteis-
musisointitaitojen opetuksen kanssa. (Taiteen perusopetuksen OPS 2002, 9–11.)

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden (2002) liitesivuilla on mainittu, että instrumenttitaitoja laajentavana valinnaiskurssina voidaan järjestää esimerkiksi vapaan säestyksen opetusta ja että musiikkiopistotasolla musiikin perusteiden opetukseen voidaan liittää vapaan säestyksen elementtejä. Esimerkiksi harmonian perustaitoja voidaan opiskella vapaan säestyksen avulla ja osa musiikin perusteiden oppitunneista voidaan käyttää harmonisten valmiuksien kehittämiseen tähtäävään soitonopetukseen. (Taiteen perusopetuksen OPS 2002, 18–19.)

Laki (633/1998) ja asetus (813/1998) taiteen perusopetuksesta sekä taiteen perusopetuksen musiikin yleisen (2005) ja laajan (2002) oppimäärän opetussuunni-

telman perusteet eivät aseta esteitä vapaan säestyksen opetuksen järjestämiselle edes pääaineena taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa. Opetussuunnitelman perusteissa ei rajoiteta soitinvalikoimaa ja musiikkityylejä eikä opetussuunnitelman perusteiden mukaan musiikkioppilaitosten opetuksen tarvitse painottua klassiseen musiikkiin (vrt. luku 3.1). Myös taiteen perusopetuksen musiikin yleisen (2005) ja laajan (2002) oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden yleiset tavoitteet toteutuvat hyvin vapaan säestyksen opetuksessa (ks. Taiteen perusopetuksen OPS 2005, 1, 5; Taiteen perusopetuksen OPS 2002, 6, 9–10).

Koulutuksen järjestäjän on laadittava ja hyväksyttävä omalle toiminnalleen oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma, jonka perustana ovat taiteen perusopetuksen musiikin yleisen (2005) tai laajan (2002) oppimäärän opetussuunnitelman perusteet (Taiteen perusopetuksen OPS 2005, 4; Taiteen perusopetuksen OPS 2002, 15). Jokainen oppilaitos päättää itse omassa opetussuunnitelmassaan siitä, mitä soittimia ja mitä musiikkityylejä oppilaitoksessa opetetaan. Jotkut musiikkioppilaitokset toteuttavat, opettajista riippuen, hyvinkin persoonakohtaisia opetussuunnitelmia (Perrälä 1996, 131). Se, kuinka paljon vapaan säestyksen opetusta järjestetään ja millä tavalla vai järjestetäänkö ollenkaan, jää siis jokaisen oppilaitoksen oman musiikillisen suuntautuneisuuden ja opetussuunnitelman varaan.

4.2 Vapaa sivistystyö

Suomessa on noin 230 kansalais- tai työväenopistoa. Kansalaisopisto toimii melkein kaikissa kunnissa. (Opistoluettelo 2008.) Musiikki on tärkeä osa opistojen toimintaa. Vaikka kansalaisopistot ovat pääasiassa aikuisoppilaitoksia, niiden järjestämään musiikin opetukseen voivat osallistua myös lapset ja nuoret (ks. Laki kansalais- ja työväenopistojen valtionavusta 1974).

Vapaan sivistystyön opetus on vapaasta sivistystyöstä säädetyn lain (632/1998) ja asetuksen (805/1998) mukaista opetusta, jota toteutetaan oppilaitoskohtaisten toimintasuunnitelmien mukaan. Vapaasta sivistystyöstä säädetyn lain (632/1998) 1 §:n mukaan vapaan sivistystyön tarkoituksena on "elinikäisen oppimi-

sen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisöissä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa”. Lain 2 §:n 2 momentin mukaan kansalaisopistot ovat “paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin pohjautuvia oppilaitoksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi”. (Laki vapaasta sivistystyöstä 1998.)

Lakia vapaasta sivistystyöstä voidaan soveltaa vapaan säestyksen opettamiseen. Kaikenikäisille ja kaikille halukkaille tarkoitettu pianonsoiton opiskelu kansalais- ja työväenopistoissa on selkeästi harrastuspainotteista. Useat oppilaitokset tarjoavat oppilaalle mahdollisuuden itse valita, haluaako hän oppia vapaata säestystä vai klassista vai molempia.

5 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Vapaa säestys on uusi, mutta suosittu tutkimuskohde. Hukkisen vuonna 1990 valmistunut ”Tapaustutkimus vapaan säestyksen opettamisesta eräälle pianonsoiton aikuisopetusryhmälle” oli ensimmäinen vapaasta säestyksestä tehty Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen lopputyö. Sen jälkeen vapaasta säestyksestä on tehty yli kolmekymmentä pro gradu -tutkielmaa tai Sibelius-Akatemian lopputyötä sekä kaksi lisensiaatintyötä. Aihetta on myös sivuttu muutamissa väitöskirjoissa (ks. Oksanen 2003; Tuovila 2003; Kosonen 2001; Ruismäki 1991).

Pianon vapaan säestyksen oppimateriaaliin liittyviä tutkimuksia on tehty aikaisemmin jonkin verran, mutta niissä ei ole analysoitu kattavasti pianon vapaan säestyksen oppimateriaalin sisältöä. Björninen (2000) analysoi pro gradu -tutkielmaansa kolmea pianon vapaan säestyksen oppikirjaa ja teki formulateorian pohjalta havaintoja niissä opetettavista pianosäestyksistä. Halmén (1994) analysoi lopputyössään yhden pianon vapaan säestyksen opetukseen soveltuvan oppikirjan. Haataja (2005) kokosi lopputyössään oman pianon vapaan säestyksen oppimateriaalipaketin kahdeksasta esimerkkioppitunnista. Lindbohm ja Lintula (1994) haastattelivat lopputyössään seitsemää Sibelius-Akatemian pianon vapaan säestyksen opettajaa ja selvittivät, millaista vapaan säestyksen oppimateriaalia he käyttävät ja miten he käyttävät sitä. Osana pro gradu -tutkielmaansa tai lopputyötään Vanamo (1998), Perälä (1996), Vatjus (1996), Linjama-Palonen (1993), Palonen ja Sorsa (1991) sekä Hukkisen (1990)

ovat esitelleet lyhyesti pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia. Joissakin pro gradu -tutkielmissa ja lopputöissä on myös osana tutkimusta selvitetty, mitä pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia vapaan säestyksen opettajat käyttävät opetuksessaan ja millaiselle pianon vapaan säestyksen oppimateriaalille olisi tarvetta.

Tärkeitä tutkimuksia oman tutkimusaiheeni kannalta ovat myös tutkimukset, joissa on selvitetty, mitä vapaa säestys on ja tutkimukset, jotka koskevat vapaan säestyksen opetusta Suomessa. Oman pro gradu -tutkielmani teoreettisessa taustassa hyödynsin eniten Vatjuksen (1996) pro gradu -tutkielmaa "Vapaa säestys musiikkioppilaitosten oppiaineena ja soittamisen lajina", Sassalin (2005) pro gradu -tutkielmaa "Vapaa säestys musiikkiopistojen opetuksessa: pioneeriopettajien ajatuksia ja kokemuksia vapaan säestyksen opettamisesta" ja Valkosen (2007) lopputyötä "Kartoitus pianon vapaan säestyksen opetuksesta Suomen musiikkioppilaitoksissa luvuvuonna 2004–2005".

Pianokouluja ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa analysoitu varsinaisesti vapaan säestyksen näkökulmasta. Mallia omaan pro gradu -tutkielmaani sain kuitenkin Männistön (1999), Silvennoisen (1997), Mannisen (1991) ja Jääskeläisen (1990) tutkimuksista, joissa he analysoivat pianokouluja muista näkökulmista. Männistö (1999) etsi pro gradu -tutkielmassaan pianokouluja analysoimalla perusteita varhaisnuorten pianokoulun sisältöön, jota hän itse suunnitteli. Silvennoinen (1997) analysoi lopputyössään pianokouluja laulamisen näkökulmasta. Manninen (1991) analysoi lopputyössään pianokouluja nuoteista soittamisen näkökulmasta. Jääskeläinen (1990) analysoi lopputyössään pianokouluja musiikin teorian opetuksen näkökulmasta tekemäänsä musiikin teorian alkeisoppikirjaa varten.

6 TUTKIMUSASETELMA

6.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtäväni on analysoida keskeiset pianolle julkaistut vapaan säestyksen oppikirjat ja pianokoulut. Tavoitteenani on ollut kartoittaa oppimateriaalien yhtäläisyyksiä ja eroja kohderyhmän, tavoitteiden, opetuksen etenemisen, ohjelmiston ja ulkoasun osalta. Tavoitteenani on ollut myös tutkia oppimateriaalien vapaan säestyksen opetusta (opetuksen määrää ja eri osa-alueiden opetusta) sekä soittotekniikan ja musiikin teorian opetusta. Lisäksi pohdin oppimateriaalien soveltuvuutta pianon vapaan säestyksen alkeisopetukseen. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, millaisia pianolle julkaistuja vapaan säestyksen oppikirjoja ja pianokouluja on saatavilla sekä esittää pohdintoja siitä, millaiselle uudelle pianon vapaan säestyksen oppimateriaalille olisi tarvetta ja miten uutta pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia olisi hyvä laatia.

Tutkimusaiheena vapaa säestys on minulle läheinen, koska opetan sitä itse ja olen tekemässä omaa pianon vapaan säestyksen alkeisoppimateriaalia. Tutkin pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia, jotta omaa oppimateriaalia tehdessäni osaisin ottaa paremmin huomioon eri asioita ja jotta saisin ideoita oman oppimateriaalin tekemiseen.

6.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimusaineisto

Tutkimusmenetelmäni on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Analyysiyksiköt valitsin tutkimusaineistostani tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Alun perin analyysiyksiköitä määrittellessäni hyödynsin Männistön (1999) pro gradu -tutkielman analyysiyksiköitä. Kahden pianokoulun sisältöä analysoidessaan hän tarkasteli niiden kohderyhmää, tavoitteita, kappalevalikoimaa, teoria-ainesta, soitto-tekniikkaa, ulkoasua ja käyttöä varhaisnuorten opetuksessa. Omista analyysiyksiköistäni löytyvät viimeistä lukuun ottamatta kaikki, mitä Männistö analysoi. Kappalevalikoimasta käytän kuitenkin nimeä ohjelmisto, teoria-aineksesta nimeä musiikin teorian opetus ja soitto-tekniikasta nimeä soitto-tekniikan opetus. Pro gradu -tutkielmani analyysiyksiköihin lisäsin vielä opetuksen etenemisen, vapaan säestyksen opetuksen ja soveltuvuuden pianon vapaan säestyksen alkeisopetukseen.

Tutkimusaineistoni koostuu aikaisemmin julkaistuista pianon vapaan säestyksen oppikirjoista ja pianokouluista. Vapaan säestyksen oppikirjoihin luokittelin pro gradu -tutkielmassani sellaisen oppimateriaalin, jossa opetetaan ensisijaisesti vapaata säestystä. Pro gradu -tutkielmassani en eritellyt toisistaan vapaan säestyksen oppikirjoja ja vapaan säestyksen oppaita. Luokittelin myös vapaan säestyksen oppaat vapaan säestyksen oppikirjoihin, vaikka ne ovat vähän pienempiä kuin varsinaiset vapaan säestyksen oppikirjat. Pianokouluihin luokittelin oppimateriaalin, jossa opetetaan vapaata säestystä klassisen pianonsoiton opetuksen ohessa.

Pianon vapaan säestyksen oppikirjoista otin mukaan tutkimusaineistooni kaikki kahdeksan Suomessa julkaistua pianon vapaan säestyksen oppikirjaa, jotka löysin musiikkikaupoista ja kirjastoista ja lisäksi viisi Suomesta saatavaa ulkomaista pianon vapaan säestyksen oppikirjaa. Mukana tutkimusaineistossani on myös vanhempia oppikirjoja ja omakustanteita, jotka eivät tällä hetkellä ole helposti saatavissa.

Pianokouluista otin mukaan tutkimusaineistooni vain ne seitsemän suomalaista tai suomenkielellä julkaistua pianokoulua, joissa vapaa säestys on otettu hyvin huomioon. Kaikkiin analysoimiini pianokouluihin kuuluu vähintään yksi osa, jossa vapaan säestyksen osuus on suuri. Tutkimusaineistoni ulkopuolelle jäivät ne suoma-

laiset pianokoulut, joissa vapaan säestyksen osuus on vähäinen tai sitä ei ole lainkaan ja kaikki vieraskieliset pianokoulut.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus

Mikään tutkimusmenetelmä ei ole koskaan sinällään luotettava tai epäluotettava, vaan luotettavuus määräytyy suhteessa tutkittavaan asiaan (ks. Varto 1992, 103). Pro gradu -tutkielmassani tutkimustehtävä ja tutkimusmenetelmä vastaavat hyvin toisiinsa. Tutkimustehtävää ja tutkimusmenetelmää koskevissa alaluvuissa (6.1 ja 6.2) kerroin, mitä tutkin ja miten tutkin. Kertomani perusteella lukijalla on mahdollisuus arvioida pro gradu -tutkielmani luotettavuutta, ja halutessaan lukija voi tehdä myös uusintatutkimuksen.

Kirjallisuuteen ja aikaisempiin tutkimuksiin perehtyessäni pyrin valitsemaan tieteellisestä tiedosta oleellisimmin vapaan säestyksen määrittelyyn, pianon vapaan säestyksen opetukseen ja pianon vapaan säestyksen oppimateriaaliin liittyvät asiat. Valitsemieni näkökulmien lisäksi esimerkiksi konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen perehtyminen olisi tuonut uuden näkökulman oppimateriaalin sisällön analysoimiseen. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien lisäksi muihin opetussuunnitelmiin perehtyminen olisi tuonut uusia ajatuksia pohdintaan. Pro gradun laajuiseen työhön valitsemani näkökulmat ja tiedot kuitenkin riittävät. Oman pianon vapaan säestyksen alkeisoppimateriaalin tekeminen vaikutti erityisesti opetussuunnitelmien osalta näkökulmien valintaan.

Tutkielmani teoreettinen tausta pohjautuu suurimmaksi osaksi pro gradu -tutkielmiin ja Sibelius-Akatemian lopputöihin. Toistaiseksi vapaasta säestyksestä ei kuitenkaan ole kahta lisensiaatintyötä lukuun ottamatta juuri tehty enempää nk. yliopistollisia jatkotutkimuksia eikä saatavilla ole muutenkaan aiheeseen liittyvää tieteellistä kirjallisuutta.

Tutkimusaineistoni on huomattavan kattava. Se edustaa hyvin pianon vapaan säestyksen opetusta varten tarjolla olevia pianon vapaan säestyksen oppikirjoja ja pianokouluja.

7 PIANON VAPAAN SÄESTYKSEN OPPIMATERIAALIN ANALYYSI

Laajasti ajatellen vapaan säestyksen oppimateriaalina voidaan käyttää lähes kaikkea nuotti- ja äänitemateriaalia, improvisoitua ja itse sävellettyä materiaalia sekä materiaalia, jota opetellaan korvakuulolta muistinvaraisesti tai mallista soittamalla. Olennaista ei ole se, millaista materiaali on vaan se, miten sitä käytetään. (Ks. Lindbohm & Lintula 1994, 10, 51-52; Hukkinen 1990, 10.)

Laulukirjoja, joista löytyy sekä melodiat että sointumerkit, käytetään hyvin paljon vapaan säestyksen opetuksessa. Sellaisia laulukirjoja, joihin on kirjoitettu ainoastaan melodiat, voidaan käyttää soinnutustehtävinä. Myös valmiiksi kirjoitettua pianotekstuuria tai orkesteripartituuria voidaan hyödyntää vapaan säestyksen opetuksessa, esimerkiksi tekemällä sointuanalyysi ja sovittamalla kappale sen pohjalta uudelleen. Kappaleita voidaan myös opetella soittamaan tai säestämään korvakuulolta äänitteitä kuuntelemalla tai niitä voidaan kopioida äänitteiltä ja kirjoittaa nuotteiksi. (Ks. Lindbohm & Lintula 1994, 10, 51-53.)

Varsinaisia pianon vapaan säestyksen oppikirjoja on tarjolla jonkin verran. Käyttökelpoista pianon vapaan säestyksen alkeiden opettamiseen tarkoitettua oppimateriaalia löytyy myös useista pianokouluista, joissa vapaata säestystä opetetaan klassisen pianonsoiton opetuksen ohessa. Lisäksi pianon vapaan säestyksen opetuksessa voidaan käyttää sähköisille kosketinsoittimille laadittua oppimateriaalia sekä

kevyen musiikin soitto-oppaita, joissa usein perehdytään yksityiskohtaisemmin esim. johonkin musiikkityyliin, improvisointiin tai soinnutukseen.

Tutkimusaineistooni kuuluu pianon vapaan säestyksen oppikirjoja ja sellaisia pianokouluja, joissa vapaan säestyksen opetus on otettu hyvin huomioon. Pianon vapaan säestyksen oppikirjoja pidän kaikkein keskeisimpänä pianon vapaan säestyksen oppimateriaalina ja myös pianokoulut kuuluvat mielestäni keskeisen pianon vapaan säestyksen oppimateriaalin joukkoon vapaan säestyksen alkeita opettaessa. Luettelen tässä tutkimusaineistossani olevat pianon vapaan säestyksen oppikirjat ja pianokoulut ensimmäisen painoksen julkaisuajankohdan mukaan vanhimmasta uusimpaan. Analysoidessani pyrin käyttämään uusimpia löytämiäni painoksia, koska joistakin pianokouluista on julkaistu uudistettuja tai täysin uudistettuja painoksia. Niiden oppikirjojen ja pianokoulujen kohdalle, joista olen käyttänyt jotain muuta kuin ensimmäistä painosta, olen merkinnyt ilmestymisvuoden lisäksi käyttämäni painoksen vuosiluvun. Tutkimusaineistossani ovat mukana seuraavat kahdeksan Suomessa julkaistua pianon vapaan säestyksen oppikirjaa:

- 1) Seppo Hovi: Vapaa säestys 1 ja 2
  - ilmestymisvuodet 1983 ja 1986
- 2) Jukka Jarvola & Eeva Sarmanto-Neuvonen: Vapaasti pianolla
  - ilmestymisvuosi 1994
  - 2. painos 1995, jota olen käyttänyt
- 3) Eeva Sarmanto-Neuvonen & Leena Miikkulainen: Taikasoinnut
  - ilmestymisvuosi 1995
  - 5. painos 2005, jota olen käyttänyt
- 4) Liisa Pitkäpaasi, Markku Silander & Pekka Viljanen: Vapaan säestämisen taito. Vapaan säestyksen alkuharjoituksia pianolle
  - ilmestymisvuosi 1995
- 5) Jyrki Tenni & Jasse Varpama: Vapaa säestys ja improvisointi
  - ilmestymisvuosi 2004
  - 5. painos 2006, jota olen käyttänyt
- 6) Veli Kotilainen: Velin kolmisointukoulu. Pianon vapaasäestykseen osat 1 ja 2
  - ilmestymisvuodet 2004a ja 2004b
- 7) Juri Maevski: Tartu rytmiin! Rumba, jazz-valtz, walking bass, pop, beguine, bossa nova. Vapaan säestyksen rytminkäsittelyn ja sointumerkeistä soittamisen oppimateriaalia
  - ilmestymisvuosi 2006
- 8) Eija Jauhiainen: Kiipparin pianokirja. Opas vapaan säestyksen saloihin eli sointumerkeistä soittamiseen
  - ilmestymisvuosi 2006

Lisäksi tutkimusaineistossani ovat mukana seuraavat viisi Suomesta saatavaa ulkomaista pianon vapaan säestyksen oppikirjaa:

- 1) James Progris: A Modern Method for Keyboard Study osat 1–4 sekä jokaiseen osaan liittyvä erillinen ”musiikinopetusliite”, Music education supplement osat 1–4
  - ilmestymisvuodet 1966a ja b, 1967a ja b sekä ”musiikinopetusliitteiden” ilmestymisvuodet 1966c ja d, 1968 ja 1966e
- 2) Anne-Sofie Bjerkestrand & Astrid Krognæs: Akkompagnements-improvisasjon
  - ilmestymisvuosi 1976
- 3) Håkan Hindhammar: Gehöret en chans 1 ja 2
  - ilmestymisvuodet 1993 ja 1995
- 4) Kella Næslund: Lär dig spela bruks piano
  - ilmestymisvuosi 1994
- 5) Hans Palmqvist & Carl-Gustaf Nilsson: Bruksklaver osat 1–3
  - ilmestymisvuodet 1996b–d

Pianokouluista tutkimusaineistossani ovat mukana seuraavat seitsemän suomalaista tai suomenkielellä julkaistua pianokoulua, joihin kuuluu vähintään yksi osa, jossa vapaan säestyksen osuus on suuri:

- 1) Robert Pace: Soitamme pianoa I–V ja tämän pianokoulun jokaisen osan kanssa rinnakkain käytävät apuvihot Tieto ja taito I–V
  - ilmestymisvuodet 1961a–j
  - lisäpainokset 1981, 1980, 1979, 1966a ja b sekä lisäpainokset apuvihoista 1982a, 1978, 1982b, 1966c ja d, joita olen käyttänyt
- 2) Tarja Holopainen, Hannele Hynninen, Tarja Laamanen & Pekka Vapaavuori (vanhemmissa painoksissa tekijät Tarja Hietanen, Hannele Hynninen ja Pekka Vapaavuori): Pieni pianisti 1 sekä Tarja Hietanen, Hannele Hynninen & Pekka Vapaavuori: Pieni pianisti 2 ja 3
  - ilmestymisvuodet 1984, 1985a ja b
  - 5., uudistettu painos osasta 1 1996, 3., uudistettu painos osasta 2 1994 ja 2., uudistettu painos osasta 3 1990, joita olen käyttänyt
- 3) Ritva Lehtelä, Anja Saari & Eeva Sarmanto-Neuvonen: Suomalainen pianokoulu Alkusoitto sekä Suomalainen pianokoulu 1–3
  - ilmestymisvuodet 1985, 1987, 1989 ja 1990
  - uudistetun laitoksen 2. painos Alkusoitosta 2004, uudistettu laitos osasta 1 2003, uudistettu laitos osasta 2 2007 ja 6. painos osasta 3 2002, joita olen käyttänyt
- 4) Kristiina Jääskeläinen, Jarkko Kantala & Eeva Sarmanto-Neuvonen: Anna soida
  - ilmestymisvuosi 1992
  - 4. painos 2001, jota olen käyttänyt

- 5) Meri Louhos, Carlos Juris & Hui-Ying Liu-Tawaststjerna: Pianon avain 1–3
  - ilmestymisvuodet 1995, 1996 ja 1997a
  - 7. painos osasta 1 2002 ja 4. painos osasta 2 2006, joita olen käyttänyt
- 6) Liisa Karhilo: Kipin kapin musiikkiin I ja II, jonka kumpaankin osaan sisältyy Pianovihon lisäksi myös erillinen Musiikin perustaidot -vihko
  - Pianovihkojen ilmestymisvuodet 1996b ja 1998b, Musiikin perustaidot -vihkojen ilmestymisvuodet 1996a ja 1998a
- 7) Kristiina Jääskeläinen & Jarkko Kantala: Vivo piano ja Kristiina Jääskeläinen, Jarkko Kantala & Inga Rikandi: Vivo piano 1.
  - ilmestymisvuodet 2004 ja 2007a

Seuraavissa alaluvuissa 7.1–7.9 kuvaan tarkemmin analysoimieni pianon vapaan säestyksen oppikirjojen ja pianokoulujen sisältöä.

7.1 Kohderyhmä

7.1.1 Harrastajat, opiskelijat ja ammattilaiset

Pianon vapaan säestyksen oppikirjoja on laadittu sekä pianonsoitonharrastajille että vapaata säestystä nykyisessä tai tulevassa työssään tarvitseville. Suomenkielisistä pianon vapaan säestyksen oppikirjoista Sarmanto-Neuvosen ja Miikkulaisen (2005, 3) Taikasoinnut on tehty pianonsoittoharrastusta aloitteleville lapsille. Kotilaisen (2004a, 2) tekemä Velin kolmisointukoulu on tarkoitettu pianon- tai kosketinsoittimensoittoharrastuksessaan alkuvaiheessa oleville nuorille ja aikuisille. Pitkäpaasin ym. (1995, 1) tekemä Vapaan säestämisen taito on tehty aikuisille pianonsoiton vasta-alkajille. Ensisijaisena kohderyhmänä ovat luokanopettajiksi aikovat opiskelijat. Jauhaisen (2006, 1) tekemä Kiipparin pianokirja on tarkoitettu pianonsoitonharrastajille, jotka osaavat soittaa hieman pianoa nuoteista. Maevskin (2006, 2) Tartu rytmiin! on tarkoitettu nuoteista soittamiseen totuneille pianisteille ja opettajille. Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (1995, 3) Vapaasti pianolla on tarkoitettu pianonsoitonharrastajille, pianonsoitonopiskelijoille ja opettajille, jotka käyttävät työssään pianoa säestyssoittimena. Hovin (1983, 3 ja 1986) Vapaa säestys 1 ja 2 on tarkoitettu musiikin ammattiopiskelijoille ja pianonsoitonharrastajille, musiikkioppilaitoksissa tai vaikkapa yksityisesti vapaata säestystä opiskeleville. Tennin ja Varpaman (2006, 4) Vapaa

yksityisesti vapaata säestystä opiskeleville. Tennin ja Varpaman (2006, 4) Vapaa säestys ja improvisointi -kirja on helposti sovellettavissa erilaisiin pianon vapaan säestyksen opetustilanteisiin eri oppilaitoksissa.

Vieraskielisistä pianon vapaan säestyksen oppikirjoista Næslundin (1994, 4) *Lär dig spela bruks piano* on tarkoitettu pianonsoitonharrastajille sekä musiikkilinjojen ja opintopiirien vapaan säestyksen kursseilla opiskeleville. Lisäksi sellaiset pianonsoitonopettajat, jotka eivät ole erityisesti perehtyneet vapaaseen säestykseen, voivat käyttää kirjaa opettajanoppaana. Palmqvistin ja Nilssonin (1996b, 2; 1996c; 1996d, 3) *Bruksklaver* -kirjasarjaa voidaan käyttää pianon vapaan säestyksen oppimateriaalina musiikkikouluissa, musiikkilukioissa, opintopiireissä, kansanopistojen musiikkilinjoilla, opettajankoulutuslaitoksissa ja musiikkikorkeakouluissa. Bjerkestrandin ja Krognestin (1976) *Akkompagnements-improvisasjon* -kirjan ensisijaisena kohderyhmänä ovat pianon vapaan säestyksen kursseilla opiskelevat musiikin ammattiopiskelijat. Progrisin (1966–1968) kirjasarja *A Modern Method for Keyboard Study* musiikinopetusliitteineen on tarkoitettu ensisijaisesti musiikinopettajiksi opiskeleville. Hindhammarin (1993 ja 1995) kirjojen *Gehöret en chans* 1 ja 2 alkusanoissa ei ole mainittu kohderyhmää. Itse arvioin niiden soveltuvan parhaiten pianonsoittoharrastuksessaan alkuvaiheessa oleville varhaisnuorille, nuorille ja aikuisille.

Kaikki analysoimani pianokoulut on laadittu ensisijaisesti pianonsoitonharrastajille. Yhtä pianokoulua lukuun ottamatta kaikkien analysoimieni pianokoulujen ensimmäiset osat on laadittu juuri pianonsoittoharrastusta aloittaville lapsille. Holopaisen ym. (1996, 105–106) *Pieni pianisti 1* sekä Hietasen ym. (1990 ja 1994) *Pieni pianisti 2 ja 3* on tehty ensisijaisesti pienille lapsille. *Pieni pianisti 1* soveltuu jo alle kouluikäisille. Pianokoulua voidaan käyttää myös musiikkileikkikoulussa ja näkövammaisten lasten opetuksessa. Myös Lehtelän ym. (2004, 6) *Suomalaisen pianokoulun alkeistasoa oleva Alkusoitto* sopii hyvin jo alle kouluikäisille lapsille. Jääskeläisen ja Kantalan (2004) *Vivo piano* on laadittu 6–10-vuotiaille vasta-alkajille ja Jääskeläinen ym. (2007a, 4) *Vivo piano 1* on tarkoitettu noin 8–12-vuotiaille lapsille. Karhilon (1996b, 5 ja 1998b) *Kipin kapin musiikkiin I ja II* sekä Pacen (1966–1981) *Soitamme pianoa I-V* -sarjan ensimmäiset osat on myös laadittu lapsille, mutta mielestäni ne sopivat hyvin myös varttuneemmille vasta-alkajille. Sen sijaan alle kouluikäisille lap-

sille nämä kirjat eivät mielestäni ole parhaita mahdollisia. Louhoksen ym. (1997–2006) *Pianon avain 1–3* soveltuu kouluikäisille lapsille ja nuorille, mutta myös vartuneemmille soittajille. Jääskeläisen ym. (2001, 3) *Anna soida* on ensisijaisesti aikuisille ja jo jonkin verran soittaneille tarkoitettu pianokoulu – niille, joiden pianonsoiton opiskelu on syystä tai toisesta keskeytynyt tai lykkääntynyt.

Suomen musiikkioppilaitosten liiton tasosuoritusvaatimukset on otettu huomioon muutamissa oppikirjoissa ja pianokouluissa. Lehtelän ym. (2002, 3; 2003, 3; 2007, 3) *Suomalainen pianokoulu 1–3* ja Louhoksen ym. (1997–2006) *Pianon avain 1–3* edustavat Suomen musiikkioppilaitosten liiton klassisen pianonsoiton perustasoja 1–3. Tasosuoritusuudistusten jälkeen Suomalaisen pianokoulun 2. osasta ilmestyi uudistettu laitos, jossa vapaan säestyksen osuutta on selvästi lisätty ja uudistettu edelliseen laitokseen verrattuna. Jääskeläisen ym. (2007a, 4) *Vivo piano 1* kattaa klassisen pianonsoiton perustason 1 lisäksi klassisen pianonsoiton perustasojen 1 ja 2 yhteyteen integroidun pianon vapaan säestyksen perustason 1 oppimäärän. Tennin ja Varpaman (2006, 4) *Vapaa säestys ja improvisointi* -kirja täyttää Sibelius-Akatemian *Vapaa säestys 1* -jakson ja Suomen musiikkioppilaitosten liiton musiikkiopistotason pianon vapaan säestyksen jakson vaatimukset. Hovin (1983, 3) *Vapaa säestys 1* -kirja sisältää 1980-luvulla voimassa olleet Sibelius-Akatemian *Vapaa säestys 1* -jakson vaatimukset.

7.1.2 Vapaata säestystä erillisenä oppiaineena ja klassisen pianonsoiton yhteydessä opiskelevat

Kaikki analysoimani pianokoulut on tarkoitettu käytettäväksi silloin, kun vapaata säestystä opetetaan klassisen pianonsoiton yhteydessä. Myös useimmat pianon vapaan säestyksen oppikirjat on tarkoitettu oheismateriaaliksi perinteisten pianokoulujen rinnalle (ks. Jauhiainen 2006, 1; Sarmanto-Neuvonen & Miikkulainen 2005, 3; Palmqvist & Nilsson 1996b, 2; Jarvola & Sarmanto-Neuvonen 1995, 3; Næslund 1994, 4; Hindhammar 1993, 1; 1995, 1).

Kotilaisen (2004) tekemä *Velin kolmisointukoulu*, Pitkäpaasin ym. (1995) tekemä *Vapaan säestämisen taito* ja Progrisin (1966–1968) *A Modern Method for Key-*

board Study -kirjasarja ovat pianon vapaan säestyksen oppikirjoista ainoat, jotka soveltuvat vapaan säestyksen opettamiseen erillisenä oppiaineena, vaikka oppilas ei olisi aikaisemmin soittanut paljon pianoa. Mikäli oppilas kuitenkin hallitsee pianonsoiton perustekniikan, nuotinluvun ja musiikin teorian perusasiat vapaan säestyksen opintojen alkaessa, kaikkia pianon vapaan säestyksen oppikirjoja voidaan käyttää opetettaessa vapaata säestystä erillisenä oppiaineena.

7.1.3 Yksilö-, pari ja ryhmäopetus

Pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia on tehty yksilö-, pari- ja ryhmäopetusta varten. Pianon vapaan säestyksen oppikirjoista Maevskin (2006) Tartu rytmiin! -kirja on tehty pariopetusta varten. Hindhammarin (1993, 1 ja 1995, 1) kirjoissa *Gehöret en chans 1 ja 2* sekä Næslundin (1994, 4) kirjassa *Lär dig spela bruks piano* on otettu huomioon hyvin se, että niitä voidaan käyttää paitsi yksilöopetuksessa myös pari- ja ryhmäopetuksessa. Muut pianon vapaan säestyksen oppikirjat toimivat yksilöopetuksessa ja ainakin yhteissoittotehtävien osalta myös pariopetuksessa.

Pianokouluista Holopainen ym. (1996, 106) Pieni pianisti 1 sekä Hietasen ym. (1990 ja 1994, 3) Pieni pianisti 2 ja 3 on tehty ensisijaisesti ryhmäopetuksessa käytettäväksi, mutta mikään ei estä käyttämästä niitä myös yksilöopetuksessa. Jääskeläisen ja Kantalan (2004, 4) *Vivo piano*, Jääskeläisen ym. (2007a, 4) *Vivo piano 1* ja Jääskeläisen ym. (2001, 3) *Anna soida sopivat* yksilöopetuksen lisäksi pari- ja ryhmäopetukseen. Karhilon (1996a, 5; 1996b; 1998a ja b) pianokouluja *Kipin kapin musiikkiin I ja II* on tarkoitus käyttää siten, että opetus jaksotetaan ryhmä- ja yksilötunteihin. Piano-vihkoja opiskellaan yksilötunnilla ja Musiikin perustaidot -vihkoja 2–4 oppilaan ryhmässä. Muut pianokoulut on tarkoitettu ensisijaisesti yksilöopetukseen.

7.2 Tavoitteet

Kaikille pianon vapaan säestyksen oppikirjoille yhteinen tavoite on kehittää oppilaan vapaan säestyksen taitoja. Useissa oppikirjoissa halutaan myös antaa tilaa soittajan

omalle mielikuvitukselle. Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (1995, 7) Vapaasti pianolla -kirjassa kiteytetään tämä asia hienosti seuraavilla sanoilla: "Etsi, kokeile, ole utelias, älä pelkää virheitä. Muista: elämys synnyttää energiaa. Suorita annettu tehtävä spontaanisti ja analysoi tulosta sen jälkeen." Myös Hindhammarin (1993, 1 ja 1995, 1) kirjoissa *Gehöret en chans* 1 ja 2 huomautetaan, että niissä olevia ehdotuksia siitä, kuinka kappaleita soitetaan ja säestetään, on lupa muunnella. Palmqvistin ja Nilssonin (1996c, 3) *Bruksklaver* -kirjasarjan 2. osassa mainitaan, että harjoitukset ja ohjeet ovat ainoastaan ehdotuksia eivätkä ehdottomia sääntöjä.

Kaikissa pianokouluissa soittotaitoa pyritään kehittämään monipuolisesti. Useiden pianokoulujen tavoitteena on myös oppia työskentelemään itsenäisesti ja oppia soveltamaan opittuja asioita käytäntöön.

7.3 Opetuksen eteneminen

Eri vapaan säestyksen oppikirjoissa ja pianokouluissa opetus etenee eri tavoin, esimerkiksi helposta vaikeampaan, asiakokonaisuuksittain, aihepiireittäin, tyyleittäin, oppitunneittain tai melko satunnaisesti. Useissa oppikirjoissa ja pianokouluissa on varsinaisen opetusosuuden jälkeen liitesivuja. Muutamassa oppikirjassa ja pianokoulussa käytetään kahta kirjaa samanaikaisesti rinnakkain.

Tennin ja Varpaman (2006) *Vapaa säestys ja improvisointi*, Hovin (1983 ja 1986) *Vapaa säestys 1 ja 2*, Pitkäpaasin ym. (1995) *Vapaan säestämisen taito* sekä Palmqvistin ja Nilssonin (1996c) *Bruksklaver* -kirjasarjan 2. osa etenevät asiakokonaisuuksittain. *Vapaa säestys ja improvisointi* -kirjan takana oleville liitesivuille on koottu kaikki kirjassa esiintyvät kompit sekä melodian kanssa että ilman. Lisäksi niillä on musiikin teorian perusteita ja ohjeita improvisointiin.

Palmqvistin ja Nilssonin (1996d) *Bruksklaver* -kirjasarjan 3. osa sekä Maevs-kin (2006) *Tartu rytmiin!* etenevät tyyleittäin. *Tartu rytmiin!* -kirjan lopusta löytyy taulukko tavallisimmista sointumerkeistä ja niiden erilaisista merkintätavoista. Næslundin (1994) *Lär dig spela bruks piano* -kirjan alussa on korvakuulolta opeteltavia 1–3 soinnun lauluja sekä improvisointia mustilla koskettimilla ja valkoisilla kos-

kettimilla. Sen jälkeen se etenee tyyleittäin. Kirjan lopussa oleviin liitteisiin on koottu teoria-asioita, kirjassa opetettuja komppeja, erilaisia tapoja soittaa sointumerkeistä ja improvisoida sekä neuvoja sovituksen tekemiseen syntetisaattorilla tai tietokoneella.

Progrisin (1966–1968) *A Modern Method for Keyboard Study* -kirjasarjan sekä sen jokaisen osan kanssa rinnakkain käytävien *Music education supplement* -musiikinopetusliitteiden sisältö on jaettu oppitunteihin. Jokaiseen varsinaisen oppikirjan oppituntiin sisältyy tekniikkaharjoituksia, nuotinlukuharjoituksia ja moderneja sointuharjoituksia. Musiikinopetusliitteiden oppitunteihin sisältyy sointumerkeistä soittamista, transponointia, soinnuttamista ja nuotinlukuharjoituksia kuoronuoteista.

Useimmat vapaan säestyksen oppikirjat etenevät helposta vaikeampaan. Siksi niissä on luontevaa edetä järjestyksessä eteenpäin sivu sivulta. Tennin ja Varpaman (2006) *Vapaa säestys ja improvisointi* -kirja sekä tyyleittäin etenevät kirjat eivät kuitenkaan etene helposta vaikeampaan, joten oppilas voi opiskella niistä asiakokonaisuuksia tai tyylejä haluamassaan järjestyksessä. Halutessaan hän voi opiskella myös useampaa asiakokonaisuutta tai tyyliä rinnakkain. (Ks. Tenni & Varpama 2006, 5; Palmqvist & Nilsson 1996d, 3.) Myös Jauhaisen (2006, 1) *Kiipparin pianokirjan* kappaleita oppilas voi soittaa haluamassaan järjestyksessä, koska ne eivät ole vaikeusjärjestyksessä.

Kaikki pianokoulut etenevät helposta vaikeampaan, joten niissä voidaan edetä järjestyksessä eteenpäin. Karhilon (1996a; 1996b, 5; 1998a ja b) pianokouluissa *Kiipin kapin musiikkiin I ja II Pianovihkoa* ja *Musiikin perustaidot -vihkoa* käytetään samanaikaisesti rinnakkain. *Pianovihot* sisältävät kappaleita ja tekniikkaharjoituksia, kun taas *Musiikin perustaidot -vihot* sisältävät pääasiassa vapaan säestyksen tehtäviä ja musiikin teoriaa. Opetus etenee oppitunneittain ja tehtäväkokonaisuudet on merkitty "askelilla". Myös Pacen (1966–1982) pianokouluja *Soitamme pianoa I-V* ja niihin liittyviä apuvihkoja *Tieto ja taito I-V* käytetään samanaikaisesti rinnakkain. Alaviitteet osoittavat, mitkä *Tieto ja taito -vihon* sivut liittyvät mihinkin *Soitamme pianoa -vihon* sivuun. *Tieto ja taito I-V -vihot* etenevät aihepiireittäin. Ne on jaettu kolmeen jaksoon: musiikkia luomaan, *prima vista* -soitto ja transponointi sekä *sormiharjoituksia*.

Jääskeläisen ja Kantalan (2004, 4, 29) *Vivo piano* jakaantuu viiteen juonen tapaan ryhmiteltyyn aihepiiriin, jotka ovat metsä, kaupunki, matkalla, tarua vai totta sekä juhlasta juhlaan. Juhlasta juhlaan -osion kappaleita voidaan soittaa muun ohjelmiston seassa sopivaksi katsotulla hetkellä. Jääskeläisen ym. (2007a, 4) pianokoulussa *Vivo piano 1* kaikki vapaaseen säestykseen ja sävellajeihin liittyvät sivut on merkitty sinisellä värireunalla. Pianokoulun lopussa olevilla sävellajisivuilla harjoitellaan järjestelmällisesti etumerkintöjä, asteikkoja, kadensseja, sointumerkeistä säestämistä kolmella soinnulla (I, IV ja V⁷) ja soinnuttamista kahdella soinnulla (I ja V⁷) eri sävellajeissa kahteen ylennys- ja alennusmerkkiin asti. Sävellajisivut ovat pianokoulun lopussa selkeyden vuoksi, mutta niitä on tarkoitus käyttää jokaisella oppitunnilla.

Hietasen ym. (1994, 3) pianokoulun *Pieni pianisti 2* loppupuolelle tekijät ovat koonneet oman osaston helppolukuisia kappaleita, jotka oppilaat osaavat itsenäisesti valmistaa tunneille. Myös joululaulut on sijoitettu kirjan loppuun, koska ne on tarkoitettu harjoiteltavaksi joulun alla riippumatta siitä, mihin asti oppilas on edennyt. Jääskeläisen ym. (2001) pianokoulussa *Anna soida* on varsinaisen pianokouluosuiden jälkeen ohjelmisto-osuus sekä sivu, johon on koottu erilaisia sointumerkkejä. Useissa pianokouluissa asteikot, kolmisoinnut, kadenssit ja musiikkisanasto on sijoitettu kirjan loppuun.

Jääskeläisen ja Kantalan (2006) pianokouluun *Vivo piano* liittyy erillinen *Vivo piano Opettajan opas* ja Jääskeläisen ym. (2007b) pianokouluun *Vivo piano 1* liittyy erillinen *Vivo piano 1 Opettajan opas*. Lehtelän ym. (2003–2007) pianokouluihin *Suomalainen pianokoulu Alkusoitto* sekä *Suomalainen pianokoulu 1 ja 2*, Holopaisen ym. (1996) pianokouluun *Pieni pianisti 1*, Hietasen ym. (1994) pianokouluun *Pieni pianisti 2* sekä Jääskeläisen ym. (2001) pianokouluun *Anna soida* kuuluu opettajalle tarkoitettut ohjesivut. Opettajalle tarkoitetuissa ohjeissa on sekä yleisiä että kappalekohtaisia ohjeita. Muissa pianokouluissa ja vapaan säestyksen oppikirjoissa ei ole erillisiä opettajan oppaita eikä opettajalle tarkoitettuja ohjesivuja.

7.4 Ohjelmisto

Useimpien pianon vapaan säestyksen oppikirjojen ja kaikkien pianokoulujen ohjelmistossa on ns. oikeita lauluja tai soittokappaleita. Tästä poikkeavat Hovin (1983 ja 1986) Vapaa säestys 1 ja 2 sekä Progrisin (1966–1967) *A Modern Method for Keyboard Study* -kirjasarja. Niiden nuottiesimerkit ja harjoitustehtävät tai harjoituskappaleet ovat kirjojen tekijöiden itse laatimia. Kirjoissa opetettavia asioita on kuitenkin tarkoitus soveltaa tuttuihin lauluihin ja eri kirjoista löytyviin lauluihin (ks. Hovi 1983, 29 ja 1986, 49, 53). Myöskään Pacen (1966–1982) pianokouluihin *Soitamme pianoa I-V* kuuluvissa apuvihoissa *Tieto ja taito I-V* ja Karhilon (1996a ja 1998a) *Kipin kapin musiikkiin* -sarjaan kuuluvissa *Musiikin perustaidot I ja II* -vihoissa ei varsinaisesti ole soitto-ohjelmistoa, vaan kirjat sisältävät suurimmaksi osaksi tekijöiden itse laatimia improvisointi-, soinnutus- ja transponointitehtäviä, *prima vista* -harjoituksia, teorian tehtäviä sekä tekniikkaharjoituksia.

Niille pianon vapaan säestyksen oppikirjoille, joiden ohjelmistona on ns. oikeita lauluja tai soittokappaleita, on yhteistä se, että huomattava osa ohjelmistosta on tunnettuja sävelmiä. Tästä poikkeaa ainoastaan Jauhiaisen (2006) *Kiipparin pianokirja*, jonka kappaleet yhtä kappaletta lukuun ottamatta ovat tekijän omia sävellyksiä. Myös useimpien pianokoulujen alkeisosista löytyy paljon tai melko paljon tunnettuja sävelmiä. Myöhemmissä osissa tunnettuja sävelmiä on vähemmän.

Pitkäpaasin ym. (1995) *Vapaan säestämisen taito* -kirjan ohjelmistossa on enimmäkseen lastenlauluja ja kansansävelmiä. Lisäksi siinä on muutamia hengellisiä sävelmiä ja joululauluja. Kotilaisen (2004a ja b) laatiman *Velin kolmisointukoulun* 1. osan ohjelmistossa on pelkästään lastenlauluja ja kansansävelmiä. Niiden lisäksi 2. osassa on jonkin verran tekijän omia sävellyksiä. Myös Sarmanto-Neuvosen ja Miikkulaisen (2005) *Taikasointujen ohjelmistossa* on lastenlauluja ja kansansävelmiä sekä tekijöiden omia sävellyksiä. Maevskin (2006) *Tartu rytmiin!* -kirjan ohjelmistossa on jazzia ja latinalaisamerikkalaista musiikkia sekä yksi tekijän itse säveltämä popkappale. Muiden oppikirjojen ohjelmisto on tyyllisesti huomattavasti laajempi. Useimmista niistä löytyy lastenlauluja, kansansävelmiä, joitakin hengellisiä sävelmiä, joululauluja ja tunnettujen taidemusiikin säveltäjien säveltämiä lauluja sekä monen-

tyylistä populaarimusiikkia mm. iskelmä-, pop- ja rock-musiikkia, bluesia, jazzia, latinalaisamerikkalaista musiikkia, countrya ja gospelia.

Palmqvistin ja Nilssonin (1996b) Bruksklaver -kirjasarjan 1. osassa painottuvat kansansävelmät ja lastenlaulut. Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (1995) kirjan Vapaasti pianolla, Bjerkestrandin ja Krognesisin (1976) kirjan Akkompagnements-improvisasjon sekä Hindhammarin (1993) kirjan Gehöret en chans 1 alkupuoliskolla painottuvat kansansävelmät ja lastenlaulut, kun taas loppupuoliskolla niissä on paljon populaarimusiikkia. Palmqvistin ja Nilssonin (1996c ja d) Bruksklaver -kirjasarjan 2. ja 3. osassa, Hindhammarin (1995) kirjassa Gehöret en chans 2, Næslundin (1994) kirjassa Lär dig spela bruks piano sekä Jauhiaisen (2006) Kiipparin pianokirjassa painottuu populaarimusiikki. Myös Tennin ja Varpaman (2006) Vapaa säestys ja improvisointi -kirjassa painottuu populaarimusiikki, mutta kirjassa on kuitenkin nuotit vain kansansävelmiin, lastenlauluihin ja joululauluihin. Populaarimusiikkikappaleista on annettu ainoastaan kappaleiden nimet, ja opettajan täytyy etsiä itse niiden nuotit muista kirjoista.

Lähes kaikkien pianokoulujen ohjelmistosta löytyy lastenlauluja ja kansansävelmiä, tekijöiden omia sävellyksiä sekä länsimaista taidemusiikkia eri aikakausilta. Pianokoulujen alkeisosissa painottuvat useimmiten lastenlaulut ja kansansävelmät sekä tekijöiden omat sävellykset, kun taas myöhemmissä osissa painottuu taidemusiikki. Jääskeläisen ym. (2007a) pianokoulussa Vivo piano 1 on useita populaarimusiikkikappaleita. Muissa pianokouluissa populaarimusiikin osuus on hyvin vähäinen. Toisissa pianokouluissa sitä ei opeteta lainkaan, toisista löytyy muutamia nuotteista soitettavia populaarimusiikkikappaleita.

Sekä pianokoulujen että pianon vapaan säestyksen oppikirjojen ohjelmistosta löytyy runsaasti lastenlauluja ja kansansävelmiä. Suuri ero pianokoulujen ja pianon vapaan säestyksen oppikirjojen ohjelmistoissa on kuitenkin se, että pianokouluissa populaarimusiikkia on vähän ja taidemusiikkia hyvin paljon, kun taas useimmissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa populaarimusiikkia on paljon ja taidemusiikkia hyvin vähän.

Pianon vapaan säestyksen oppikirjoista Pitkäpaasin ym. (1995, 167) Vapaan säestämisen taito -kirja on tarkoitettu käytettäväksi rinnakkain kolmen koulun mu-

siikinkirjan kanssa. Nämä kirjat ovat Piiri pieni pyörii eli Musica 1–2 (1985), Musica 3–4 (1988) ja Musica 5–6 (1990). Vain harvat laulut ovat nuotteina vapaan säestyksen oppikirjassa kokonaan, mutta sivunumeroiden perusteella ne löytyvät koulukirjoista. Næslundin (1994, 4) *Lär dig spela bruks piano* on yhteydessä 7-osaiseen Vispop-kirjasarjaan. Siihen on valittu Vispop-kirjasarjasta 40 esimerkkikappaletta. Lisäksi kirjasta löytyy lista, josta voi katsoa, minkä tyyllisiä muita kappaleita Vispop-kirjasarja sisältää. Näihin muihin kappaleisiin voidaan soveltaa kirjassa opetettavia asioita.

Useiden pianokoulujen alkusanoissa suositellaan lisämateriaalin käyttöä pianokoulun rinnalla. Lehtelän ym. (1995 ja 2001) Suomalaisen pianokoulun täydennykseksi tekijät ovat koonneet kaksi erillistä ohjelmistovihkoa, jotka sisältävät pelkästään länsimaista taidemusiikkia. Louhoksen ym. (1997b, 1999, 2000a ja 2003) *Pianon avain* -pianokouluun liittyy neljä ohjelmistovihkoa, joissa on taidemusiikin lisäksi myös muita nuoteista soitettavia kappaleita.

7.5 Vapaan säestyksen opetus

7.5.1 Vapaan säestyksen opetuksen määrä

Kaikki pianon vapaan säestyksen oppikirjat on laadittu luonnollisesti nimenomaan vapaan säestyksen opetusta varten, joten niissä vapaata säestystä opetetaan paljon. Pianokouluissa vapaan säestyksen osuus ei kokonaisuudessaan tietenkään ole yhtä suuri kuin pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa, sillä perinteistä nuoteista soittamista pidetään niissä selvästi vapaata säestystä tärkeämpänä. Kaikille analysoimilleni pianokouluille on yhteistä se, että alkuvaiheessa eli pianokoulujen ensimmäisissä osissa vapaan säestyksen osuus on suuri. Pidemmälle edettäessä eli pianokoulujen myöhemmissä osissa vapaan säestyksen osuus vähenee huomattavasti ja opetus alkaa painottua yhä selkeämmin klassiseen musiikkiin.

Suurin osuus vapaan säestyksen opetuksella on Pacen (1966–1982) pianokouluissa *Soitamme pianoa I–III* ja niiden kanssa rinnakkain käytettävissä apuvihoissa

Tieto ja taito I-V sekä Jääskeläisen ja Kantalan (2004) pianokoulussa Vivo piano ja Jääskeläinen ym. pianokoulussa (2007a) Vivo piano 1. Vapaan säestyksen osuus on suuri myös Lehtelän ym. (2003–2007) pianokouluissa Suomalainen pianokoulu Alku-soitto sekä Suomalainen pianokoulu 1 ja 2, Holopaisen ym. (1996) pianokoulussa Pieni pianisti 1, Louhoksen ym. (2002) pianokoulussa Pianon avain 1, Jääskeläisen ym. (2001) pianokoulussa Anna soida sekä Karhilon (1996a ja 1998a) Kipin kapin musiikkiin -sarjaan kuuluvissa Musiikin perustaidot -vihoissa I ja II. Pacen (1966a ja b) pianokouluissa Soitamme pianoa IV ja V, Lehtelän ym. (2002) pianokoulussa Suomalainen pianokoulu 3, Hietasen ym. (1990 ja 1994) pianokouluissa Pieni pianisti 2 ja 3, Louhoksen ym. (1997 ja 2006) pianokouluissa Pianon avain 2 ja 3 sekä Karhilon (1996b ja 1998b) Kipin kapin musiikkiin -sarjan Pianovihoissa I ja II vapaata säestystä opetetaan sen sijaan vain vähän tai ei lainkaan.

7.5.2 Vapaan säestyksen eri osa-alueiden opetus

Kaikissa pianokouluissa vapaan säestyksen opetus on melko monipuolista. Ainakin pianokoulujen kaikki osat huomioon ottaen niissä pyritään kehittämään jollakin tavalla kaikkia kuutta tai ainakin vähintään viittä vapaaseen säestykseen kuuluvaa osa-aluetta: sointumerkeistä soittamista ja säestämistä, korvakuulolta soittamista ja säestämistä, improvisointia, transponointia, soinnuttamista sekä eri tyyleihin perehtymistä.

Myös useissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa vapaata säestystä opetetaan monipuolisesti ja kaikkia vapaaseen säestykseen kuuluvia osa-alueita kehitetään jollakin tavalla. Sarmanto-Neuvosen ja Miikkulaisen (2005) Taikasoinnut, Kotilaisen (2004) Velin kolmisointukoulu, Maevskin (2006) Tartu rytmiin! ja Jauhiaisen (2006) Kiipparin pianokirja poikkeavat kuitenkin tässä asiassa selvästi muista. Niistä korvakuulolta soittamisen ja säestämisen, improvisoinnin ja soinnuttamisen opetus ja kolmesta ensin mainitusta oppikirjasta myös transponoinnin opetus puuttuu kokonaan. Myös Hovin (1983 ja 1986) kirjoista Vapaa säestys 1 ja 2 puuttuu kokonaan korvakuulolta soittaminen ja säestäminen.

Useissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa painottuu eniten sointumerkeistä soittaminen tai säestäminen. Soinnuttamisen, korvakuulolta soittamisen ja säestämisen, eri tyyleihin perehtymisen, improvisoinnin ja transponoinnin osuudet ovat toisissa kirjoissa suuria, kun taas toisissa kirjoissa ne jäävät vähemmälle huomiolle.

Useissa pianokouluissa painottuu eniten improvisointi. Soinnuttamisen ja transponoinnin osuudet ovat toisissa pianokouluissa suuria, kun taas toisissa pianokouluissa niiden osuudet ovat melko vähäisiä. Korvakuulolta soittaminen painottuu vahvasti Holopaisen ym. (1996) pianokoulussa Pieni pianisti 1 ja Hietasen ym. (1994) pianokoulussa Pieni pianisti 2 sekä Jääskeläisen ja Kantalan (2004) pianokoulussa Vivo piano. Muissa pianokouluissa korvakuulolta soittamisen ja säestämisen osuus on melko vähäinen. Jääskeläisen ym. (2007a) pianokoulua Vivo piano 1 ja Jääskeläisen ym. (2001) pianokoulua Anna soida lukuun ottamatta sointumerkeistä soittamisen ja säestämisen osuudet ovat pianokouluissa hyvin vähäisiä ja eri tyyleihin perehdytään pianokouluissa vapaan säestyksen tehtävien yhteydessä melko vähän.

Osa pianokouluissa olevasta vapaan säestyksen oppimateriaalista on hyvin samantyylistä kuin pianon vapaan säestyksen oppikirjoissakin, mutta toisaalta pianokoulujen ja pianon vapaan säestyksen oppikirjojen vapaan säestyksen opetuksen välillä on myös eroja. Suurin ero liittyy sointujen merkitsemiseen. Joissakin pianokouluissa eli Holopaisen ym. (1996) pianokoulussa Pieni pianisti 1, Hietasen ym. (1990 ja 1994) pianokouluissa Pieni pianisti 2 ja 3, Karhilon (1996 ja 1998) pianokouluissa Kipin kapin musiikkiin I ja II sekä Pacen pianokouluissa (1966–1982) Soitamme pianoa I–V ja niihin liittyvissä apuvihossa Tieto ja taito I–V sointumerkkejä ei juuri käytetä. Sen sijaan että soitettaisiin sointumerkeistä, soitetaankin astemerkeistä, ja soinnutustehtävissä tarvittavat soinnut löydetään asteikkojen yhteydessä harjoitelluista kadensseista tai annetaan nuotteina tai astemerkeinä. Toinen suuri ero on kevyen musiikin oppimateriaalin vähäinen määrä pianokouluissa. Osa pianokoulujen vapaan säestyksen tehtävistäkin pyrkii kehittämään länsimaisen taidemusiikin tuntemusta. Esimerkiksi joidenkin improvisointitehtävien kautta opetellaan säveltämistä tai perehdytään länsimaisen taidemusiikin kuuluisien säveltäjien tyyleihin tai modernin taidemusiikin soittoon. Myös suuri osa soinnutustehtävistä soinnutetaan

klassisen tyylin mukaisesti ja transponointitehtävistä osa on tarkasta nuottikuvasta transponoimista.

Pianon vapaan säestyksen oppikirjojen ja pianokoulujen vapaan säestyksen opetuksen järjestelmällisyyttä en tutkinut pro gradu -tutkielmassani kovin tarkasti. Useiden pianon vapaan säestyksen oppikirjojen ja pianokoulujen puutteena on kuitenkin järjestelmällisen vapaan säestyksen opetuksen puuttuminen ainakin joidenkin vapaan säestyksen osa-alueiden osalta. Varsinkin pianokoulujen myöhemmissä osissa järjestelmällisen vapaan säestyksen opetuksen sijaan vapaan säestyksen opetusta tarjoillaan ikään kuin pieninä välipaloina opetuksen painottuessa selkeästi klassiseen musiikkiin. Vapaan säestyksen opetuksen monipuolisuutta analysoidessani huomioin, että esimerkiksi Jauhiaisen (2006) Kiipparin pianokirjassa opetetaan transponointia, vaikka siitä löytyy vain yksi transponointitehtävä. Myös Kotilaisen (2004) laatimassa Velin kolmisointukoulussa opetetaan eri tyyleihin perehtymistä, vaikka siinä molemmat osat mukaan lukien opetetaan eri tyyleistä pelkästään valssi. Yksittäisen transponointitehtävän tai pelkän valssityylin opettamisen kautta vapaan säestyksen opettaminen näissä vapaan säestyksen oppikirjoissa ei tietenkään ole järjestelmällistä transponoinnin tai eri tyyleihin perehtymisen osalta.

Yhteissoitto on otettu huomioon jollakin tavalla kaikissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa ja pianokouluissa. Maevskin (2006, 2) Tartu rytmiin! -kirjassa kaikki kappaleet on tarkoitus soittaa pianolla nelikätisesti. Myös Jauhiaisen (2006) Kiipparin pianokirjassa on yksi nelikätinen kappale. Muissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa on ainakin tehtäviä, joissa oppilas voi säestää toista oppilasta, joka soittaa melodiat jollakin melodiasoittimella.

Pianokoulujen yhteissoittotehtävistä valtaosa on nuoteista soitettavia nelikätisiä kappaleita kahdelle oppilaalle tai oppilaalle ja opettajalle. Jääskeläisen ja Kantalan (2004, 102) pianokoulussa Vivo piano erityylisten nelikätisten yhteissoittotehtävien määrä on huomattavan suuri ja pianokoulun lopussa on kahdeksan kappaletta, joita voidaan soittaa myös isomman soitinryhmän kanssa, sillä niiden säestysosuiden sovitus on yhteensopiva huilun, klarinetin, sellon, kitaran ja kanteleen Vivo-sarjan kirjoissa olevien samojen kappaleiden kanssa. Jääskeläisen ym. (2007a) pianokoulussa Vivo piano 1 on useita yhteissoittokappaleita, joissa oppilas harjoittelee

säestämään sointumerkeistä tai korvakuulolta ja toinen oppilas tai opettaja soittaa, laulaa tai improvisoi melodiaa tai halutessaan oppilas voi laulaa melodian itse.

7.5.3 Oppimateriaaliin kuuluvat äänitteet

Pitkäpaasin ym. (1995, 1, 17) Vapaan säestämisen taito -kirjan tekijät ovat tehneet harjoittelua helpottamaan kaksi äänikasettia, joiden tehtävänä on antaa soiva kuva nuottiesimerkeistä ja toimia kuulemisen harjoittajana, kuullun hahmottamisen kehittäjänä. Laulujen melodiat voidaan näin opetella joko korvakuulolta muistinvaraisesti tai kasetilta kuuntelemalla tai nuoteista. Palmqvistin ja Nilssonin (1996a) Bruksklaver -kirjasarjan 3. osaan kuuluu kasetti, jossa on muutaman tahdin mittaiset säestysmallit kaikkiin kirjassa esitettyihin musiikkityyleihin.

Jauhaisen (2006) Kiipparin pianokirja sisältää CD-levyn, josta voi kuunnella malliksi kaikki oppikirjassa olevat soittotehtävät. Næslundin (1994, 4) Lär dig spela brukspiano -kirja sisältää CD-levyn, jossa on komppeja, joiden päälle voidaan harjoitella improvisointia ja jossa on 40 esimerkkikappaletta melodioineen ja komppeineen. CD-levyn tarkoituksena on helpottaa komppimallien opettelua. Tennin ja Varpaman (2006) Vapaa säestys ja improvisointi -kirja sisältää CD-levyn, josta voi kuunnella malliksi kaikki kirjassa opetetttavat kompit ja jossa on harjoitustaustoja kirjan komppi- ja improvisointitehtäviin. Lisäksi siinä on toistotehtäviä, kysymys-vastaus -tehtäviä, rytmi- ja koordinaatioharjoituksia sekä näyte melodian soittamisesta tasaisesti ja kolmimuunteisesti.

Holopaisen ym. (1996) pianokouluun Pieni pianisti 1 ja Hietasen ym. (1990 ja 1994) pianokouluihin Pieni pianisti 2 ja 3 kuuluu olennaisena osana kaksi kasettia (Hietanen ym. 1985c ja 1986). Ensimmäinen kasetti sisältää pianokoulun Pieni pianisti 1 korvakuulolta opeteltavia soittotehtäviä ensin säestyksen kanssa laulettuina ja sitten soitettuina niin kuin oppilaan tulisi ne soittaa. Kuunnellessaan tehtäviä laulettuna ja laulaessaan itse mukana oppilas oppii helpoimmalla tavalla hahmottamaan ja muistamaan tehtävät oikein ja kuuntelemalla niitä soitettuina hän omaksuu luontevan tavan itsekin soittaa niitä. (Holopainen ym. 1996, 107.) Toisella kasetilla on kaikki pianokoulujen Pieni pianisti 2 ja 3 varsinaiset soittotehtävät. Kaikki ennen nykyi-

sen pianon valtakautta sävelletyt kappaleet on siinä esitetty pianon lisäksi myös alkuperäissoittimella. (Hietanen ym. 1994, 3.)

Jääskeläisen ja Kantalan (2004) *Vivo piano* sisältää CD-levyn, josta voi kuunnella pianokoulussa opeteltavia kappaleita. Joistakin kappaleista on CD-levyllä myös pelkkä säestysosuus, joten oppilas voi harjoitella soittamaan omaa osuuttaan sen päälle. Myös Jääskeläisen ym. (2007a) pianokouluun *Vivo piano 1* kuuluu CD-levy, joka sisältää esitykset osasta kirjassa olevista sävellyksistä. Osassa kappaleista on mukana pianistin lisäksi rumpali ja basisti ja kolme kappaletta on esitetty vanhan musiikin soittimilla. Joistakin kappaleista on CD-levyllä myös pelkkä säestysosuus tai bänditausta, joten oppilas voi harjoitella soittamaan omaa osuuttaan sen päälle. Myös muutamiin improvisointitehtäviin on bänditaustoja ja yksi tarinain improvisointitehtävä on soitettu malliksi CD-levyllä. CD-levyn tarkoitus on antaa elämyksiä soivan mielikuvan kautta, motivoida soitonopiskeluun ja helpottaa harjoittelua (Jääskeläinen ym. 2007a, 4). Louhoksen ym. (2000b) *Pianon avain 1* -pianokoulun ja *Pianon avain Ohjelmisto 1:n* kappaleita voi kuunnella esittelykäyttöön tarkoitettulta CD-levyltä. Saman pianokoulun esittelykäyttöä varten on tehty myös video.

7.6 Soittotekniikan opetus

Progrisin (1966–1967) *A Modern Method for Keyboard Study* -kirjasarja ja Kotilaisen (2004) *Velin kolmisointukoulu* ovat ainoat pianon vapaan säestyksen oppikirjat, joissa soittotekniikan opetuksella on tärkeä osuus. Ne sisältävät paljon tekniikkaharjoituksia. Pitkäpaasin ym. (1995, 46, 83) kirjasta *Vapaan säestämisen taito* löytyy yksi rannetta koskeva huomautus sekä sivu, jossa opetetaan pedaalin käyttöä. Myös Tennin ja Varpaman (2006, 8, 19, 85, 90) *Vapaa säestys ja improvisointi* -kirjassa on muutamia soittotekniikkaa koskevia huomautuksia sekä sivu, jossa on sormien itsenäisyyttä lisääviä harjoituksia. Muissa vapaan säestyksen oppikirjoissa soittotekniikkaan ei varsinaisesti kiinnitetä huomiota.

Toisin kuin useimmissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa useissa pianokouluissa soittotekniikan opettamista pidetään selvästi tärkeänä asiana. Lehtelän

ym. (2002–2007) pianokouluissa Suomalainen pianokoulu Alkusoitto ja Suomalainen pianokoulu 1–3, Louhoksen ym. (1997–2006) pianokouluissa Pianon avain 1–3 sekä Holopaisen ym. (1996) pianokoulussa Pieni pianisti 1 ja Hietasen ym. (1990 ja 1994) pianokouluissa Pieni pianisti 2 ja 3 tekniikkaa opetetaan paljon. Myös Pacen (1966–1982) pianokouluissa Soitamme pianoa I–V ja niihin liittyvissä apuvihoissa Tieto ja taito I–V sekä Karhilon (1996) pianokoulun Kipin kapin musiikkiin I Pianovihossa tekniikkaa opetetaan melko paljon. Jääskeläisen ym. (2001) pianokoulussa Anna soida, Jääskeläisen ja Kantalan (2004) pianokoulussa Vivo piano ja Jääskeläisen ym. (2007) pianokoulussa Vivo piano 1 tekniikkaa opetetaan jonkin verran. Karhilon (1996 ja 1998) pianokoulun Kipin kapin musiikkiin I Musiikin perustaidot -vihossa sekä Kipin kapin musiikkiin II Pianovihossa ja Musiikin perustaidot -vihossa tekniikan opetus on vähäistä.

Pianon vapaan säestyksen oppikirjoista Pitkäpaasin ym. (1995) Vapaan säestämisen taito -kirja ja Kotilaisen (2004a) Velin kolmisointukoulun 1. osa lähtevät teknisesti liikkeelle aivan alkeista. Lapsille tehtyjen pianokoulujen alkeisosiin verrattuna nämä nuorille tai aikuisille tehdyt alkeisoppikirjat ovat kuitenkin teknisesti hieman haastavampia, sillä kappaleita soitetaan soinnuilla jo oppikirjojen alussa. Lähes alkeista alkaa myös Progrisin (1966a) A Modern Method for Keyboard Study -kirjasarjan 1. osa, Hindhammarin (1993 ja 1995) *Gehöret en chans* 1 ja 2 sekä Sarmanto-Neuvosen & Miikkulaisen (2005) Taikasoinnut. Näiden kirjojen lisäksi teknisesti melko helppoa soitettavaa löytyy myös Palmqvistin ja Nilssonin (1996b) Bruksklaver -kirjasarjan 1. osasta, Jauhiaisien (2006) Kiipparin pianokirjasta, Kotilainen (2004b) Velin kolmisointukoulun 2. osasta, Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (1995) Vapaasti pianolla -kirjasta ja Næslundin (1994) kirjan *Lär dig spela bruks piano* aivan ensimmäisiltä sivuilta. Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (1995) Vapaasti pianolla -kirjan loppupuoli ja Næslundin (1994) *Lär dig spela bruks piano* -kirja ensimmäisiä sivuja lukuun ottamatta ovat teknisesti vaativia. Myös Tennin ja Varpaman (2006) Vapaa säestys ja improvisointi, Hovin (1983) Vapaa säestys 1, Maevskin (2006) Tartu rytmiin!, Progrisin (1966b ja 1967a) A Modern Method for Keyboard Study -kirjasarjan 2. ja 3. osa sekä Bjerkestrandin ja Krognes (1976) Akkompagnements-improvisasjon ovat teknisesti vaativia kirjoja. Hovin (1986) Vapaa säestys 2, Progrisin (1967b) A Modern Method for Keyboard Study -kirjasarjan 4. osa sekä

Modern Method for Keyboard Study -kirjasarjan 4. osa sekä Palmqvistin ja Nilssonin (1996c ja d) Bruksklaver -kirjasarjan 2. ja 3. osa ovat teknisesti erittäin haasteellisia, ammattitasoa.

Pianokouluista Lehtelän ym. (2004) Suomalaisen pianokoulun Alkusoitto sekä Holopaisen ym. (1996) pianokoulu Pieni pianisti 1, Louhoksen ym. (2002) pianokoulu Pianon avain 1, Jääskeläisen ja Kantalan (2004) pianokoulu Vivo piano, Pacen (1981) pianokoulu Soitamme pianoa I ja Karhilon (1996) pianokoulu Kipin kapin musiikkiin I lähtevät teknisesti liikkeelle aivan alkeista. Näiden pianokoulujen viimeisetkin kappaleet ovat vielä alkeistasoa tai helppoa perustaso 1. Myös Jääskeläisen ym. (2001) pianokoulussa Anna soida ensimmäiset kappaleet ovat alkeistasoa. Siinä tekniikka-asioita tulee kuitenkin heti alussa sen verran paljon, että olisi hyvä, että oppilas olisi soittanut pianoa jonkin verran aikaisemminkin. Loppupuolen kappaleet ovat tasoltaan perustaso 1-2 ja muutama kappale on tasoltaan vielä siitä vaikeampi. Hietasen ym. (1990 ja 1994) Pieni pianisti 2 ja 3, Lehtelän ym. (2003) Suomalainen pianokoulu 1, Jääskeläisen ym. (2007) Vivo piano 1, Pacen (1978-1982) Soitamme pianoa II ja III sekä Tieto ja taito I-III sekä Karhilon (1998) Kipin kapin musiikkiin II ovat teknisesti melko helppoa soitettavaa, perustaso 1. Lehtelän ym. (2007) Suomalainen pianokoulu 2, Louhoksen ym. (2006) Pianon avain 2, Pacen (1966a-d) Soitamme pianoa IV ja V sekä Tieto ja taito IV ja V ovat teknisesti vähän vaativampaa soitettavaa, perustaso 2. Teknisesti vaativimpia pianokouluja, perustaso 3, ovat Lehtelän ym. (2002) Suomalainen pianokoulu 3 ja Louhoksen ym. (1997a) Pianon avain 3.

Kaikissa pianokouluissa tekniikkaa opetetaan kappaleiden yhteydessä ja tekniikan opetus on enemmän tai vähemmän selvästi vaikuttanut pianokoulujen kappalevalintoihin. Lisäksi monista pianokouluista löytyy erilaisia tekniikkaharjoituksia sekä erillisiä sivuja, joissa opetetaan tekniikkaa. Ainoastaan Holopaisen ym. (1996) pianokouluissa Pieni pianisti 1-3 ja Hietanen ym. (1990 ja 1994) pianokouluissa Pieni pianisti 1-3 ei ole juurikaan erillisiä tekniikkaharjoituksia. Jääskeläisen ym. (2001) pianokoulun Anna soida, Pacen pianokoulujen (1966-1982) Soitamme pianoa I-V sekä Tieto ja taito I-V sekä Karhilon (1996b) pianokoulun Kipin kapin musiikkiin I Pianovihon tekniikkaharjoitukset ovat hyvin perinteisiä harjoituksia. Lehtelän ym. (2003 ja 2004) pianokouluissa Suomalainen pianokoulu Alkusoitto ja Suomalainen

pianokoulu 1, Louhoksen ym. (2002 ja 2006) pianokouluissa Pianon avain 1 ja 2, Jääskeläisen ja Kantalan (2004) pianokoulussa Vivo piano sekä Jääskeläisen ym. (2007a) pianokoulussa Vivo piano 1 osa perinteisistä ja välttämättömistä teknisistä harjoituksista on puettu lasta puhuttelevaan muotoon. Niistä on tehty pieniä, otsikoituja kappaleita, jotta niiden ääressä viihdyttäisiin, kunnes asia on opittu.

7.7 Musiikin teorian opetus

7.7.1 Nuotinluku

Hindhamarin (1993 ja 1995) oppikirjoissa *Gehöret en chans* 1 ja 2, Pitkäpaasin ym. (1995) oppikirjassa *Vapaan säestämisen taito* ja Næslundin (1994) oppikirjassa *Lär dig spela bruks piano* sekä Palmqvistin ja Nilssonin (1996b) *Bruksklaver* -kirjasarjan 1. osassa melodioita on mahdollista opetella soittamaan joko korvakuulolta tai nuoteista. Muissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa vaaditaan hyvää nuotinlukutaitoa. Ainoat pianon vapaan säestyksen oppikirjat, joissa nuotinlukua opetetaan, ovat kuitenkin Progrisin (1966–1967) *A Modern Method for Keyboard Study* -kirjasarja ja Kotilaisen (2004) *Velin kolmisointukoulu*. Molemmissa niissä nuotinluvun opetus alkaa alkeista.

Aikuisille tehtyä Jääskeläisen ym. (2001) pianokoulua Anna soida lukuun ottamatta kaikissa pianokouluissa soittaminen aloitetaan korvakuulolta. Melko pian pianokouluissa aletaan kuitenkin opetella myös nuottien lukemista, eikä korvakuulolta enää soiteta sen jälkeen, kun oppilas on oppinut nuotinluvun alkeet. Tästä poikkeavat Holopaisen ym. (1996) pianokoulu *Pieni pianisti 1*, Hietasen ym. (1990 ja 1994) pianokoulut *Pieni pianisti 2 ja 3*, Jääskeläisen ja Kantalan (2004) pianokoulu *Vivo piano* ja Jääskeläisen ym. (2007) pianokoulu *Vivo piano 1*. Holopaisen ym. (1996, 107) pianokoulussa *Pieni pianisti 1* sekä Jääskeläisen ja Kantalan (2004) pianokoulussa *Vivo piano* korvakuulolta soittamista harjoitellaan nuotinluvun alkeiden rinnalla kirjan alusta loppuun asti. Hietasen ym. (1990 ja 1994, 4) pianokouluissa *Pieni pianisti 2 ja 3* on tarkoitus vähitellen siirtyä perinteiseen nuoteista soittamiseen,

mutta niissäkin soittotehtäviä on mahdollista opetella edelleen osittain korvakuulolta.

Kaikkien pianokoulujen alkeisosat alkavat nuotinluvun osalta aivan alkeista, mutta pianokoulujen myöhemmissä osissa vaaditaan hyvää tai melko hyvää nuotinlukutaitoa. Kaikissa pianokouluissa nuotinlukua opetetaan paljon.

Useimmissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa vapaata säestystä opiskellaan pääasiassa vajaasta nuottikuvasta ja jonkin verran myös täysin ilman nuotteja. Joitakin asioita kirjoissa opetetaan kuitenkin tarkan nuottikuvan avulla, mutta silloin nuottien lisäksi nuottikuvaan on yleensä merkitty myös sointumerkit. Sarmanto-Neuvosen ja Miikkulaisen (2005) Taikasoinnut, Maevskin (2006) Tartu rytmiin! ja Jauhiaisen (2006) Kiipparin pianokirja poikkeavat muista vapaan säestyksen oppikirjoista siten, että niissä kaikki tai lähes kaikki opetetaan tarkan nuottikuvan avulla. Maevskin (2006, 2) Tartu rytmiin! -kirjassa tarkoituksena on opetella soittamaan jokainen kappale ensin tarkasta nuottikuvasta ja sen jälkeen vain sointumerkkejä seuraten. Myös Progrisin (1966–1968) A Modern Method for Keyboard Study -kirjasarjassa kaikki opetetaan tarkan nuottikuvan avulla, mutta kirjasarjaan liittyvien Music education supplement -musiikinopetusliitteiden 2.–4. osassa on paljon vajaasta nuottikuvasta opeteltavia tehtäviä.

Kaikissa pianokouluissa opetus painottuu tarkasta nuottikuvasta soittamiseen. Vapaata säestystä niissä opetetaan kuitenkin enimmäkseen täysin ilman nuotteja tai vajaasta nuottikuvasta.

7.7.2 Muu musiikin teoria

Sarmanto-Neuvosen ja Miikkulaisen (2005) pianon vapaan säestyksen oppikirjassa Taikasoinnut, Kotilaisen (2004) oppikirjassa Velin kolmisointukoulu, Pitkäpaasin ym. (1995) oppikirjassa Vapaan säestämisen taito sekä Hindhammarin (1993 ja 1995) oppikirjoissa *Gehöret en chans 1 ja 2* aikaisempaa tietoa musiikin teoriasta ei juurikaan vaadita. Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (1995) kirjassa Vapaasti pianolla, Maevskin (2006) kirjassa Tartu rytmiin!, Jauhiaisen (2006) Kiipparin pianokirjassa, Næslundin (1994) kirjassa *Lär dig spela bruks piano*, Progrisin (1966a) A Modern Method for

Keyboard Study -kirjasarjan 1. osassa sekä Palmqvistin ja Nilssonin (1996b) Bruksklaver -kirjasarjan 1. osassa vaaditaan jonkin verran teoriapohjaa. Tennin ja Varpaman (2006) Vapaa säestys ja improvisointi, Hovin (1983 ja 1986) Vapaa säestys 1 ja 2, Progrisin (1966b, 1967a ja b) A Modern Method for Keyboard Study -kirjasarjan 2.-4. osa, Bjerkestrandin ja Krognesisin (1976) Akkompagnements-improvisasjon sekä Palmqvistin ja Nilssonin (1996c ja d) Bruksklaver -kirjasarjan 2. ja 3. osa vaativat hyvää teoriapohjaa.

Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (1995) kirjassa Vapaasti pianolla, Maevskin (2006) kirjassa Tartu rytmiin!, Næslundin (1994) kirjassa Lär dig spela bruks piano sekä Palmqvistin ja Nilssonin (1996d) Bruksklaver -kirjasarjan 3. osassa teoria-asioita ei juurikaan opeteta. Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (2005) Taikasoinnuissa teoria-asioita suorastaan vältetään. Muut pianon vapaan säestyksen oppikirjat sisältävät paljon musiikin teorian asioita. Ainakin aloittelevaa soittajaa ajatellen opetettavat teoria-asiat ovat useimmissa oppikirjoissa kuitenkin monimutkaisia. Hovin (1983 ja 1986) kirjoissa Vapaa säestys 1 ja 2, Tennin ja Varpaman (2006) kirjassa Vapaa säestys ja improvisointi, Pitkäpaasin ym. (1995) kirjassa Vapaan säestämisen taito sekä Bjerkestrandin ja Krognesisin (1976) kirjassa Akkompagnements-improvisasjon on kokonaisia lukuja pelkkää musiikin teoriaa.

Kaikkien pianokoulujen alkeisosat alkavat teoria-aineksen osalta aivan alkeista. Pianokoulujen myöhemmissä osissa vaaditaan edellisissä osissa opettujen teoria-asioiden osaamista. Ainakin kaikki osat huomioon ottaen musiikin teorian asioita opetetaan kaikissa pianokouluissa paljon. Joissakin pianokouluissa opetetaan myös vähän säveltapailua.

Kaikissa pianokouluissa on ainakin jonkin verran samantyyllisiä teoriätehtäviä kuin musiikin teorian oppikirjoissa. Teoria-asioita opetellaan myös soittamisen kautta. Niitä pyritään soveltamaan käytännön musisointiin esimerkiksi vapaan säestyksen tehtävien avulla.

Jääskeläisen ym. (2001) aikuisille laadittu pianokoulu Anna soida eroaa lapsille laadituista pianokouluista teoria-aineksen osalta siten, että siinä lähdetään liikkeelle teoriapainotteisemmin ja edetään nopeammin. asiat tarjoillaan suurina koko-

naisuuksina ja asian esittelyn jälkeen seuraa kappaleita, joissa asioita sovelletaan. Jotkut asiat selitetään sanallisesti ilman esimerkkejä.

Louhoksen ym. (2005) pianokoulua Pianon avain 1 täydentää Pianon avain Aapinen, jossa opetetaan nuotinluvun alkeita. Holopaisen ym. (1996) pianokoulua Pieni pianisti 1 täydentää Löytöretki musiikkimaassa -tehtäväkirja, jossa opetetaan nuottikirjoituksen, rytmiiikan ja säveltapailun alkeita mukaansatempaavan sadun kautta. Lehtelän ym. (2003 ja 2004) Suomalaisen pianokoulun Alkusoittoa ja 1. osaa täydentävässä Jääskeläisen (2005) tekemässä Puuhavikko 1:ssä ja Lehtelän ym. (2007) Suomalaisen pianokoulun 2. osaa täydentävässä Jääskeläisen (2003) tekemässä Puuhavikko 2:ssa opetetaan musiikin teoriaa ja säveltapailua.

7.8 Ulkoasu

7.8.1 Tekstit

Sarmanto-Neuvosen ja Miikkulaisen (2005) pianon vapaan säestyksen oppikirjassa Taikasoinnut, Maevskin (2006) oppikirjassa Tartu rytmiin!, Jauhaisen (2006) Kiipparin pianokirjassa, Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (1995) oppikirjassa Vapaasti pianolla, Palmqvistin ja Nilssonin (1996d) Bruksklaver -kirjasarjan 3. osassa sekä Progrisin (1966–1968) A Modern Method for Keyboard Study -kirjasarjan 3. ja 4. osassa ja siihen liittyvien Music education supplement -musiikinopetusliitteiden kaikissa osissa on huomattavan vähän tekstiä. Muissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa tekstiä on sen sijaan paljon. Sarmanto-Neuvosen ja Miikkulaisen (2005) Taikasointuja lukuun ottamatta kaikkien pianon vapaan säestyksen oppikirjojen teksteissä on paljon musiikkitermejä.

Lehtelän ym. (2000–2007) pianokouluissa Suomalainen pianokoulu Alkusoitto ja Suomalainen pianokoulu 1–3, Jääskeläisen ja Kantalan (2004) pianokoulussa Vivo piano, Jääskeläisen ym. (2007a) pianokoulussa Vivo piano 1 sekä Karhilon (1996b ja 1998b) pianokoulujen Kipin kapin musiikkiin I ja II Pianovihoissa on melko vähän

tekstiä. Muissa pianokouluissa tekstiä on sen sijaan melko paljon. Kaikkien pianokoulujen teksteissä on paljon musiikkitermejä.

7.8.2 Kuvitus

Pianon vapaan säestyksen oppikirjojen kuvitus on hyvin vaatimatonta. Hindhammarin (1993 ja 1995) kirjoissa *Gehöret en chans 1 ja 2*, Næslundin (1994) kirjoissa *Lär dig spela bruks piano*, Sarmanto-Neuvosen ja Miikkulaisen (2005) kirjassa *Taikasoinnut ja Jauhiaisen (2006) Kiipparin pianokirjassa* sekä Palmqvistin ja Nilssonin (1996b) *Bruksklaver* -kirjasarjan 1. osassa on jonkin verran laulujen sanoituksiin sopivia piirrettyjä kuvia. Progrisin (1966a) *A Modern Method for Keyboard Study* -kirjasarjan 1. osasta ja Kotilaisen (2004) *Velin kolmisointukoulusta* löytyy muutama soittotekniikkaan liittyvä kuva. Tennin ja Varpaman (2006) *Vapaa säestys ja improvisointi* -kirjassa on kuvaimprovisointitehtävien yhteydessä muutamia valokuvia ja runoimprovisointitehtävien yhteydessä muutamia piirrettyjä kuvia. Muissa vapaan säestyksen oppikirjoissa kuvia ei ole lainkaan.

Louhoksen ym. (1997–2006) pianokouluissa *Pianon avain 1–3* sekä Lehtelän ym. (2000–2007) pianokouluissa *Suomalainen pianokoulu Alkusoitto* ja *Suomalainen pianokoulu 1–3* on erittäin taitavasti tehty ja opetusta hyvin tukeva ja havainnollistava kuvitus. Niiden kuvitus tukee ilahduttavasti teorian ja tekniikan opetusta sekä kappaleiden sisältöä. Lapsen kokemusmaailmaa lähellä olevat ja paljon hyviä ideoita sisältävät kuvat tekevät monet asiat konkreettisemmiksi. Lapsi ymmärtää uudet asiat paremmin, kun kuvilla viitataan hänelle ennestään tuttuihin asioihin, joissa on jotain samaa kuin uudessa asiassa. Myös Holopaisen ym. (1996) pianokoulun *Pien pianisti 1*, Hietasen ym. (1990 ja 1994) pianokoulujen *Pieni pianisti 2 ja 3* sekä Jääskeläisen ja Kantalan (2004) pianokoulun *Vivo piano* ja Jääskeläisen ym. (2007a) pianokoulun *Vivo piano 1* kuvitus sisältää jonkin verran vastaavanlaisia hyviä oivalluksia. Muiden pianokoulujen kuvitus on vaatimatonta tai kuvia ei ole lainkaan.

7.9 Soveltuvuus pianon vapaan säestyksen alkeisopetukseen

Vapaan säestyksen alkeisopetuksella tarkoitan tässä vasta-alkajien ja perustasoa 1 olevien oppilaiden opettamista. Pianon vapaan säestyksen oppikirjoista soittotekniikan, nuotinluvun ja muun musiikin teorian osalta tarpeeksi helppoja vapaan säestyksen alkeisopetukseen ovat mielestäni Kotilaisen (2004a ja b) Velin kolmisointukoulun 1. ja 2. osa, Pitkäpaasin ym. (1995) Vapaan säestämisen taito, Sarmanto-Neuvosen ja Miikkulaisen (2005) Taikasoinnut, Jauhiaisen (2006) Kiipparin pianokirja, Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (1995) Vapaasti pianolla -kirjan alkupuoli, Hindhammarin (1993 ja 1995) *Gehöret en chans* 1 ja 2, Palmqvistin ja Nilssonin (1996b) Bruksklaver -kirjasarjan 1. osa ja Progrisin (1966a) *A Modern Method for Keyboard Study* -kirjasarjan 1. osa. Muut pianon vapaan säestyksen oppikirjat ovat teknisesti liian vaativia ja useimmat niistä myös liian teoreettisia alkeisopetuksessa käytettäväksi. Pianokouluista soittotekniikan, nuotinluvun ja muun musiikin teorian osalta tarpeeksi helppoja alkeisopetukseen ovat mielestäni Jääskeläisen ja Kantalan (2004) *Vivo Piano*, Jääskeläisen ym. (2007a) *Vivo Piano 1*, Lehtelän ym. (2003 ja 2004) *Suomalainen pianokoulu Alkusoitto* ja *Suomalainen pianokoulu 1*, Holopaisen ym. (1996) *Pieni pianisti 1*, Hietasen ym. (1990 ja 1994) *Pieni pianisti 2 ja 3*, Louhoksen ym. (2002) *Pianon avain 1*, Pacen (1978–1982) *Soitamme pianoa I–III* ja niihin liittyvät apuvihot *Tieto ja taito I–III*, Karhilon (1996 ja 1998) *Kipin kapin musiikkiin I ja II* sekä Jääskeläisen ym. (2001) *Anna soida*.

Pianon vapaan säestyksen alkeisoppikirjoista Progrisin (1966a) *A Modern Method for Keyboard Study* -kirjasarjan 1. osa, Kotilaisen (2004a ja b) Velin kolmisointukoulun 1. ja 2. osa sekä Pitkäpaasin ym. (1995) *Vapaan säestämisen taito* soveltuvat vapaan säestyksen opettamiseen erillisenä oppiaineena, vaikka oppilas ei olisi aikaisemmin soittanut pianoa paljon. Progrisin (1966–1968) *A Modern Method for Keyboard Study* -kirjasarjassa ja Kotilaisen (2004) Velin kolmisointukoulussa soittotekniikan ja nuotinluvun opetuksella on tärkeä osuus. Pitkäpaasin ym. (1995) *Vapaan säestyksen taito* -kirjassa opetetaan paljon musiikin teoriaa ja vaihtoehtona nuoteista soittamiselle oppilaalle tarjotaan mahdollisuutta opetella soittamaan kappaleita korvakuulolta muistinvaraisesti tai oheismateriaalina olevien kasettien avulla. Muut

vapaan säestyksen alkeisoppikirjat ja kaikki pianokoulut soveltuvat vapaan säestyksen opettamiseen klassisen pianonsoiton opetuksen yhteydessä. Mikäli oppilas hallitsee pianonsoiton perustekniikan, nuotinluvun ja musiikin teorian perusasiat vapaan säestyksen opintojen alkaessa, kaikki vapaan säestyksen alkeisoppikirjat soveltuvat oppimateriaaliksi silloin, kun vapaan säestyksen alkeita opetetaan erillisenä oppiaineena.

Jokaisella vapaan säestyksen alkeisopetukseen soveltuvalla pianon vapaan säestyksen oppikirjalla on kuitenkin omat puutteensa. Sarmanto-Neuvosen ja Miikkulaisen (2005) oppikirjan Taikasoinnut, Jauhiaisen (2006) Kiipparin pianokirjan sekä Kotilaisen (2004a ja b) Velin kolmisointukoulun 1. ja 2. osan suuri puute on mielestäni se, että niissä vapaata säestystä ei opeteta monipuolisesti. Kaikissa niissä sointumerkeistä soittamisen opettaminen painottuu vahvasti, mutta suurin osa muista vapaan säestyksen osa-alueista jää täysin opettamatta. Lisäksi Taikasointujen ja Kiipparin pianokirjan puutteena on mielestäni se, että niissä kaikki tai lähes kaikki opetetaan tarkan nuottikuvan avulla. Sen vuoksi pidän näitä oppikirjoja enemmän perinteisen pianonsoiton oppimateriaalina, johon on lisätty sointumerkit kuin vapaan säestyksen oppimateriaalina. Myös Progrisin (1966a) A Modern Method for Keyboard Study -kirjasarjan 1. osassa kaikki opetetaan tarkan nuottikuvan avulla ja kirjan kiinnostavuutta vähentää mielestäni jonkin verran se, että sen ohjelmistossa ei ole oikeita laulu- ja soittokappaleita, vaan tekijän itse laatimia harjoitustehtäviä. Pitkäpaasin ym. (1995) Vapaan säestämisen taito -kirjan käyttöä hankaloittaa se, että kirja on tarkoitettu käytettäväksi rinnakkain kolmen koulun musiikinkirjan kanssa ja vain harvat laulut ovat nuotteina oppikirjassa kokonaan.

Näin ollen pianon vapaan säestyksen oppikirjoista parhaiten pianon vapaan säestyksen alkeisopetukseen soveltuvat mielestäni ruotsinkieliset Palmqvistin ja Nilssonin (1996b) Bruksklaver -kirjasarjan 1. osa sekä Hindhammarin (1993 ja 1995) oppikirjat *Gehöret en chans* 1 ja 2. Suomenkielisistä oppikirjoista vapaan säestyksen alkeisopetukseen mielestäni parhaiten soveltuu Jarvolan ja Sarmanto-Neuvosen (1995) *Vapaasti pianolla* -kirjan alkupuoli. Mikäli pianon vapaata säestystä opetetaan alkeista lähtien erillisenä oppiaineena, opetukseen hyvin soveltuvaa alkeisoppikirjaa ei mielestäni löydy. Ensisijaisesti lapsille suunnattua oppikirjaa, jota voitaisiin käyt-

tää opetettaessa lapsille pianon vapaata säestystä alkeista lähtien erillisenä oppiaineena, ei ole julkaistu lainkaan.

Myös jokaisessa pianon vapaan säestyksen alkeisopetukseen soveltuvassa pianokoulussa on puutteita. Holopaisen ym. (1996) pianokoulussa Pieni pianisti 1, Hietasen ym. (1990 ja 1994) pianokouluissa Vapaa säestys 2 ja 3, Karhilon (1996 ja 1998) pianokouluissa Kipin kapin musiikkiin I ja II sekä Pacen (1978–1982) pianokouluissa Soitamme pianoa I–III ja niihin liittyvissä apuvihoissa Tieto ja taito I–III sointumerkkien sijaan käytetään astemerkkejä, mikä ei mielestäni ole hyvä ratkaisu nykyistä vapaan säestyksen opetusta ajatellen. Pianokouluissa Pieni pianisti 2 ja 3 sekä pianokouluun Kipin kapin musiikkiin kuuluvissa Pianovihoissa I ja II vapaan säestyksen opetus on myös niin vähäistä, että niiden kautta ei vapaata säestystä tule paljon opetettua.

Pianokouluista parhaiten vapaan säestyksen opetukseen soveltuvat mielestäni lapsia opetettaessa Jääskeläisen ja Kantalan (2004) pianokoulu Vivo Piano, Jääskeläinen ym. (2007a) pianokoulu Vivo Piano 1, Lehtelän ym. (2003 ja 2004) Suomalainen pianokoulu Alkusoitto ja Suomalainen pianokoulu 1 sekä aikuisia opetettaessa Jääskeläisen ym. (2001) pianokoulu Anna soida. Yhdessäkään näistä vapaata säestystä ei kuitenkaan mielestäni opeteta tarpeeksi paljon eikä ainakaan kaikkien osa-alueiden osalta tarpeeksi järjestelmällisesti.

8 VAPAAN SÄESTYKSEN OPETUS PIANON VAPAAN SÄESTYKSEN OPPIMATERIAALIN NÄKÖKULMASTA

Seuraavissa alaluvuissa 8.1 ja 8.2 suhteutan luvussa 7 esittämäni tutkimustulokset tutkielmani taustakirjallisuuteen. Esitän myös omia pohdintoja asioista.

8.1 Oppimateriaali opiskelumahdollisuuksien tukena

Pianon vapaata säestystä on opetettu Suomessa erillisenä oppiaineena vuodesta 1957 alkaen. Ensimmäinen pianon vapaan säestyksen oppikirja julkaistiin vuonna 1966 (Progris 1966) ja ensimmäinen suomalainen pianon vapaan säestyksen oppikirja julkaistiin vuonna 1983 (Hovi 1983). Ensimmäinen suomenkielinen pianokoulu, jossa vapaan säestyksen osuus on suuri, julkaistiin vuonna 1961 (Pace 1961). Ensimmäinen suomalaisten tekijöiden laatima pianokoulu, jossa vapaan säestyksen osuus on suuri, julkaistiin vuonna 1984 (Hietanen ym. 1984).

Vapaan säestyksen opetuksen historiaa tarkastellessa huomaa selvästi, että musiikin harrastajien ja ammattilaisten mahdollisuudet opiskella vapaata säestystä Suomessa ovat jatkuvasti parantuneet. Myös jokaisen uuden pianon vapaan säestyksen oppikirjan ja pianokoulun julkaiseminen on osaltaan parantanut mahdollisuuksia.

sia opiskella vapaata säestystä. Kolmestatoista analysoimastani pianon vapaan säestyksen oppikirjasta peräti kymmenen on julkaistu vuoden 1993 jälkeen.

Nykyään monet musiikkiopistot, musiikkikoulut, kansalais- ja työväenopistot ja yksityisopettajat sekä jotkut peruskoulut, lukiot, kansanopistot ja musiikkileirit tarjoavat vapaan säestyksen opetusta pianonsoitonharrastajille. Ammattikoulutuksen puolella vapaata säestystä opetetaan musiikin ammattiopiskelijoille sekä luokanopettajiksi ja lastentarhanopettajiksi opiskeleville. Pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia on laadittu sekä pianonsoitonharrastajille että vapaata säestystä nykyisessä tai tulevassa työssään tarvitseville. Analysoimistani pianon vapaan säestyksen oppikirjoista yksi oppikirja on tehty ensisijaisesti lapsille ja muut oppikirjat ensisijaisesti nuorille tai aikuisille. Analysoimistani pianokoulujen ensimmäisistä osista taas yksi on tehty ensisijaisesti aikuisille ja muut ensisijaisesti lapsille.

Oppilaitokset voivat päättää itse siitä, kuinka paljon ne järjestävät vapaan säestyksen opetusta ja millä tavalla vai järjestävätkö lainkaan. Pianon vapaata säestystä opetetaan sekä erillisillä vapaan säestyksen tunneilla että klassisen pianonsoiton opetuksen yhteydessä. Kaikki analysoimani pianokoulut ja myös useimmat pianon vapaan säestyksen oppikirjat on tarkoitettu käytettäväksi silloin, kun vapaata säestystä opetetaan klassisen pianonsoiton yhteydessä. Kolme pianon vapaan säestyksen oppikirjaa soveltuu vapaan säestyksen opettamiseen erillisenä oppiaineena alkeistasolla. Kaikkia pianon vapaan säestyksen oppikirjoja voidaan käyttää opettaessa vapaata säestystä erillisenä oppiaineena oppilaalle, joka hallitsee pianonsoiton perustekniikan, nuotinluvun ja musiikin teorian perusasiat. Vapaan säestyksen opetusta järjestetään eri oppilaitoksissa yksilö-, pari- tai ryhmäopetuksena ja myös pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia on tehty yksilö-, pari- ja ryhmäopetusta varten.

Oppiaineena ja soittamisen lajina pianon vapaa säestys poikkeaa selvästi klassisen musiikin pianonsoitosta ja jonkin verran myös kevyen musiikin pianonsoitosta. Siksi pianon vapaa säestys voi mielestäni yhtä hyvin kuin klassinen pianonsoitto tai kevyen musiikin pianonsoitto olla pääaineena niin alkeistasolla olevalla pianonsoitonharrastajalla kuin jo ammattitasolle ehtineellä pianistillakin. Joissakin oppilaitoksissa pianonsoitonharrastajien on mahdollista opiskella vapaata säestystä pää-

aineena jo alkeistasolla. Niissä oppilailta ei edellytetä minkäänlaisia aikaisempia pianonsoiton opintoja ennen vapaan säestyksen opetuksen saamista. Ammattikoulutuksen puolella vapaa säestys on tähän mennessä voinut olla pääaine ainoastaan muutamilla Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen opiskelijoilla. Syksystä 2008 lähtien sitä voi opiskella pääaineena Metropolia Ammattikorkeakoulussa aikuiskoulutuksena järjestettävässä musiikkipedagogin koulutuksessa.

Silloin kun pianonsoitto aloitetaan vapaasta säestyksestä, on samalla kehitettävä myös soittotekniikkaa sekä opetettava nuotinlukua ja muuta musiikin teoriaa. Vapaan säestyksen kautta musiikin teoriaa voidaan opettaa käytännönläheisellä tavalla ja myös perustekniikka on mielestäni mahdollista oppia vapaan säestyksen tunneilla aivan yhtä hyvin kuin klassisen pianonsoiton tunneilla. Useissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa musiikin teoriaa opetetaan paljon. Joissakin niissä on jopa kokonaisia lukuja pelkkää musiikin teoriaa. Soittotekniikan ja nuotinluvun opetuksella on sen sijaan tärkeä osuus vain kahdessa pianon vapaan säestyksen oppikirjassa. Muissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa soittotekniikkaa ja nuotinlukua ei juuri opeteta. Pianon vapaan säestyksen opettamisen pääaineena alkeista lähtien tekeekin työlääksi se, että kaikilla vapaan säestyksen opettamiseen erillisenä oppiaineena soveltuvilla pianon vapaan säestyksen alkeisoppikirjoilla on omat puutteensa ja opetukseen hyvin soveltuvaa oppikirjaa ei mielestäni löydy. Ensisijaisesti lapsille suunnattua oppimateriaalia, jota voitaisiin käyttää opettaessa vapaan säestyksen alkeita erillisenä oppiaineena, ei ole toistaiseksi julkaistu lainkaan.

Osa pianon vapaan säestyksen opettajista on sitä mieltä, että alkeisvaiheessa vapaata säestystä on parasta opettaa klassisen pianonsoiton opetuksen yhteydessä ja vasta myöhemmässä vaiheessa erillisenä oppiaineena joko pää- tai sivuaineena. Jotkut oppilaitokset vaativatkin, että oppilaat hallitsevat pianonsoiton perustekniikan ja musiikin teorian perusasiat ennen kuin heidän on mahdollista saada vapaan säestyksen opetusta erillisenä oppiaineena. Vaikka itse en kannata tätä näkemystä, myönnän kuitenkin, että oppimateriaalin näkökulmasta tarkasteltuna se vaikuttaa järkevältä. Kaikissa analysoimissani pianokouluissa opetetaan alkeista alkaen soittotekniikkaa, nuotinlukua ja muuta musiikin teoriaa. Vapaata säestystä pianokouluissa opetetaan kuitenkin paljon vähemmän kuin pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa, joten ne

eivät sovellu oppimateriaaliksi silloin, kun vapaata säestystä opetetaan erillisenä oppiaineena. Sen sijaan ne soveltuvat hyvin oppimateriaaliksi silloin, kun vapaata säestystä opetetaan klassisen pianonsoiton opetuksen yhteydessä. Pianon vapaan säestyksen oppikirjoista taas useimmat edellyttävät, että oppilas hallitsee pianonsoiton perustekniikan, nuotinluvun ja musiikin teorian perusasiat. Se, miksi monet pianonsoitonopettajat olettavat, että soittotekniikka kehittyy paremmin klassista musiikkia soittamalla kuin vapaata säestystä soittamalla, saattaa johtua siitä, että suurimmassa osassa pianon vapaan säestyksen oppikirjoista ei juurikaan opeteta soittotekniikkaa.

Myös Suomen musiikkioppilaitosten liiton syksyllä 2005 virallistamat vapaan säestyksen ensimmäiset valtakunnalliset tasosuoritusvaatimukset on laadittu edellä esitetyn näkemyksen pohjalta. Pianon vapaan säestyksen perustason 1 opinnot on tasosuoritusvaatimuksissa integroitu klassisen pianonsoiton perustasojen 1 ja 2 yhteyteen. Pianon vapaan säestyksen perustasojen 2 ja 3 sekä musiikkiopistotason opintoja voidaan opiskella erillisenä oppiaineena joko pää- tai sivuaineisina opintoina. Lisäksi tasosuoritusvaatimusten mukaan myös klassisen pianonsoiton perustason 3 ja musiikkiopistotason opintoihin sisältyy tasosuoritusvaatimusten mukaan vähän vapaan säestyksen perusteita. Analysoimistani pianokouluista yksi kattaa klassisen pianonsoiton perustason 1 lisäksi klassisen pianonsoiton perustasojen 1 ja 2 yhteyteen integroidun pianon vapaan säestyksen perustason 1 oppimäärän ja yksi pianon vapaan säestyksen oppikirja kattaa pianon vapaan säestyksen musiikkiopistotason oppimäärän. Pianon vapaan säestyksen perustasojen 2 ja 3 oppimääriä ei vielä toistaiseksi ole varsinaisesti otettu huomioon yhdessäkään pianon vapaan säestyksen oppikirjassa.

8.2 Oppimateriaalin ja vapaan säestyksen määrittelyn vastaavuus

Vapaa säestys oppiaineena sisältää sointumerkeistä soittamista ja säestämistä, korva-kuulolta soittamista ja säestämistä, improvisointia, transponointia ja soinnuttamista sekä eri tyyleihin perehtymistä. Useimmat analysoimistani pianon vapaan säestyksen oppikirjoista ja pianokouluista vastaavat vapaan säestyksen opetuksen monipuo-

lisuuden osalta hyvin vapaan säestyksen määrittelyä. Neljä pianon vapaan säestyksen oppikirjaa poikkeaa kuitenkin tässä asiassa muista. Niissä sointumerkeistä soittaminen painottuu vahvasti, mutta suurin osa muista vapaan säestyksen osa-alueista jää täysin opettamatta.

Koska nimi vapaa säestys ei kuvaa kovinkaan osuvasti vapaa säestys -nimisen oppiaineen nykyistä sisältöä, oletan, että useimmat ihmiset ymmärtävät termin vapaa säestys paljon suppeampana kuin mitä sillä määrittelyn mukaan tarkoitetaan. Käsite vapaa säestys ei varmasti ole täysin selvä käsite edes kaikille pianonsoitonopettajille ja pianonsoitonharrastajille. On myös mahdollista, että se ei ole selvä käsite aivan kaikille pianon vapaan säestyksen oppikirjojen laatijoillekaan. Toisaalta vapaan säestyksen oppimateriaalia on toki myös mahdollista laatia siten, että painottaa tiettyjä osa-alueita.

Lasten vapaan säestyksen opetuksesta tehtyjen tutkimusten mukaan vapaa säestys on luonteva osa alkeisopetusta. Se on mielekäs ja innostava tapa aloittaa pianonsoittoharrastus. (Linjama-Palonen 1993, 83; Vanamo 1998, 49–50, 53.) Omien pianonsoiton opettamisesta kertyneiden kokemuksieni mukaan melkein kaikki pianonsoitonharrastajat aloittavat pianonsoittoharrastuksen luonnostaan vapaalla säestyksellä. Jo ennen soittotunneille tuloa useimmat alkeista aloittavat piano-oppilaani ovat opetelleet soittamaan ainakin muutamia lauluja korvakuulolta. Jotkut heistä ovat myös keksineet transponoida lauluja eri korkeuksille ja jotkut heistä ovat improvisoineet tai säveltäneet omia melodioita. Useimpien analysoimieni pianokoulujen alkeisosissa soittaminen aloitetaankin vapaan säestyksen kautta aivan alkeista juuri näillä lapselle luontaisilla tavoilla korvakuulolta soittaen ja joissakin pianokouluissa myös improvisoiden ja transponoiden. Pianon vapaan säestyksen alkeisoppikirjoissa ei ole paljonkaan vastaavaa aivan alkeista alkavaa vapaan säestyksen oppimateriaalia. Pianon vapaan säestyksen alkeisoppikirjat ovat pianokoulujen alkeisosiin verrattuna myös teknisesti hieman haastavampia, sillä helpoimpienkin pianon vapaan säestyksen oppikirjojen alkupuolella soitetaan soinnuilla.

Yhtä pianokoulua lukuun ottamatta kaikkien pianokoulujen alkeisosissa soittaminen aloitetaan korvakuulolta, joten korvakuulolta soittamisella näyttää olevan tärkeä merkitys soittoharrastuksen alkuvaiheessa. Melko pian pianokouluissa ale-

taan kuitenkin opetella myös nuottien lukemista ja muutamaa pianokoulua lukuun ottamatta korvakuulolta ei enää soiteta sen jälkeen, kun oppilas on oppinut nuottiluvun alkeet. Koska korvakuulolta soittaminen ja säestäminen on yksi vapaan säestyksen osa-alueista, sitä olisi mielestäni hyvä pyrkiä kehittämään myös soittoharrastuksen alkuvaiheen jälkeen. Populaarimusiikin ja kansanmusiikin puolelta löytyy paljon tunnettuja ammattimuusikoita, jotka eivät ole opetelleet lainkaan lukemaan nuotteja, joten korvakuulolta soittamallaakin pianonsoittoharrastuksessa olisi varmasti mahdollista edetä hyvin pitkälle.

Vapaan säestyksen määrittelyn mukaan vapaassa säestyksessä nuottikuva on vajaa tai nuotteja ei ole lainkaan, kun taas klassisen musiikin nuottikuva on useimmiten hyvin tarkka. Useimmissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa ja pianokouluissa vapaata säestystä opiskellaan pääasiassa vajaasta nuottikuvasta tai täysin ilman nuotteja. Yhdessäkään pianon vapaan säestyksen oppikirjassa ja pianokoulussa ei ole kuitenkaan pystytty välttämään tai haluttu välttää täysin tarkkaa nuottikuvaa. Pianon vapaan säestyksen oppikirjojen laatijat, jotka ovat käyttäneet tarkkaa nuottikuvaa joitakin asioita opettaessaan, ovat saattaneet ajatella, että jokainen pianonsoittaja osaa lukea nuotteja tarkasta nuottikuvasta, vaikka soittaisikin vapaata säestystä. He ovat saattaneet ajatella myös, että tarkasta nuottikuvasta soittaminen on pianisteille jopa tutumpaa kuin vajaasta nuottikuvasta soittaminen. Neljässä pianon vapaan säestyksen oppikirjassa kaikki tai lähes kaikki opetetaan vapaan säestyksen määrittelyn vastaisesti tarkan nuottikuvan avulla. Jos niihin ei tarkan nuottikuvan lisäksi olisi merkitty sointumerkkejä, niitä ei mielestäni voitaisi pitää lainkaan vapaan säestyksen oppikirjoina.

Kolmessa pianokoulussa vapaan säestyksen tehtävissä käytetään sointumerkkien sijaan astemerkkejä. Sointujen merkitseminen astemerkeillä ei ole vapaan säestyksen määrittelyn vastaista, mutta mielestäni se ei ole kuitenkaan hyvä ratkaisu nykyaikaisessa vapaan säestyksen opetuksessa. Opittuja asioita olisi hyvä pystyä soveltamaan käytäntöön muitakin kappaleita kuin pianokoulussa olevia kappaleita soitettaessa ja sointujen merkitseminen astemerkeillä esimerkiksi laulukirjoissa on hyvin harvinaista.

Suuri ero pianon vapaan säestyksen oppikirjojen ja pianokoulujen ohjelmistoissa on se, että useimmissa pianon vapaan säestyksen oppikirjoissa populaarimusiikkia on paljon ja taidemusiikkia hyvin vähän, kun taas pianokoulujen ohjelmistoissa populaarimusiikkia on vähän ja taidemusiikkia hyvin paljon. Kansansävelmiä ja lastenlauluja löytyy runsaasti sekä pianon vapaan säestyksen oppikirjojen että pianokoulujen ohjelmistoista. Vapaa säestys ei oppiaineena ole sidoksissa mihinkään tiettyihin musiikkityyleihin. Populaarimusiikin lisäksi siinä voidaan perehtyä myös taidemusiikin ja kansanmusiikin tyyleihin, joten pianokoulujen tapa opettaa vapaata säestystä kansansävelmien ja jonkin verran myös taidemusiikin kautta ei ole sinänsä väärin. Populaarimusiikin lisäämistä ohjelmistoon voisi kuitenkin perustella motivaatiotutkimusten tuloksilla. Niiden mukaan monet lapset ja nuoret kaipaavat soittonopiskeluun enemmän populaarimusiikin soittamista (ks. Tuovila 2003, 122–124, 248–250; ks. Kosonen 2001, 61–64, 72–77, 116).

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tekemällä sisällönanalyysin keskeisistä pianolle julkaistusta vapaan säestyksen oppikirjoista ja pianokouluista sain selville, millaista pianolle julkaistua vapaan säestyksen oppimateriaalia on saatavilla. Löysin eri vapaan säestyksen oppikirjoista ja pianokouluista yhtäläisyyksiä ja eroja kohderyhmän, tavoitteiden, opetuksen etene-
misen, ohjelmiston ja ulkoasun sekä vapaan säestyksen, soittotekniikan ja musiikin
teorian opetuksen osalta. Pohdin myös oppimateriaalien soveltuvuutta pianon va-
paan säestyksen alkeisopetukseen.

Tutkimustulosten, taustakirjallisuuden ja aikaisempien tutkimusten pohjalta
tein johtopäätöksiä siitä, millaiselle uudelle pianon vapaan säestyksen oppimateriaa-
lille olisi tarvetta ja miten näitä uusia pianon vapaan säestyksen oppikirjoja ja piano-
kouluja olisi hyvä laatia. Tässä tutkielmani viimeisessä luvussa pohdin myös tutki-
mustulosten käytettävyyttä ja luotettavuutta sekä jatkotutkimusaiheita.

9.1 Pianon vapaan säestyksen uuden oppimateriaalin tarve

Pianon vapaan säestyksen oppikirjoja on julkaistu jo jonkin verran. Lisäksi joissakin
pianokouluissa vapaa säestys on otettu hyvin huomioon. Sekä pianonsoitonharrasta-
jien että musiikin ammattiopiskelijoiden vapaan säestyksen opetuksen tilanne oppi-

materiaalin osalta on erityisesti viimeisen 15 vuoden aikana parantunut paljon. Siitä huolimatta hyvästä pianon vapaan säestyksen oppimateriaalista on mielestäni edelleen pulaa. Tämä on todettu myös aikaisemmissa tutkimuksissa:

“...hyvästä oppimateriaalista on pulaa vapaan säestyksen opettamisessa. Opettajat olivat käyttäneet jonkin verran ruotsalaista Bruksklaver-sarjaa, Seppo Hovin Vapaa säestys -kirjoja sekä Jukka Jarvolan ja Eeva Sarmannon ”Vapaasti pianolla” -teosta, mutta yhtään erityisen hyvää oppikirjaa opettajat eivät olleet löytäneet. Opetus tapahtui pääasiassa oman materiaalin, koulun laulukirjojen ja laulukokoelmien avulla.” (Sassali 2005, 100.)

”Vapaan säestyksen oppimateriaalin vähyys on lähes jokaisen vapaan säestyksen opettajan päänsärky... Opettajat keräävät oppimateriaalia koko ajan omaa opetustaan varten sieltä täältä, mikä on melko työlästä.” (Kurkilahti 2001, 41–42.)

Eniten pulaa on mielestäni pianon vapaan säestyksen alkeisoppimateriaalista. Myös tälle mielipiteelleni löysin tukea useista aikaisemmista tutkimuksista (ks. Valkonen 2007, 12, 43, 51; Haataja 2005, 60; Sassali 2005, 98, 100, 124, 130; Kurkilahti 2001, 41–42; Vanamo 1998, 56–57; Linjama-Palonen 1993, 87; Palonen & Sorsa 1991, 9; Hukkinen 1990, 10, 12):

”Opettaessamme vapaasäestystä olemme huomanneet, kuinka vaikea on löytää vasta-alkajille sopivan tasoista oppimateriaalia. Useimmat alan oppikirjat nimittäin etenevät juuri alkeisvaiheen hyvin nopeasti.” (Palonen & Sorsa 1991, 9.)

”Opettajat kaipaavat vapaan säestyksen alkeisoppikirjaa, joka soveltuisi vasta-alkajille ja pienille pianisteille.” (Valkonen 2007, 43.)

”...erityisesti alkeistasolle suunnatulla materiaalilla olisi kovasti kysyntää.” (Haataja 2005, 60.)

Soittoharrastuksessaan pidemmällä oleville pianonsoitonharrastajille ja musiikin ammattiopiskelijoille pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia on paremmin tarjolla kuin soittoharrastuksessaan alkuvaiheessa oleville pianonsoitonharrastajille. Aikaisemmissa tutkimuksissa pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia kaivattiin kuitenkin lisää myös edistyneemmille soittajille (ks. Valkonen 2007, 44, 51; Kurkilahti 2001, 41–42; Kemppainen 2000, 55).

Lapsille, nuorille ja aikuisille laaditun oppimateriaalin välillä on usein eroja teoria-asioiden opetuksessa, opetuksen etenemisessä, kappalevalinnoissa sekä teksteissä ja kuvituksessa. Suurin osa pianon vapaan säestyksen oppikirjoista on laadittu ensisijaisesti nuorille tai aikuisille ja suurin osa analysoimistani pianokouluista on

laadittu ensisijaisesti lapsille. Koska pianokouluissa perinteistä nuoteista soittamista pidetään vapaan säestyksen opetusta tärkeämpänä, lasten vapaan säestyksen opetusta varten olisi mielestäni hyvä laatia uutta oppimateriaalia, jossa vapaata säestystä opetettaisiin enemmän kuin pianokouluissa.

Kun vapaata säestystä opetetaan klassisen pianonsoiton opetuksen yhteydessä, vapaan säestyksen oppimateriaalia on melko hyvin tarjolla. Sen sijaan pääaineista pianon vapaan säestyksen opetusta varten tarvittaisiin uutta oppimateriaalia erityisesti alkeistasolle, mutta myös pidemmällä oleville oppilaille.

Tarve pianon vapaan säestyksen alkeisoppimateriaalille kasvoi syksyllä 2005 Suomen musiikkioppilaitosten liiton tasosuoritusuudistusten myötä. Uusien klassisen pianonsoiton tasosuoritusvaatimusten mukaan jokaisen pianonsoitonopettajan pitäisi opettaa perustasojen 1–3 ja musiikkiopistotason tasosuorituksia suorittaville oppilaille ainakin jonkin verran vapaan säestyksen alkeita klassisen ohjelmiston ohessa, ellei oppilaitoksessa järjestetä vapaan säestyksen opetusta muulla tavalla. Kaikki pianonsoitonopettajat eivät kuitenkaan ole perehtyneet kovin paljon vapaaseen säestykseen. Suurella osalla pianonsoittoa tällä hetkellä opettavista ei ole ollut mahdollisuutta opiskella pianon vapaata säestystä omana opiskeluaikanaan ja vielä harvemmillä on ollut mahdollisuus opiskella pianon vapaan säestyksen pedagogiikkaa. Varsinkin ne pianonsoitonopettajat, jotka eivät ole erityisesti perehtyneet vapaaseen säestykseen, kaipaavat valmista pianon vapaan säestyksen alkeisopetukseen sopivaa oppimateriaalia, jonka pohjalta olisi helpompi opettaa (Sassali 2005, 98, 100, 124). Uutta vapaan säestyksen alkeisoppimateriaalia laadittaessa olisikin hyvä ottaa huomioon nämä pianonsoitonopettajat. Heitä varten olisi hyvä laatia vapaan säestyksen oppimateriaalia, jossa yksien kansien sisällä olisi riittävä määrä klassisen pianonsoiton tasosuoritusvaatimusten edellyttämiä vapaan säestyksen tehtäviä ja jonka kaikissa tehtävissä olisi selkeät ohjeet.

Suomen musiikkioppilaitosten liiton syksyllä 2005 virallistamat pianon vapaan säestyksen tasosuoritusvaatimukset ovat yksi hyvä lähtökohta uudelle pianon vapaan säestyksen oppimateriaalille (ks. Sassali 2005, 100). Analysoimistani pianokouluista yksi kattaa klassisen pianonsoiton perustasojen 1 ja 2 yhteyteen integroidun pianon vapaan säestyksen perustason 1 oppimäärän ja yksi pianon vapaan

säestyksen oppikirja kattaa pianon vapaan säestyksen musiikkiopistotason oppimäärän. Pianon vapaan säestyksen perustasojen 2 ja 3 oppimääriä ei vielä toistaiseksi ole varsinaisesti otettu huomioon yhdessäkään pianon vapaan säestyksen oppikirjassa, joten niitä varten laaditulle oppimateriaalille olisi varmasti tarvetta.

Pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia on tehty selvästi enemmän yksilöopetusta varten kuin pari- ja ryhmäopetusta varten. Esimerkiksi kansalaisopistoissa, musiikkikouluissa, peruskouluissa, lukioissa ja opettajankoulutuslaitoksissa paritai ryhmäopetuksena järjestettävää pianon vapaan säestyksen opetusta varten olisi mielestäni hyvä laatia lisää käyttökelpoista oppimateriaalia.

Kun itse olen opettanut pianon vapaata säestystä, pidemmällä olevia oppilaita opettaessani opetuksessani on usein painottunut eniten sointumerkeistä soittaminen ja säestäminen sekä eri tyyleihin perehtyminen. Vapaaseen säestykseen perehtyneen opettajan on helppo opettaa niitä osa-alueita ja myös transponointia laulukirjojen, nuottikokoelmien ja vaikka oppilaan omien toivekappaleiden kautta. Varsinkin pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia, jossa opetettaisiin korvakuulolta soittamista ja säestämistä, soinnuttamista ja improvisointia tarvittaisiin mielestäni lisää myös edistyneemmille oppilaille.

9.2 Pianon vapaan säestyksen uuden oppimateriaalin laatiminen

Kaikenlaista pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia laadittaessa olisi hyvä pyrkiä siihen, että oppimateriaalissa vapaata säestystä opetettaisiin monipuolisesti, ellei oppimateriaalin laatija nimenomaan halua keskittyä jonkin tai joidenkin tiettyjen osa-alueiden opettamiseen. Erityisesti pääaineista vapaan säestyksen opetusta varten laadittavassa uudessa pianon vapaan säestyksen oppimateriaalissa kaikkia vapaan säestyksen osa-alueita olisi mielestäni hyvä opettaa järjestelmällisesti ja perusteellisesti. Toiveita järjestelmällisesti etenevästä oppimateriaalista esitetään myös Valkosen (2007) tutkimuksessa:

”Oppimateriaalien toivottiin olevan loogisesti tasolta toiselle etenevää, jossa olisi soinnutus – ja säestystehtäviä, korvakuulotehtäviä, improvisoinnin opetusta sekä esimerkkejä kappaleista, joissa esiintyy opetettavia asioita.” (Valkonen 2007, 51.)

”...selkeää systemaattista oppikirjaa alkaen nolasta edeten musiikkiopistotasolle ja ylikin, niin kuin muissakin oppiaineissa on kirjat tasoittain.” (Valkonen 2007, 43.)

”...mistä voisivat soittaa aivan pikkuisetkin pianistit, tyyliin vapaa säestys perustaso 1, 2 ja 3 tai 1-3.” (Valkonen 2007, 43.)

Pianon vapaan säestyksen oppimateriaalissa olisi hyvä pyrkiä opettamaan vapaata säestystä pääasiassa vajaasta nuottikuvasta tai täysin ilman nuotteja. Vajaalla nuottikuvalla tarkoitetaan nuottikuvaa, johon on kirjoitettu melodia, sointumerkit tai molemmat sekä mahdollisesti laulun sanat. Osassa aikaisemmin julkaistuissa pianon vapaan säestyksen oppimateriaaleissa on selkeitä puutteita vapaan säestyksen opetuksen monipuolisuuden, järjestelmällisyyden ja perusteellisuuden osalta sekä nuottikuvan suhteen.

Koska vapaa säestys ei oppiaineena ole sidoksissa mihinkään tiettyihin musiikkityyleihin, vapaan säestyksen oppikirjojen ohjelmistoon kelpaa kaikenlainen musiikki. Eri vapaan säestyksen oppikirjojen ja pianokoulujen ohjelmistosta löytyykin kansansävelmiä, lastenlauluja, hengellisiä sävelmiä, joululauluja, taidemusiikkia ja monentyylistä populaarimusiikkia. Joidenkin oppikirjojen ja pianokoulujen ohjelmisto on tyyllisesti hyvin laaja, kun taas joidenkin ohjelmisto on tyyllisesti melko suppea. Tunnettujen ja vieraampien valmiiden sävellysten lisäksi monien oppikirjojen ja pianokoulujen ohjelmistosta löytyy tekijöiden omia sävellyksiä tai harjoitustehtäviä. Motivaation säilymisen kannalta ainakin varhaisnuorille ja nuorille suunnatussa oppimateriaalissa ohjelmiston olisi parempi painottua populaarimusiikkiin kuin kansanmusiikkiin tai taidemusiikkiin.

Oppikirjan tai pianokoulun tekijän täytyy oppimateriaalia tehdessään miettiä, millaisia taitoja oppilaalta vaaditaan soittotekniikan, nuotinluvun ja musiikin teorian osalta ja miten paljon näitä taitoja opetetaan itse oppimateriaalissa. Mikäli oppimateriaalia laaditaan pääaineista pianon vapaan säestyksen alkeisopetusta varten, soittotekniikan, nuotinluvun ja muun musiikin teorian opettaminen on tärkeää. Soittotekniikkaa voidaan opettaa erillisillä sivuilla, joilla opetetaan tekniikkaa sekä tekniikkaharjoitusten avulla ja kappaleiden yhteydessä. Musiikin teoriaa voidaan

opettaa erillisillä sivuilla, joilla opetetaan musiikin teoriaa sekä teoriatehtävien avulla ja soittamisen kautta.

Jokainen oppikirjan tai pianokoulun tekijä voi itse miettiä, miten opetuksen olisi parasta edetä oppimateriaalissa. Vinkkejä opetuksen etenemiseen saa aikaisemmin laaditun oppimateriaalin etenemistä tarkastelemalla. Eri vapaan säestyksen oppikirjoissa ja pianokouluissa opetus etenee esimerkiksi helposta vaikeampaan, asiakokonaisuuksittain, aihepiireittäin, tyyleittäin tai oppitunneittain. Useissa oppikirjoissa ja pianokouluissa on varsinaisen opetusosuuden jälkeen liitesivuja, joille on koottu esimerkiksi varsinaisessa opetusosuudessa opetettuja kompeja, erilaisia tapoja soittaa sointumerkeistä ja improvisoida, itsenäisesti tunneille valmistettavaa ohjelmistoa, joululauluja, erilaisia sointuja nuottiviivastolle tai koskettimistolle merkittynä, asteikkoja, kolmisointuja ja kadensseja, teoria-asioita, musiikkisanastoa ja ohjeita opettajalle. Osa oppimateriaaleista on laadittu siten, että niissä voidaan edetä järjestyksessä eteenpäin sivu sivulta. Jotkut oppikirjat taas on laadittu siten, että oppilas voi opiskella niitä haluamassaan järjestyksessä. Joissakin oppimateriaaleissa käytetään kahta kirjaa samanaikaisesti rinnakkain. Muutaman pianonkoulun täydennykseksi tekijät ovat koonneet erillisiä ohjelmistovihkoja ja musiikin teorian kirjoja. Yhden pianokoulun molempiin osiin kuuluu erillinen opettajan opas. Joihinkin vapaan säestyksen oppimateriaaleihin kuuluu äänite, jota kuuntelemalla oppilaalle tarjoutuu mahdollisuus muun muassa saada soiva kuva oppimateriaalissa opetettavista kappaleista tai kompeista tai harjoitella korvakuulolta soittamista tai yhteissoittoa.

Oppimateriaalia laadittaessa tekstit olisi hyvä pyrkiä kirjoittamaan mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästi. Turhaa tekstiä on syytä välttää. Myös kuvituksella on tärkeä merkitys oppimateriaalissa. Taitavasti tehty kuvitus tukee ja havainnollistaa teorian ja tekniikan opetusta sekä kappaleiden sisältöä.

Toivon, että tulevina vuosina Suomessa tullaan laatimaan ja julkaisemaan paljon lisää käyttökelpoisia pianon vapaan säestyksen oppikirjoja ja oppaita sekä pianokouluja erilaisille kohderyhmille. Ainakin elokuussa 2008 julkaistava Pirjo Pesolan laatima pianon vapaan säestyksen oppikirja Syke tulee täyttämään uuden oppimateriaalin tarvetta joiltain osin.

9.3 Tutkimustulosten käytettävyys

Omat tutkimustulokseni ovat samansuuntaisia aikaisemmissa tutkimuksissa saatujen tutkimustulosten kanssa siitä, millaiselle uudelle pianon vapaan säestyksen oppimateriaalille olisi tarvetta. Tutkimustulokseni täydentävät aikaisemmin vapaasta säestyksestä tehtyjä tutkimuksia uudella tutkimustiedolla siitä, millaisia pianon vapaan säestyksen oppikirjoja ja pianokouluja on saatavilla, miten pianon vapaan säestyksen oppimateriaali vastaa vapaan säestyksen määrittelyä, miten pianon vapaan säestyksen oppimateriaali tukee mahdollisuuksia opiskella vapaata säestystä Suomessa ja miten uutta pianon vapaan säestyksen oppimateriaalia olisi hyvä laatia.

Tutkimustuloksiani voidaan käyttää hyväksi erityisesti uusia pianon vapaan säestyksen oppikirjoja ja pianokouluja tehtäessä. Tutkimustuloksiani voidaan hyödyntää myös vapaata säestystä opettaessa, vapaan säestyksen opetusta tutkittaessa ja kehitettäessä sekä uusia vapaan säestyksen oppilaitoskohtaisia opetussuunnitelmia laadittaessa.

Vapaasta säestyksestä saatuun tieteelliseen tietoon ja aikaisempaan pianon vapaan säestyksen oppimateriaaliin perehtymisestä on ollut minulle paljon hyötyä oman pianon vapaan säestyksen oppimateriaalin laatimisessa ja myös pianon vapaan säestyksen opettajan työssä. Omaa oppimateriaalia laatiessani olen osannut ottaa huomioon monia sellaisia asioita, joita en olisi huomannut, jos en olisi tutkinut vapaata säestystä. Tutkimuksen kautta olen myös saanut ideoita oman oppimateriaalin laatimiseen. Opetustyöhöni vapaan säestyksen tutkiminen on vaikuttanut siten, että tutkimuksen ansiosta tietoni vapaasta säestyksestä ja taiteen perusopetuksesta ovat lisääntyneet ja opetustaitoni ovat parantuneet. Olen myös oppinut tuntemaan paremmin aikaisemmin julkaistuja pianon vapaan säestyksen oppikirjoja ja pianokouluja ja osaan hyödyntää niitä paremmin opettaessani. Tutkielmastani uskon olevan hyötyä kaikille vapaan säestyksen oppimateriaalin laatijoille, vapaan säestyksen opettajille ja tutkijoille.

9.4 Tutkimustulosten luotettavuus

Pro gradu -tutkielmassani olen analysoinut sangen tarkasti saatavilla olevia pianon vapaan säestyksen oppikirjoja ja pianokouluja. Tutkimustuloksissani kuvasin pianon vapaan säestyksen oppikirjojen ja pianokoulujen kohderyhmää, tavoitteita, opetuksen etenemistä, ohjelmistoa ja ulkoasua sekä vapaan säestyksen, soittotekniikan ja musiikin teorian opetusta. Tutkimustuloksissani pohdin myös pianon vapaan säestyksen oppimateriaalien soveltuvuutta pianon vapaan säestyksen alkeisopetukseen. Tällainen luokittelu osoittautui hyväksi, sillä jokaiselle analysoimalleni asialle löytyi paikkansa näiden otsikoiden alta, eikä mitään oleellisia asioita jäänyt analysoimatta. Tutkimustuloksia kirjoittaessani kuvasin oppimateriaalien sisällöt huolellisesti. Näin tutkimustulokseni eivät perustu satunnaisiin poimintoihin tutkimusaineistostani.

Tutkimustuloksista tekemäni tulkinnat ja johtopäätökset tein kirjallisuuteen ja aikaisempiin tutkimuksiin perehtymisen perusteella. Pro gradu -tutkielmani teoreettisesta taustasta löytyi tietoa moniin aikaisemmin julkaistun pianon vapaan säestyksen oppimateriaalin sisällön kannalta oleellisiin asioihin. Pohdintoja ja johtopäätöksiä tehdessäni otin huomioon johdonmukaisesti kaiken teoreettiseen taustaan kirjoittamani tiedon.

Perinteisesti tutkimuksessa pyritään objektiiviseen tietoon, jolloin tutkija tulkitsee tutkimuskohdettaan tietyn välimatkan päästä (ks. esim. Heikkinen 2001, 179). Se, että laadin pianon vapaan säestyksen alkeisoppimateriaalia, vaikutti jonkin verran siihen, mitä asioita aikaisemmin julkaistusta oppimateriaalista analysoin tarkasti, mitä vähemmän tarkasti ja mitä en analysoinut lainkaan. Tutkielmassani analysoin esimerkiksi pianon vapaan säestyksen oppimateriaalin soveltuvuutta pianon vapaan säestyksen alkeisopetukseen. Myös oppimateriaalin soveltuvuutta pidemmällä olevien oppilaiden opetukseen olisi yhtä hyvin voinut analysoida, mutta oman vapaan säestyksen alkeisoppimateriaalin laatimisesta johtuen en katsonut sen olevan yhtä tarpeellista. Jos oma näkökulmani olisi ollut erilainen, olisin voinut analysoida tarkemmin myös esimerkiksi yhteissoittoa, ryhmäopetustapoja, vapaan säestyksen eri osa-alueiden opetusta ja vapaan säestyksen opetuksen järjestelmällisyyttä. Kirjoitta-

maani tekstiä olen pyrkinyt tarkastelemaan ja arvioimaan kriittisesti välillä myös ulkopuolisen silmin, jotta en tulkitsisi asioita vain omasta näkökulmastani käsin.

9.5 Jatkotutkimusaiheita

Jatkotutkimuksena olisi mahdollista tehdä vielä kattavampi sisällönanalyysi pianon vapaan säestyksen oppimateriaalista. Siinä pianon vapaan säestyksen oppikirjojen ja pianokoulujen lisäksi analysoitaisiin sähköisille kosketinsoittimille laadittua oppimateriaalia ja kevyen musiikin soitto-oppaita.

Jatkotutkimuksena voidaan tehdä myös toimintatutkimus, jossa tehdään uutta vapaan säestyksen oppimateriaalia. Itse olen jo useiden vuosien ajan tehnyt ensisijaisesti lapsille soveltuvaa pianon vapaan säestyksen alkeisoppimateriaalia, jonka voisin liittää jatkotutkimukseen. Jatkotutkimuksessa voisin laajentaa pro gradu -tutkielmaani oppimis- ja kehityspsykologisella näkökulmalla sekä vielä vähän muokata omaa oppimateriaaliani ja myös analysoida sitä. Myös monenlaista muuta uutta vapaan säestyksen oppimateriaalia voisi tehdä toimintatutkimuksen avulla.

Tekemääni oppimateriaalia on mahdollista käyttää opettaessa pianon vapaata säestystä pääaineena alkeista alkaen. Siinä oppilaalle opetetaan vapaan säestyksen lisäksi soittotekniikkaa, nuotinlukua ja muuta musiikin teoriaa. Jatkotutkimuksessa olisi mielenkiintoista seurata, miten oppimateriaaliani käyttävien oppilaiden soittotekniikka, nuotinlukutaito ja musiikin teorian tuntemus kehittyvät vapaan säestyksen opetuksen yhteydessä.

Tutkielmani teoreettista taustaa kirjoittaessani kaipasin kovasti tarkempaa tietoa taiteen perusopetuksen musiikin yleistä oppimäärää antavien oppilaitosten sekä muiden yksityisten musiikkikoulujen sekä kansalais- ja työväenopistojen pianon vapaan säestyksen opetuksesta. Niiden vapaan säestyksen opetusta voisi kartoittaa jatkotutkimuksessa. Jatkotutkimuksen voisi tehdä myös joissakin lukioissa ja peruskouluissa 8. ja 9. luokan valinnaisaineena tarjottavasta kitaran ja pianon vapaan säestyksen opetuksesta. Myös pianon vapaan säestyksen opetuksessa käytettävät pari- ja

ryhmäopetusmenetelmät sekä pari- ja ryhmäopetuksessa käytettävä pianon vapaan säestyksen oppimateriaali olisi mielestäni hyvä jatkotutkimusaihe.

Suomen musiikkioppilaitosten liiton tasosuoritusuudistuksen myötä pianon vapaan säestyksen opetuksen asema musiikkiopistoissa parani merkittävästi syksyllä 2005. Jatkotutkimuksessa voisi selvittää, miten uudet tasosuoritusvaatimukset ovat käytännössä vaikuttaneet pianonsoitonopettajien vapaan säestyksen opetukseen musiikkiopistoissa. Olisi mielenkiintoista selvittää, millaisia vapaan säestyksen asioita pianonsoitonopettajat opettavat soittotunneilla ja miten paljon he opettavat vapaata säestystä. Lisäksi olisi mielenkiintoista selvittää, miten yleistä käytännössä on, että klassisen pianonsoiton tasosuoritusta suorittavan oppilaan ohjelmistoon sisältyy vapaan säestyksen ohjelmistoa, ja kuullaanko tasosuoritustilanteessa nykyään usein vapaan säestyksen kappaleita tai oppilaiden omia sävellyksiä tai improvisaatioita. Jatkotutkimuksessa voisi tutkia myös sitä, millaiset valmiudet nykyinen pianonsoitonopettajien koulutus antaa uusien tasosuoritusvaatimusten edellyttämään vapaan säestyksen alkeiden opetukseen klassisen pianonsoiton yhteydessä ja onko pianonsoitonopettajien koulutukseen tullut muutoksia uusien opetussuunnitelmien ja tasosuoritusten myötä.

LÄHTEET

Kirjallisuus:

Asetus taiteen perusopetuksesta 1998. 813/6.11.1998.

Asetus vapaasta sivistystyöstä 1998. 805/6.11.1998.

Björninen, Pekka 2000. *Palapeliä pianolla: havaintoja pianokomppien olemuksesta vapaan säestyksen opetusmateriaalissa formulateorian valossa*. Jyväskylän yliopisto. Musiikkitieteen laitos. Musiikkikasvatuksen pro gradu -työ.

Collin, Jussi 1994. Kevyen musiikin koulutus uudistuu: oppilas opetuksen lähtökohdaksi. Teoksessa Poijärvi, Matti (toim.) *Rytmimusiikki* 1994/6. Vantaa: Rytmiryhmä, 14–15.

Dahlström, Fabian 1982. *Sibelius-Akatemia 1882–1982*. Suomentaja Ekholm, Rauno. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Haataja, Antti 2005. *Sointumerkeistä ehjään toteutukseen: kahdeksan vapaan säestyksen oppituntia*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.

Halmén, Johan 1994. *Analys av en lärobok i fritt ackompanjemang*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.

- Heikkinen, Hannu L. T. 2001. Toimintatutkimus – Toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 170–185.
- Heino, Terhi & Ojala, Maija-Liisa 1999. Musiikkioppilaitokset lukuvuonna 1997–1998. Teoksessa Heino, Terhi & Ojala, Maija-Liisa (toim.) *Musiikkioppilaitosten perusopetuksen arviointi 1998*. Helsinki: Opetushallitus, 9–66.
- Hukkinen, Ville 1990. *Tapaustutkimus vapaan säestyksen opettamisesta eräälle pianonsoiton aikuisopetusryhmälle*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.
- Hänninen, Sisko-Liisa & Valli, Siiri 1986. *Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia*. Keuruu: Otava.
- Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan opinto-opas 1982–1983*. Päärnilä, Ossi (toim.) Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jääskeläinen, Kristiina 1990. *1/3-pianonsoiton ja teorian oppimateriaali 6–9-vuotiaille*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.
- Kempainen, Anu 2000. *Vapaan säestyksen teoreettista ja empiiristä tarkastelua: tapaus-tutkimus Oulun yliopiston musiikkikasvatuksen koulutuksessa*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun opettajankoulutuslaitos. Musiikkikasvatuksen pro gradu -työ.
- Kosonen, Erja 2001. *Mitä mieltä pianonsoitossa?: 13–15-vuotiaiden pianonsoittajien kokemuksia musiikkiharrastuksestaan*. Jyväskylä Studies in the arts 79. Väitöskirja.
- Kurkela, Kari & Tawaststjerna, Erik T. 1999. Analyysi kuuden musiikkiopiston toiminnasta ja ajatuksia musiikin perusopetuksen järjestämisestä. Teoksessa Heino, Terhi & Ojala, Maija-Liisa (toim.) *Musiikkioppilaitosten perusopetuksen arviointi 1998*. Helsinki: Opetushallitus, 89–152.
- Kurkilahti, Päivi 2001. *Vapaan säestyksen opetussuunnitelmat ammattikorkeakoulujen musiikkipedagogin (AMK) koulutusohjelmassa*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.
- Laki kansalais- ja työväenopistojen valtionavousta 1962*. 521/21.9.1962. Muutos lakiin 1974. 87/25.1.1974.
- Laki taiteen perusopetuksesta 1998*. 633/21.8.1998.

Laki vapaasta sivistystyöstä 1998. 632/21.8.1998.

Lindbohm, Juha & Lintula, Vesa 1994. *Vapaan säestyksen materiaalin käytöstä Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen osastolla lukuvuonna 1992–1993*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.

Linjama-Palonen, Annu 1993. *Pianonsoiton opettajien kokemuksia vapaasäestyksen opettamisesta lapsille*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.

Manninen, Katariina 1991. *Nuoteista soittamisen opetus suomalaisissa alkeispianokouluissa*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.

Mattila, Esa-Pekka 1997. *Vapaan säestyksen pedagogiikan opetuksen kehittäminen Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen osastolla*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.

Musiikin perusteet 2005. Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet. Helsinki: Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry.

Männistö, Kati 1999. *Varhaisnuori piano-oppilaana: oppimateriaalin ja soitonopetuksen vastaavuus varhaisnuoren kehitysvaiheeseen*. Jyväskylän yliopisto. Musiikkitieteen laitos. Musiikkikasvatuksen pro gradu -työ.

Oksanen, Anja 2003. *Digitaalisia oppimateriaalisovelluksia luokanopettajakoulutuksen pianonsoiton opetuksessa*. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 244. Väitöskirja.

Otavan iso musiikkitietosanakirja 1979. 5. osa. Helsinki: Otava.

Otavan musiikkitieto 1997. Uudistettu laitos. 1. painos. Helsinki: Otava.

Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Aineenopettajakoulutus. *Opinto-opas* 1993–94. Karjalainen, Riitta (toim.) Oulu: Oulun yliopisto.

Palonen, Jukka & Sorsa, Hannu 1991. *Tutkimus vapaasäestyksen alkeisopetuksesta*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.

Pekkarinen, Leena 1996. *Pianon vapaan säestyksen opetus musiikkikasvatuksen koulutusohjelmassa*. Jyväskylän yliopisto. Musiikkitieteen laitos. Musiikkikasvatuksen pro gradu -työ.

- Perälä, Antti 1996. *Tutkimus vapaasäestysoittotaidosta, asenteista vapaasäestysoittotaitoa kohtaan ja eriyttämisen mahdollisuuksista soitonopetuksessa*. Turun yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Rauman opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu -työ.
- Piano 2005. *Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet*. Helsinki: Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry.
- Pianon opinto- ja sisältökuvaukset 2004. Pop & Jazz Konservatorio. Helsinki: Pop & Jazz Konservatorio.
- Pianon vapaa säestys 2005. *Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet*. Helsinki: Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry.
- Pitkäpaasi, Liisa 1993. *Rakenteet ja ideat vapaan säestyksen harjoitteluprosessissa: aikuinen vasta-alkaja pianon ääressä*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lisensiaatin työ.
- Pop & jazz 10 1982. Oulunkylän pop/jazz musiikkiopisto ja -koulu 1972 – 1982. Takolahti, Jaakko (toim.) Helsinki: pop/jazz musiikkiopisto ja -koulu
- Porna, Ismo 2003. *Taiteen perusopetuksen vuosikirja 2002*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Ruismäki, Heikki 1991. *Musiikinopettajien työtyytyväisyys, ammatillinen minäkäsitys sekä uranvalinta*. Jyväskylä Studies in the arts. 37. Väitöskirja.
- Ruismäki, Heikki 1992. *Opiskelijoiden käsityksiä ja kokemuksia vapaasta säestyksestä*. Teoksessa Tella, Seppo (toim.) *Joustava ja laaja-alainen opettaja: ainedidaktiikan symposiumi Helsingissä 7.2.1992: juhla- ja laulakirja Lyyli Virtasen merkkipäivän johdosta 10.2.1992*. Tutkimuksia 100. Helsinki: Helsingin yliopisto, 376–385.
- Sassali, Mervi 2005. *Vapaa säestys musiikkiopistojen opetuksessa: pioneeriopettajien ajatuksia ja kokemuksia vapaan säestyksen opettamisesta*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun opettajankoulutuslaitos. Musiikkikasvatuksen pro gradu -työ.
- Sibelius-Akatemia. *Opinto-opas 1993–95. A: opetussuunnitelmat*. Westerlund, Heidi (toim.) Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Silvennoinen, Jutta 1997. *Laulaminen – avain pianonsoiton alkeisopetukseen*. Sibelius-Akatemia. Kirkkomusiikin lopputyö.
- Suuri musiikkitietosanakirja 1992. 6. osa. Espoo: Weilin+Göös.

Sävelten maailma 1994. 5. osa. Helsinki: WSOY.

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002. Helsinki: Opetushallitus.

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005. Helsinki: Opetushallitus.

Tervo, Heljä 1997. *Vapaa säestys varhaiskasvatuksen koulutuksessa*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kajaanin opettajankoulutuslaitos. Varhaiskasvatuksen suuntautumisvaihtoehto. Kasvatustieteen syventäviin opintoihin kuuluva tutkielma.

Tuovila, Annu 2003. *"Mä soitan ihan omasta ilosta!": pitkittäistutkimus 7–13-vuotiaiden lasten musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta*. Sibelius-Akatemia. *Studia musica* 18. Väitöskirja.

Valkonen, Laura 2007. *Kartoitus pianon vapaan säestyksen opetuksesta Suomen musiikkioppilaitoksissa lukuvuonna 2004–2005*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.

Vanamo, Irene 1998. *Vapaasäestys pikkupianistin opetusmuotona*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen lopputyö.

Varto, Juha 1996. *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Lisäpainos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Vatjus, Kari 1996. *Vapaa säestys musiikkioppilaitosten oppiaineena ja soittamisen lajina*. Helsingin yliopisto. Musiikkitieteen laitos. Musiikkitieteen pro gradu -työ.

Vuoden 1973 opettajankoulutustoimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 1975: 75. Helsinki: Opetusministeriö: Valtion painatuskeskus.

Internet-lähteet:

Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Musiikin laitos. Musiikkikasvatus. *Opetussuunnitelma lukuvuosille 2007–2009*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: ww.jyu.fi/hum/laitokset/musiikki/opiskelu/opetussuunnitelmat/MKakuvaus2007-9 30.7.2008.

Musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehto aikuiskoulutuksena 2008. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavissa: www.metropolia.fi/koulutustarjonta/kulttuuriala/musiikki/musiikkipedagogi/ammattikorkeakoulututkinto_aikuiskoulutuksena 30.7.2008.

Opistoluettelot 2008. Kansalais- ja työväenopistojen liitto KTOL. Saatavissa: www.ktol.fi/web/opistot.html 30.7.2008.

Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Musiikkikasvatuksen koulutus. *Opinto-opas 2006–2008*. Oulu: Oulun yliopisto. Saatavissa: www.wedu oulu.fi/opas/2001/index.htm 30.7.2008.

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Musiikin koulutusohjelma. *Opinto-opas 2007–2008*. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Saatavissa: www.piramk.fi/web/ops/ops0708.nsf/KOhjByKey/Musiikinkoulutusohjelma?OpenDocument 30.7.2008.

Sibelius-Akatemia. *Opetussuunnitelmat 2007–2008*. Helsinki: Sibelius-Akatemia. Saatavissa: www.siba.fi/fi/opiskelu/opetussuunnitelmat 30.7.2008.

Vapaan säestyksen oppikirjat ja niihin kuuluva oheismateriaali:

Bjerkestrand, Anne-Sofie & Krognés, Astrid 1976. *Akkompanements-improvisasjon*. Copenhagen: Wilhelm Hansen.

Hindhammar, Håkan 1993. *Gehöret en chans* 1. S.1: Thore Ehrling Musik.

Hindhammar, Håkan 1995. *Gehöret en chans* 2. S.1: Thore Ehrling Musik.

Hovi, Seppo 1983. *Vapaa säestys* 1. Helsinki: Musiikki Fazer.

Hovi, Seppo 1986. *Vapaa säestys* 2. Helsinki: Musiikki Fazer.

Jarvola, Jukka & Sarmanto-Neuvonen, Eeva 1995. *Vapaasti pianolla*. 2. painos. 1. painos 1994. Helsinki: WSOY.

Jauhiainen, Eija 2006. *Kiipparin pianokirja: opas vapaan säestyksen saloihin eli soitinumerkeistä soittamiseen*. Kuopio: Edis Ide.

Kotilainen, Veli 2004a. *Velin kolmisointukoulu: pianon vapaasäestykseen*. Osa 1. Salo: Veli Kotilainen.

- Kotilainen, Veli 2004b. *Velin kolmisointukoulu: pianon vapaasäestykseen*. Osa 2. Salo: Veli Kotilainen.
- Maevski, Juri 2006. *Tartu rytmiin!:* rumba, jazz-valtz, walking bass, pop, beguine, bossa nova: vapaan säestyksen rytminkäsittelyn ja sointumerkeistä soittamisen oppimateriaalia. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Suomentaja Säkö-Arias, Katri. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Næslund, Kella 1994. *Lär dig spela bruks piano*. Sundbyberg: Warner/Chappel.
- Palmqvist, Hans & Nilsson, Carl-Gustaf 1996a. *Band til Bruksklaver Del 3*. Boden: Vi sjunger och spelar.
- Palmqvist, Hans & Nilsson, Carl-Gustaf 1996b. *Bruksklaver Del 1*. Moholm: Notposten.
- Palmqvist, Hans & Nilsson, Carl-Gustaf 1996c. *Bruksklaver Del 2*. Boden: Vi sjunger och spelar.
- Palmqvist, Hans & Nilsson, Carl-Gustaf 1996d. *Bruksklaver Del 3*. Boden: Vi sjunger och spelar.
- Pitkäpaasi, Liisa, Silander, Markku & Viljanen, Pekka 1995. *Vapaan säestämisen taito: vapaan säestyksen alkuharjoituksia pianolle*. Turku: Turun yliopisto.
- Progris, James 1966a. *A Modern Method for Keyboard Study: a comprehensive programmed keyboard method*. Volume 1. Boston: Berklee Press.
- Progris, James 1966b. *A Modern Method for Keyboard Study: a comprehensive programmed keyboard method*. Volume 2. Boston: Berklee Press.
- Progris, James 1966c. *A Modern Method for Keyboard Study Study: music education supplement*. Volume 1. Boston: Berklee Press.
- Progris, James 1966d. *A Modern Method for Keyboard Study Study: music education supplement*. Volume 2. Boston: Berklee Press.
- Progris, James 1966e. *A Modern Method for Keyboard Study Study: music education supplement*. Volume 4. Boston: Berklee Press.
- Progris, James 1967a. *A Modern Method for Keyboard Study: a comprehensive programmed keyboard method*. Volume 3. Boston: Berklee Press.
- Progris, James 1967b. *A Modern Method for Keyboard Study Study: a comprehensive programmed keyboard method*. Volume 4. Boston: Berklee Press.

- Progris, James 1968. *A Modern Method for Keyboard Study Study: music education supplement*. Volume 3. Boston: Berklee Press.
- Sarmanto-Neuvonen, Eeva & Miikkulainen, Leena 2005. *Taikasoinnut*. 5. painos. 1. painos 1995. Helsinki: WSOY.
- Tenni, Jyrki & Varpama, Jasse 2006. *Vapaa säestys ja improvisointi*. 5. painos. 1. painos 2004. Helsinki: Otava.

Pianokoulut ja niihin kuuluva oheismateriaali:

- Hietanen, Tarja, Hynninen, Hannele & Vapaavuori, Pekka 1984. *Pieni pianisti 1*. Oulu: Pohjoinen.
- Hietanen, Tarja, Hynninen, Hannele & Vapaavuori, Pekka 1985c. Kasetti pianokouluun *Pieni pianisti 2-3*. Oulu: Pohjoinen.
- Hietanen, Tarja, Hynninen, Hannele & Vapaavuori, Pekka 1986. Kasetti pianokouluun *Pieni pianisti 1*. Oulu: Pohjoinen.
- Hietanen, Tarja, Hynninen, Hannele & Vapaavuori, Pekka 1990. *Pieni pianisti 3. 2.*, uudistettu painos. 1. painos 1985a. Oulu: Pohjoinen.
- Hietanen, Tarja, Hynninen, Hannele & Vapaavuori, Pekka 1994. *Pieni pianisti 2. 3.*, uudistettu painos. 1. painos 1985b. Oulu: Pohjoinen.
- Holopainen, Tarja, Hynninen, Hannele, Korhonen, Anneli, Laamanen, Tarja & Vapaavuori, Pekka 1996. *Löytöretki musiikkimaassa*. Oulu: Pohjoinen.
- Holopainen, Tarja, Hynninen, Hannele, Laamanen, Tarja & Vapaavuori, Pekka 1996. *Pieni pianisti 1. 5.*, uudistettu painos. Oulu: Pohjoinen.
- Jääskeläinen, Kristiina 2003. *Suomalainen pianokoulu Puuhavihko 2. 3.* painos. Helsinki: WSOY.
- Jääskeläinen, Kristiina 2005. *Suomalainen pianokoulu Puuhavihko 1. 9.* painos. Helsinki: WSOY.
- Jääskeläinen, Kristiina & Kantala, Jarkko 2004. *Vivo: piano*. Helsinki: Otava.
- Jääskeläinen, Kristiina & Kantala, Jarkko 2006. *Vivo: piano. Opettajan opas*. Helsinki: Otava.

- Jääskeläinen, Kristiina, Kantala, Jarkko & Rikandi, Inga 2007a. *Vivo: piano 1*. Helsinki: Otava.
- Jääskeläinen, Kristiina, Kantala, Jarkko & Rikandi, Inga 2007b. *Vivo: piano 1*. Opettajan opas. Helsinki: Otava.
- Jääskeläinen, Kristiina, Kantala, Jarkko & Sarmanto-Neuvonen, Eeva 2001. *Anna soida: aikuispianokoulu*. 4. painos. 1. painos 1992. Helsinki: WSOY.
- Karhilo, Liisa 1996a. *Kipin kapin musiikkiin I*. Musiikin perustaidot. Savonlinna: Modus Musiikki.
- Karhilo, Liisa 1996b. *Kipin kapin musiikkiin I*. Pianovihko. Savonlinna: Modus Musiikki.
- Karhilo, Liisa 1998a. *Kipin kapin musiikkiin II*. Musiikin perustaidot. Savonlinna: Modus Musiikki.
- Karhilo, Liisa 1998b. *Kipin kapin musiikkiin II*. Pianovihko. Savonlinna: Modus Musiikki.
- Lehtelä, Ritva, Saari, Anja & Sarmanto-Neuvonen, Eeva 1995. *Suomalainen pianokoulu Ohjelmisto 2*. 2. painos. Helsinki: WSOY.
- Lehtelä, Ritva, Saari, Anja & Sarmanto-Neuvonen, Eeva 2001. *Suomalainen pianokoulu Ohjelmisto 1*. 3. painos. Helsinki: WSOY.
- Lehtelä, Ritva, Saari, Anja & Sarmanto-Neuvonen, Eeva 2002. *Suomalainen pianokoulu 3*. 6. painos. 1. painos 1990. Helsinki: WSOY.
- Lehtelä, Ritva, Saari, Anja & Sarmanto-Neuvonen, Eeva 2003. *Suomalainen pianokoulu 1*. Uudistettu laitos. 1. painos 1987. Helsinki: WSOY.
- Lehtelä, Ritva, Saari, Anja & Sarmanto-Neuvonen, Eeva 2004. *Suomalainen pianokoulu Alkusoitto*. Uudistettu laitos. 2. painos. 1. painos 1985. Helsinki: WSOY.
- Lehtelä, Ritva, Saari, Anja & Sarmanto-Neuvonen, Eeva 2007. *Suomalainen pianokoulu 2*. Uudistettu laitos. 1. painos 1989. Helsinki: WSOY.
- Louhos, Meri, Juris, Carlos & Liu-Tawaststjerna, Hui-Ying 1997a. *Pianon avain 3*. Espoo: Warner/Chappell Music Finland.
- Louhos, Meri, Juris, Carlos & Liu-Tawaststjerna, Hui-Ying 1997b. *Pianon avain Ohjelmisto 3*. Helsinki: Warner/Chappell Music.

- Louhos, Meri, Juris, Carlos & Liu-Tawaststjerna, Hui-Ying 1999. *Pianon avain* Ohjelmisto 1. Lisäpainos. Helsinki: Warner/Chappell Music.
- Louhos, Meri, Juris, Carlos & Liu-Tawaststjerna, Hui-Ying 2000a. *Pianon avain* Alkeisohjelmisto. Helsinki: Warner/Chappell Music.
- Louhos, Meri, Juris, Carlos & Liu-Tawaststjerna, Hui-Ying 2000b. *Pianon avain*: promo-CD. Helsinki: Warner/Chappell Music.
- Louhos, Meri, Juris, Carlos & Liu-Tawaststjerna, Hui-Ying 2002. *Pianon avain* 1. 7. painos. 1. painos 1995. Espoo: Warner/Chappell Music Finland.
- Louhos, Meri, Juris, Carlos & Liu-Tawaststjerna, Hui-Ying 2003. *Pianon avain* Ohjelmisto 2. 3. painos. Helsinki: F-kustannus.
- Louhos, Meri, Juris, Carlos & Liu-Tawaststjerna, Hui-Ying 2005. *Pianon avain* Aapinen. 2. painos. Helsinki: F-kustannus.
- Louhos, Meri, Juris, Carlos & Liu-Tawaststjerna, Hui-Ying 2006. *Pianon avain* 2. 4. painos. 1. painos 1996. Helsinki: F-kustannus.
- Pace, Robert 1966a. *Soitamme pianoa*. IV osa. Suomeksi toimittanut Karhilo, Liisa. 1. painos 1961a. Helsinki: Musiikki Fazer.
- Pace, Robert 1966b. *Soitamme pianoa*. V osa. Suomeksi toimittanut Karhilo, Liisa. 1. painos 1961b. Helsinki: Musiikki Fazer.
- Pace, Robert 1966c. *Tieto ja taito*. IV apuvihko. Suomeksi toimittanut Karhilo, Liisa. 1. painos 1961c. Helsinki: Musiikki Fazer.
- Pace, Robert 1966d. *Tieto ja taito*. V apuvihko. Suomeksi toimittanut Karhilo, Liisa. 1. painos 1961d. Helsinki: Musiikki Fazer.
- Pace, Robert 1978. *Tieto ja taito*. II apuvihko. Suomeksi toimittanut Karhilo, Liisa. 3. painos. 1. painos 1961e. Helsinki: Musiikki Fazer.
- Pace, Robert 1979. *Soitamme pianoa*. III osa. Suomeksi toimittanut Karhilo, Liisa. Lisäpainos. 1. painos 1961f. Helsinki: Musiikki Fazer.
- Pace, Robert 1980. *Soitamme pianoa*. II osa. Suomeksi toimittanut Karhilo, Liisa. 4. painos. 1. painos 1961g. Helsinki: Musiikki Fazer.
- Pace, Robert 1981. *Soitamme pianoa*. I osa. Suomeksi toimittanut Karhilo, Liisa. Lisäpainos. 1. painos 1961h. Helsinki: Musiikki Fazer.

Pace, Robert 1982a. *Tieto ja taito*. I apuvihko. Suomeksi toimittanut Karhilo, Liisa. Lisäpainos. 1. painos 1961i. Helsinki: Musiikki Fazer.

Pace, Robert 1982b. *Tieto ja taito*. III apuvihko. Suomeksi toimittanut Karhilo, Liisa. Lisäpainos. 1. painos 1961j. Helsinki: Musiikki Fazer.